

Załącznik do Uchwały Nr XLVII/883/14
Sejmiku Województwa Wielkopolskiego
z dnia 23 czerwca 2014 r.

OCENA ZASOBÓW POMOCY SPOŁECZNEJ WOJEWÓDZTWA WIELKOPOLSKIEGO ZA ROK 2013

Poznań, 2014

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

SAMORZĄD WOJEWÓDZTWA
WIELKOPOLSKIEGO

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Spis treści

WSTĘP.....	4
WYKAZ UŻYWANYCH SKRÓTÓW	7
1. Sytuacja społeczno-demograficzna województwa wielkopolskiego w ujęciu przestrzennym.....	8
1.1. Dane o sytuacji demograficznej i społecznej.....	8
1.2. Bezrobocie w województwie wielkopolskim.....	13
1.3. Analiza zróżnicowania przestrzennego występowania ubóstwa w Wielkopolsce	17
1.3.1. Ubóstwo materialne.....	18
Osoby, którym przyznano świadczenie (pieniężne/niepieniężne) do liczby mieszkańców (na 1000 mieszkańców)	20
Osoby korzystające długotrwale z pomocy do ogólnej liczby korzystających (w %).....	21
1.3.2. Warunki życia ludności	23
Powierzchnia użytkowa mieszkania na 1 mieszkańca w gminie	23
Zaległości w opłatach mieszkań ponad 3 miesiące w zasobach gminnych w stosunku do liczby mieszkań zalegających w opłatach w gminie	24
1.3.3. Ubóstwo związane z sytuacją na rynku pracy	25
Wskaźnik bezrobocia	25
Odsetek osób długotrwale bezrobotnych w liczbie wszystkich osób bezrobotnych	26
1.3.4. Wskaźnik zbiorczy ubóstwa.....	28
2. Dane o korzystających z pomocy i wsparcia.....	30
2.1. Klienci pomocy społecznej.....	30
2.2. Powody udzielenia pomocy i wsparcia.....	35
2.3. Deprywacja lokalna	35
2.4. Usługi pomocy społecznej	37
2.4.1. Usługi opiekuńcze.....	37
2.4.2. Specjalistyczne usługi opiekuńcze dla osób z zaburzeniami psychicznymi	39
2.4.3. Wybrane usługi pomocy społecznej.....	40
3. ZADANIA GMINY – OPS, MOPS, MOPR, GOPS	44
3.1. Świadczenia pieniężne z pomocy społecznej	44
3.1.1. Zasiłek stały	44
3.1.2. Zasiłek okresowy	46
3.1.3. Zasiłek celowy.....	47
3.2. Świadczenia niepieniężne z pomocy społecznej	49
4. POWIAT - ZADANIA PCPR ORAZ MOPR	54
4.1. Wspieranie rodziny i piecza zastępcza	54

4.2.	Usamodzielnienie	57
4.3.	Rehabilitacja zawodowa i społeczna osób niepełnosprawnych.....	60
5.	Inne rodzaje pomocy i wsparcia	63
5.1.	Świadczenia rodzinne:	63
5.1.1.	Zasiłek rodzinny oraz dodatki do zasiłku rodzinnego	63
5.1.2.	Świadczenia opiekuńcze: zasiłek pielęgnacyjny, świadczenie pielęgnacyjne i specjalny zasiłek opiekuńczy.	65
5.1.3.	Jednorazowa zapomoga z tytułu urodzenia się dziecka.....	67
5.1.4.	Fundusz alimentacyjny	68
5.2.	Inne rodzaje pomocy i świadczeń.....	69
6.	Zasoby instytucjonalne pomocy i wsparcia	71
7.	Środki finansowe na wydatki w pomocy społecznej i innych obszarach polityki społecznej w budżecie jednostki samorządu terytorialnego	82
7.1.	Wydatki na zasób instytucjonalny pomocy i wsparcia	83
7.2.	Przeciwdziałanie uzależnieniom.....	83
7.3.	Wybrane wydatki w obszarze pomocy społecznej.....	85
8.	Kadra jednostek organizacyjnych pomocy społecznej	90
8.1.	Struktura kadry	90
8.2.	Dostępność kadry socjalnej	91
8.3.	Zatrudnienie pomocnicze	94
9.	Aktywność projektowo-konkursowa jednostki organizacyjnej pomocy społecznej	95
9.1.	Udział w projektach współfinansowanych z EFS	95
9.2.	Udział w konkursach ogłaszanych przez MPiPS.....	97
9.3.	Udział w programach osłonowych	98
10.	Wnioski i rekomendacje	102
10.1.	Infrastruktura społeczna.....	102
10.2.	Zasoby instytucjonalne pomocy i wsparcia	102
10.3.	Kadra pomocy społecznej.....	106
10.4.	Korzystający z pomocy i wsparcia	107
Aneks		109
Spis map		109
Spis tabel		112
Spis wykresów		113

WSTĘP

Nowelizacja *Ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej* (Dz. U. z 2009 r. Nr 175, poz. 1362, z późn. zm.), zgodnie z art. 16a, wprowadziła obowiązek corocznego przygotowywania przez gminy, powiaty i samorząd województwa oceny zasobów pomocy społecznej.

Ocena zasobów pomocy społecznej zastąpiła od 2012 r. dotychczas przygotowywany przez jednostki samorządu terytorialnego bilans potrzeb pomocy społecznej.

OZPS powinna zostać sporządzona w oparciu o analizę lokalnej sytuacji społecznej i demograficznej, a zasoby, o których mowa, w szczególności obejmują: infrastrukturę, kadrę, organizacje pozarządowe i nakłady finansowe na zadania z pomocy społecznej bez względu na podmiot je finansujący i realizujący (art. 16a, p.1 i 2 *Ustawy*). Ocena, o której mowa, obejmuje osoby i rodziny korzystające z pomocy społecznej, rodzaje ich problemów oraz ich rozkład ilościowy (art.16a, p.3 *Ustawy o pomocy społecznej*).

Ocena zasobów powinna zostać przedstawiona przez organ wykonawczy jednostki samorządu terytorialnego co roku do dnia 30 kwietnia odpowiednio radzie gminy, radzie powiatu, a do dnia 30 czerwca sejmikowi województwa właściwej jednostki samorządu terytorialnego. Ocena wraz z rekomendacjami ma być podstawą do planowania budżetu na rok następny (art.16a, p.4 *Ustawy o pomocy społecznej*).

Następnie, samorząd województwa jest zobligowany do przekazania oceny zasobów pomocy społecznej sporządzonej na podstawie ocen przygotowanych przez gminy i powiaty z obszaru województwa, właściwemu wojewodzie do 31 lipca każdego roku (art. 21 pkt. 8 *Ustawy o pomocy społecznej*).

Instytut Rozwoju Służb Społecznych w Warszawie w ramach projektu systemowego EFS nr 1.16 „Koordynacja na rzecz aktywnej integracji” przygotował narzędzie umożliwiające ocenę zasobów pomocy społecznej dla gmin i powiatów oraz województw. Narzędzie zostało umieszczone w systemie CAS (Centralna Aplikacja Statystyczna), należącym do Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej i składa się z następujących części:

1. Dane o sytuacji demograficznej i społecznej w gminie i powiecie.
2. Dane o osobach i rodzinach korzystających z pomocy społecznej w gminie i powiecie.
3. Dane o zasobach pomocy społecznej w gminie i powiecie.
4. Wskaźniki oceny dla gmin i powiatu.

Dane potrzebne do uzupełnienia formularza OZPS zostały częściowo zasilone ze sprawozdań resortowych, jednorazowych, zbiorów centralnych oraz systemów innych instytucji. Są to m.in. dane dotyczące jednostek organizacyjnych pomocy społecznej (SAC-MPiPS 03), świadczeń rodzinnych (MPiPS-DSR), funduszu alimentacyjnego (QuickStat, sFundusz, aplikacje dziedziczne), dane demograficzne (GUS – Bank Danych Lokalnych), dane Ministerstwa Pracy Polityki Społecznej (dane ze zbiorów centralnych), dane Ministerstwa Edukacji Narodowej (SIO).

Narzędzie zostało po raz pierwszy użyte wiosną 2012 roku w trakcie oceny zasobów pomocy społecznej za rok 2011. Obecne opracowanie bazuje na zmodyfikowanym narzędziu, w którym zostały uwzględnione zmiany postulowane przez jednostki organizacyjne pomocy i integracji społecznej, a szczególnie przez Obserwatoria Integracji Społecznej działające w strukturach Regionalnych Ośrodków Polityki Społecznej.

W bieżącym roku dla jednostek gminnych i powiatowych został przygotowany wspólny formularz, uwzględniający ich odrębne zadania wynikające z *Ustawy o pomocy społecznej* poprzez udostępnienie do edycji komórek właściwych do wypełnienia. Dodatkowo, użytkownicy mieli możliwość wyłączenia komórek sprawozdania w sytuacjach, gdy dane zjawisko ich nie dotyczyło.

Formularz OZPS dla gminy/powiatu składa się z następujących rozdziałów:

1. Wprowadzenie.
2. Dane o sytuacji demograficznej i społecznej.
3. Dane o korzystających z pomocy i wsparcia.
 - 3.1 Gmina – zadania OPS oraz MOPS, MOPR
 - 3.2 Powiat – zadania PCPR oraz MOPR
4. Inne rodzaje pomocy i świadczeń.
5. Zasoby instytucjonalne pomocy i wsparcia.
6. Kadra jednostki organizacyjnej pomocy społecznej.
 - 6.1 Zatrudnienie pomocnicze w jednostce organizacyjnej pomocy społecznej.
 - 6.2 Zespoły pracy socjalnej i integracji społecznej w jednostce pomocy społecznej.
7. Środki finansowe na wydatki w pomocy społecznej i innych obszarach polityki społecznej w budżecie jednostki samorządu terytorialnego.
8. Aktywność projektowo-programowa jednostki organizacyjnej pomocy społecznej.
9. Współpraca z organizacjami pozarządowymi – zadania zlecone w obszarze pomocy i wsparcia.
10. Wskaźniki oceny zasobów pomocy społecznej.
11. Wnioski końcowe.

W opracowaniu Oceny zasobów województwa wielkopolskiego za rok 2013 w analizach nie został uwzględniony rozdział 9, tj. „Współpraca z organizacjami pozarządowymi – zadania zlecone w obszarze pomocy i wsparcia” ze względu na znaczne braki danych w przesyłanych przez gminy i powiaty sprawozdaniach (w blisko 70% sprawozdań). Sytuacja ta wynikała z modyfikacji tegorocznego formularza OZPS oraz zmiany trybu pozyskiwania danych w tej części.

Ocena zasobów województwa wielkopolskiego została przygotowana w oparciu o sprawozdania nadesłane ze wszystkich jednostek samorządu terytorialnego z terenu województwa wielkopolskiego, a więc 226 gmin, 31 powiatów i 4 miast na prawach powiatu.

WYKAZ UŻYWANYCH SKRÓTÓW

CIS	Centrum Integracji Społecznej
DPS	Domy Pomocy Społecznej
EFS	Europejski Fundusz Społeczny
JST	Jednostka Samorządu Terytorialnego
KIS	Klub Integracji Społecznej
MOPR	Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie
MPIPS-03	Sprawozdanie roczne Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej z zakresu pomocy społecznej
NGO	Organizacje pozarządowe (Non-Governmental Organization)
OZPS	Ocena Zasobów Pomocy Społecznej
OPS	Ośrodek Pomocy Społecznej
PCPR	Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie
ROPS	Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Poznaniu
CAS	Centralna Aplikacja Statystyczna
ŚDS	Środowiskowy Dom Samopomocy
Ustawa o pomocy społecznej	<i>Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej</i> (Dz. U. 2009 nr 175, poz. 1362)
Ustawa o pieczy zastępczej	<i>Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej</i> (Dz. U. nr 149, poz. 887)
WTZ	Warsztaty Terapii Zajęciowej
ZAZ	Zakład Aktywizacji Zawodowej
↑	symbol oznacza wzrost w stosunku do roku 2012
↓	symbol oznacza spadek w stosunku do roku 2012

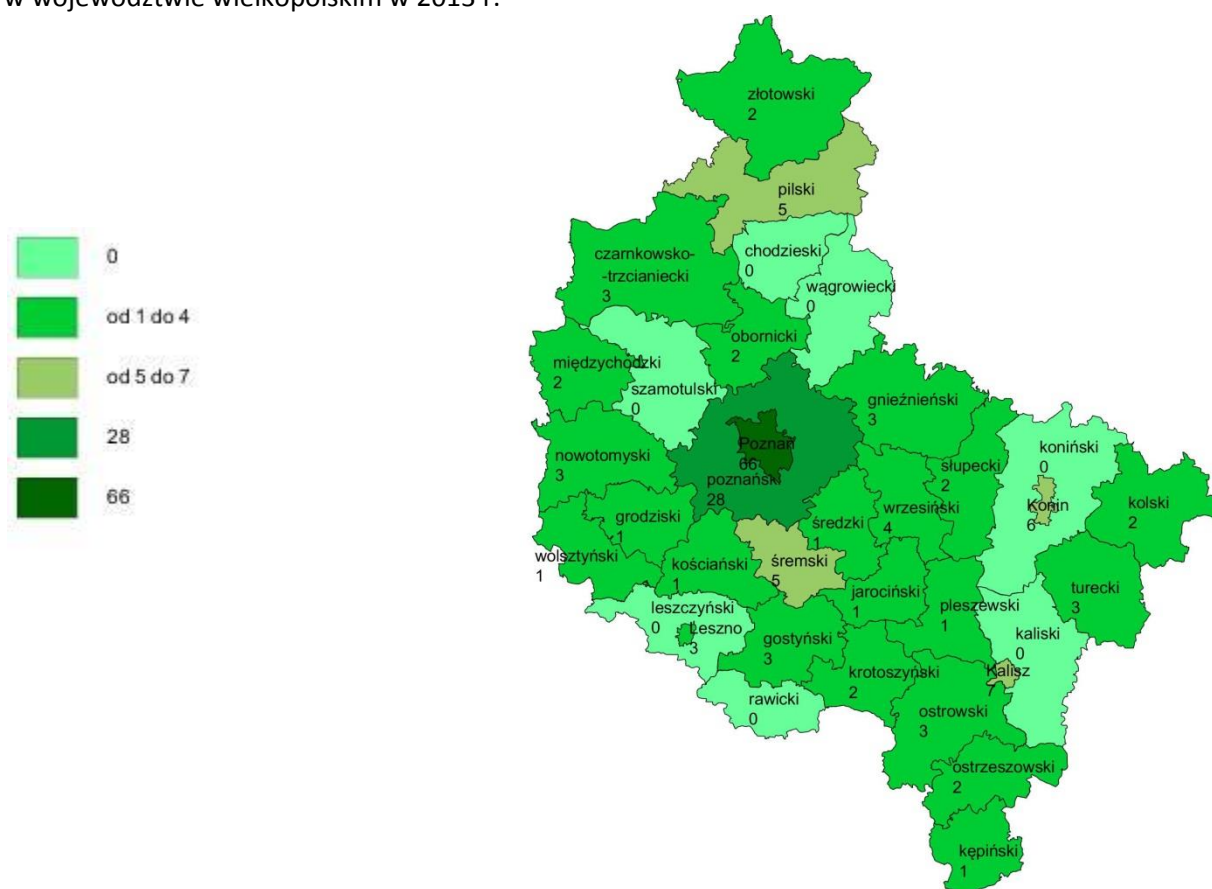
Na przestrzeni ostatnich lat zaobserwować tutaj można zmiany w ruchu ludności obejmujące również pozostałe województwa naszego kraju, jak np. spadek liczby urodzeń, spadek liczby zawieranych małżeństw, wzrost urodzeń pozamałżeńskich, wzrost średniego wieku matki rodzącej pierwsze dziecko, czy wydłużanie się średniej trwania życia. Pomimo, że województwo wielkopolskie obok województw mazowieckiego, małopolskiego i pomorskiego odnotowało w 2013 r. dodatnią wartość bilansu ludności (+ 0,08), zauważyć jednak trzeba, że jej wartość na przestrzeni ostatnich lat systematycznie spada (+0,19 w r. 2012)¹. Niekorzystne zmiany dotyczą również wskaźnika obciążenia demograficznego – w roku 2013 województwo wielkopolskie zamieszkiwało 673 307 osób w wieku przedprodukcyjnym, 569 873 osób w wieku poprodukcyjnym i 2 219 016 w wieku produkcyjnym. W porównaniu z rokiem 2012 liczba Wielkopolan w wieku poprodukcyjnym wzrosła o 0,6 p. p., a spadła liczba osób w wieku produkcyjnym (o 0,4 p. p.) i przedprodukcyjnym (o 0,2 p. p.).²

W roku 2013 funkcjonowały tu 163 żłobki (żłobki, kluby dziecięce, oddziały żłobkowe w przedszkolach) oferujące 5 585 miejsc dla dzieci w wieku 0-3 lat. Dodatkowo, opieką nad dziećmi zajmowało się 45 dziennych opiekunów. Dostępność różnych form opieki tej opieki stale wzrasta – dla porównania w roku 2012 na terenie województwa działało 117 żłobków zapewniających 4 346 miejsc. Nadal jednak na terenie powiatów: chodzieskiego, kaliskiego, konińskiego, leszczyńskiego, rawickiego i szamotulskiego nie występuje żadna z form instytucjonalnej opieki nad dziećmi do lat 3, natomiast w powiatach posiadających na swoim terenie takie instytucje w roku 2013 r. nie zapewniono miejsc 1 584 dzieciom.

¹ Podstawowe informacje o rozwoju demograficznym Polski do 2013 roku, notatka informacyjna GUS, 30.01.2014 r.

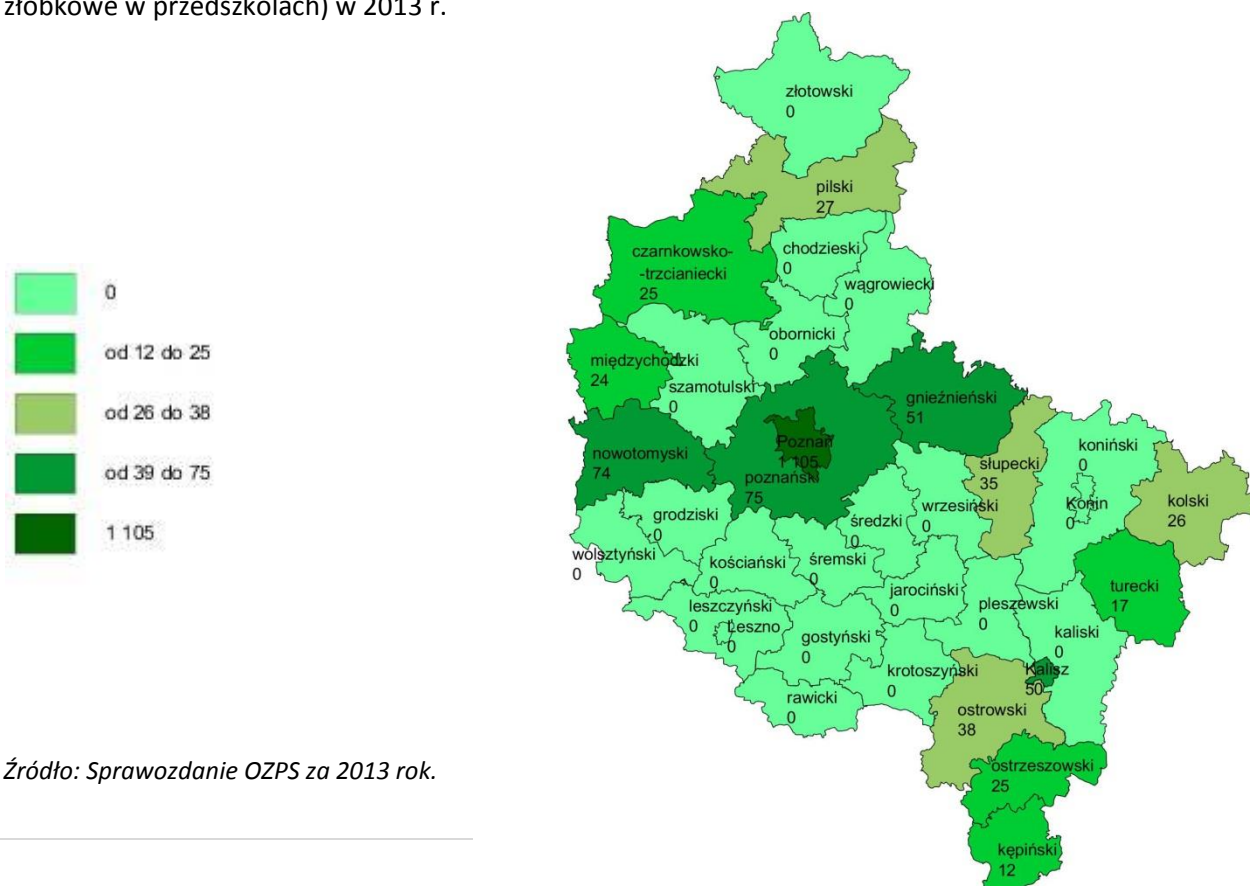
² Powierzchnia i ludność w przekroju terytorialnym w 2013 r., GUS Warszawa 2013 r.

Mapa nr 2 Liczba żłobków (żłobki, kluby dziecięce, oddziały żłobkowe w przedszkolach) w województwie wielkopolskim w 2013 r.

Źródło: Sprawozdanie OZPS za 2013 rok.

Mapa nr 3 Liczba dzieci, którym nie przyznano miejsc w żłobku (żłobek, klub dziecięcy, oddziały żłobkowe w przedszkolach) w 2013 r.

Źródło: Sprawozdanie OZPS za 2013 rok.

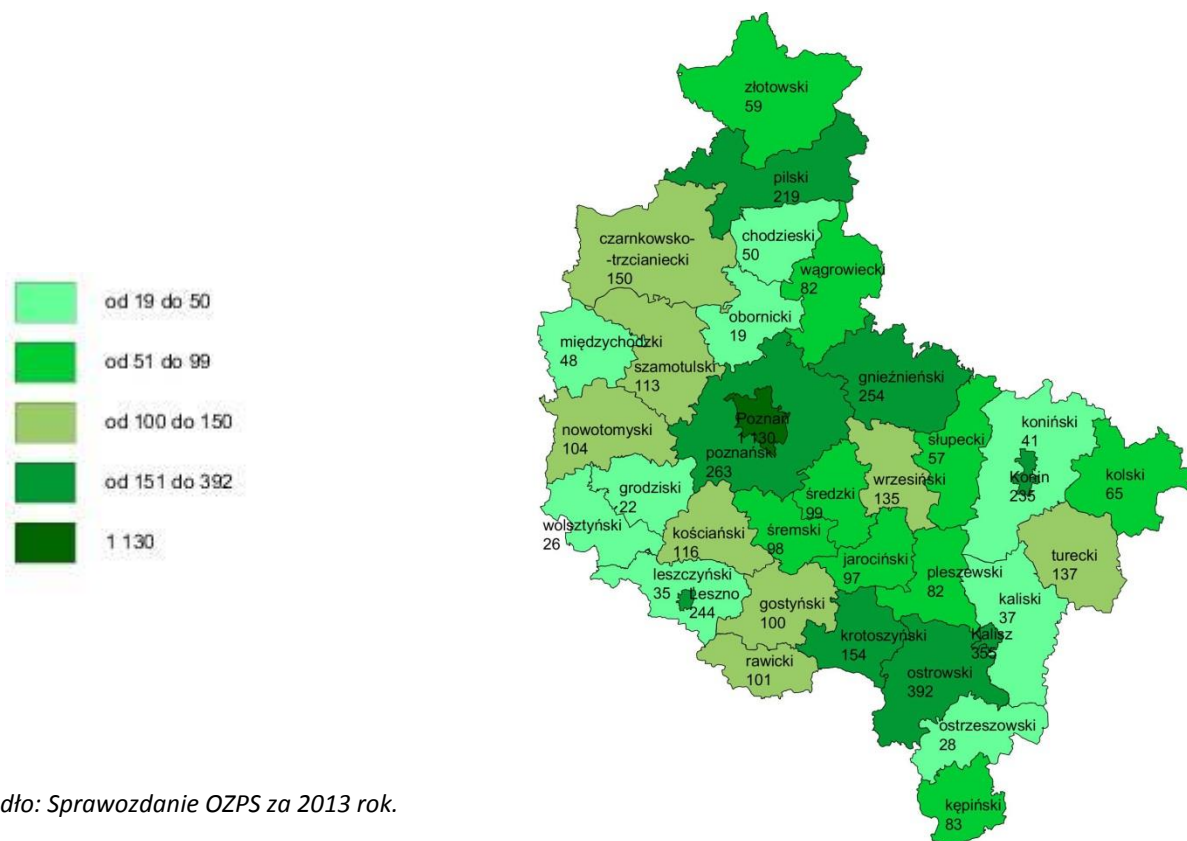
Dużo lepiej sytuacja przedstawia się w przypadku opieki nad dziećmi w wieku 3-6 lat. Pod koniec 2013 r. na terenie Wielkopolski funkcjonowało 1 647 przedszkoli zapewniających 124 808 miejsc.³ Pod koniec 2012 r. odsetek dzieci w wieku 3-6 lat objętych opieką przedszkolną wyniósł 75,4% (średnia dla kraju wynosi 71,6%)⁴. Województwo wielkopolskie dysponuje również bazą 993 świetlic i klubów dla dzieci i młodzieży, z czego 559 to świetlice przyszkolne (wzrost z 485 placówek w 2012 r.). W ramach oferty dla starszych Wielkopolan funkcjonują tutaj 283 świetlice i kluby dla seniorów. Ze sprawozdań wielkopolskich gmin wynika także, że w ich zasobach znajduje się 56 054 mieszkań komunalnych (ich liczba zmalała o 1 458 od 2012 r.), a wnioski o przydział takiego mieszkania złożyło 6 043 os. Wzrosła natomiast liczba mieszkań socjalnych, jakimi dysponują gminy – w 2013 r. wyniosła ona 5 230 (nastąpił wzrost o 537 lokali), a złożonych na nie zostało 5 731 wniosków. Wynika stąd, że zapotrzebowanie na lokale socjalne jest wyższe niż oferta lokalnych samorządów. **Lokal socjalny**, zgodnie z definicją zawartą w ustawie o ochronie praw lokatorów, to lokal nadający się do zamieszkania ze względu na wyposażenie i stan techniczny, którego powierzchnia pokoi przypadająca na członka gospodarstwa domowego najemcy – tj. jedną osobę w przypadku zamieszkiwania co najmniej dwóch osób – nie może być mniejsza niż **5 m²**, a w wypadku jednoosobowego gospodarstwa domowego **10 m²**, przy czym lokal ten może być o obniżonym standardzie. Sąd musi przyznać prawo do lokalu socjalnego w wyroku eksmisyjnym (art. 14 ust. 4 ustawy o ochronie praw lokatorów) następującym osobom:

1. Kobietom w ciąży.
2. Małoletniemu, niepełnosprawnemu lub ubezwłasnowolnionemu oraz sprawującemu nad taką osobą opiekę i wspólnie z nią zamieszkającą.
3. Obłożnie chorym.
4. Emerytom i rencistom spełniającym wymagania do otrzymania świadczenia z pomocy społecznej (określone w rozporządzeniu Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji w sprawie funduszu socjalnego emerytów i rencistów Policji, Straży Granicznej, Biura Ochrony Rządu i Państwowej Straży Pożarnej oraz ich rodzin z dnia 9 września 2004 r.).
5. Osobie posiadającej status bezrobotnego.
6. Osobie spełniającej przesłanki określone przez radę gminy w drodze uchwały, z reguły mającej niskie dochody.

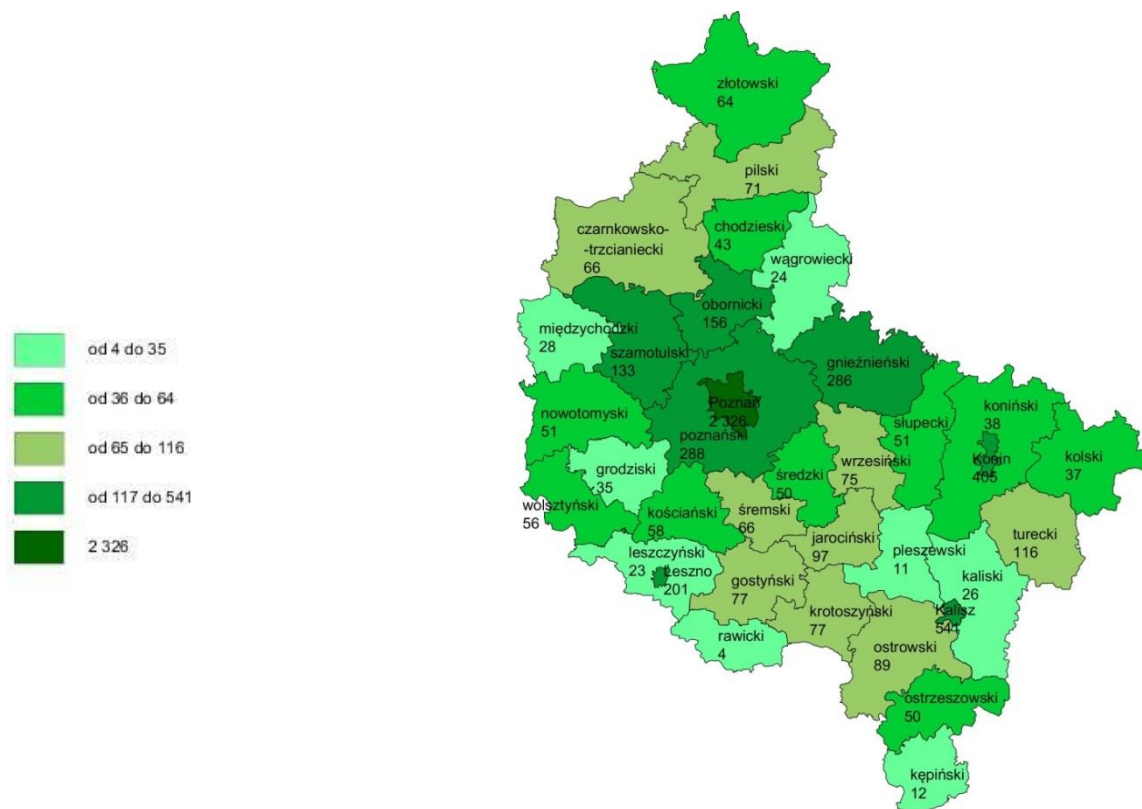
Największa liczba lokali socjalnych znajduje się w zasobach m. Poznań, powiatu ostrowskiego, poznańskiego, gnieźnieńskiego i pilskiego. Najwięcej osób oczekuje na przydział takiego lokalu w powiatach: m. Poznań, poznańskim, gnieźnieńskim, szamotulskim i obornickim.

³ Sprawozdanie OZPS za 2013 rok.

⁴ <http://strateg.stat.gov.pl>

Mapa nr 4 Liczba mieszkań socjalnych w województwie wielkopolskim w 2013 r.

Źródło: Sprawozdanie OZPS za 2013 rok.

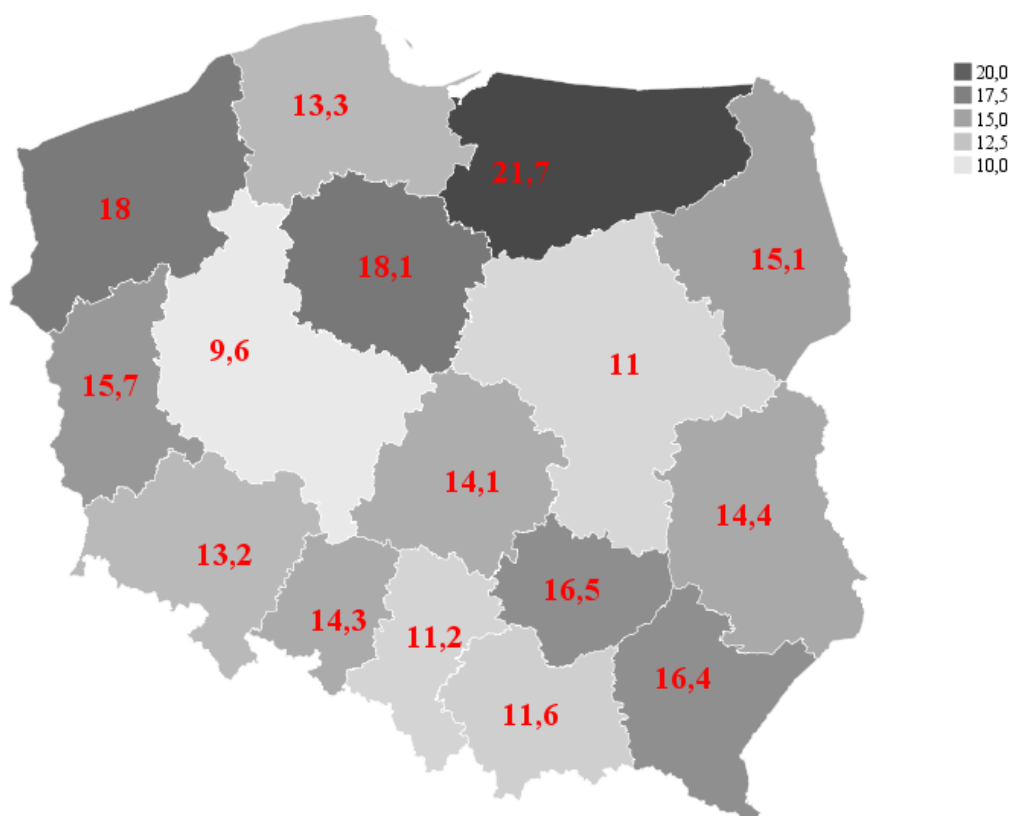
Mapa nr 5 Liczba osób oczekujących na mieszkanie socjalne pod koniec 2013 r.

Źródło: Sprawozdanie OZPS za 2013 rok

1.2. Bezrobocie w województwie wielkopolskim

Liczba osób bezrobotnych zarejestrowanych w wielkopolskich powiatowych urzędach pracy w grudniu 2013 roku wyniosła 144 832 osoby i w porównaniu do analogicznego okresu zeszłego roku była o 3 070 osób mniejsza. Liczba osób bezrobotnych odnotowana na dzień 31 marca 2014 r. wyniosła 145 897 osób. Stopa bezrobocia w latach 2012-2014 w regionie nie przekroczyła 10% i utrzymywała się na stałym poziomie od 9,9% w 2012 r. do 9,6% w 2013 i 2014 r., tym samym była niższa od stopy bezrobocia w kraju o 3,5 punkty procentowe w 2012 r. oraz 3,8 punktów procentowych w 2013 i 2014 r.⁵ **W 2013 r. w Wielkopolsce stopa bezrobocia rejestrowanego była najniższa w Polsce.**

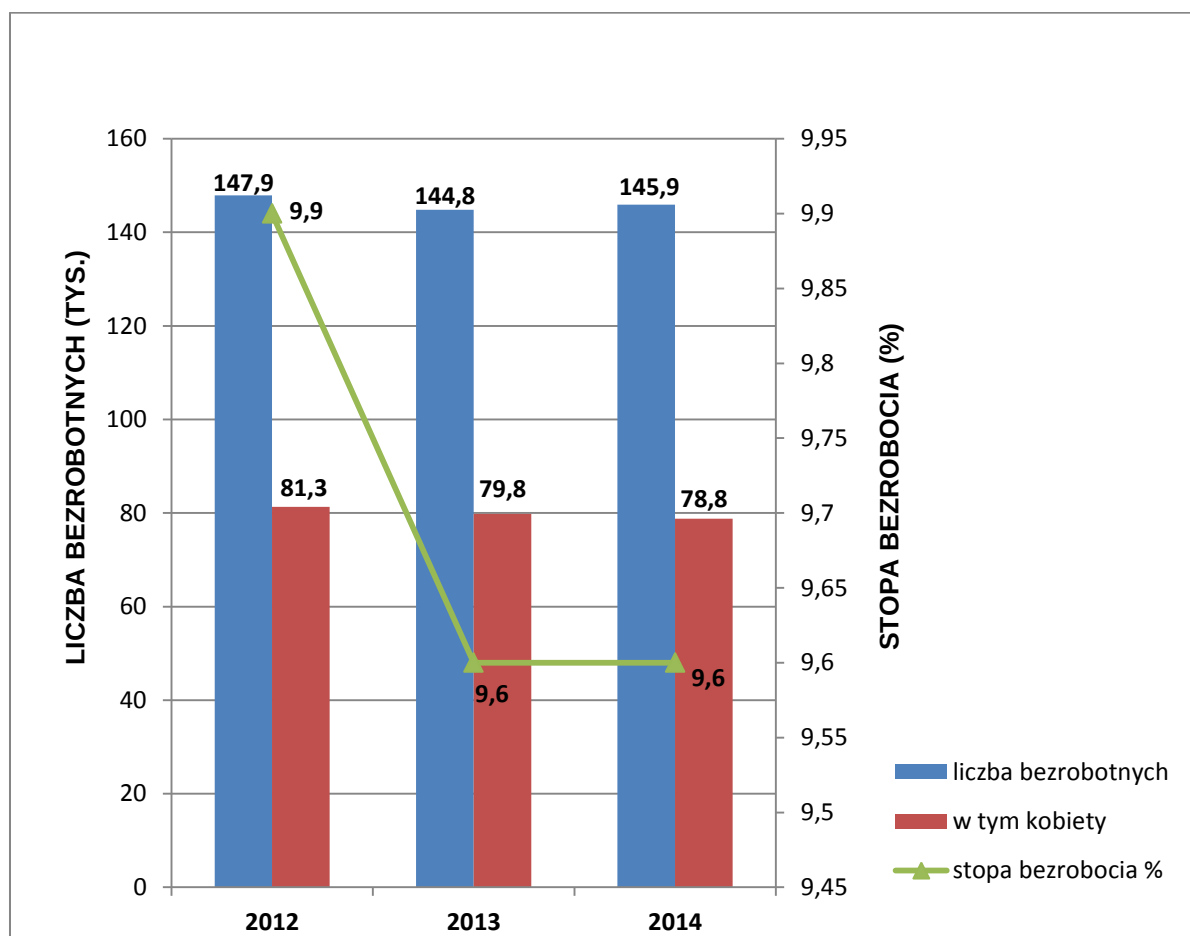
Mapa nr 6 Stopa bezrobocia (%) w województwie wielkopolskim na tle innych województw w 2013r.

Źródło: Biuletyn informacyjny WUP w Poznaniu, styczeń 2014 r. s.14. Biuletyn jest dostępny pod linkiem: http://wup.poznan.pl/att/statystyki_bezrobotnych/2013/12_2013.pdf

⁵ Biuletyny informacyjne WUP w Poznaniu, styczeń 2013, 2014 r. oraz kwiecień 2014 r. dostępne pod linkiem: <http://wup.poznan.pl/strony/132.php>

Wykres nr 1 Liczba osób bezrobotnych i stopa bezrobocia w województwie wielkopolskim na przestrzeni lat 2012-2014.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Biuletynów informacyjnych WUP w Poznaniu, styczeń 2013, 2014 r. oraz kwiecień 2014 r. dostępne pod linkiem: <http://wup.poznan.pl/strony/132.php>

Niepokojącym zjawiskiem na przestrzeni ostatnich 3 lat jest wzrost liczby długotrwale bezrobotnych⁶, którzy w 2012 r. stanowili 42,6% ogółu bezrobotnych, w 2013 r. 47,1%, natomiast w 2014 r. 48,4%. Stopa bezrobocia w wielkopolskich powiatach jest dość zróżnicowana i osiąga wartości od 4,1-4,2% do 22%. W poniższym zestawieniu przedstawiono stopę bezrobocia w ujęciu powiatowym. Analizując poniższe dane można zauważyć, iż na przestrzeni lat 2012-2014 **najwyższą** stopą bezrobocia charakteryzowały się powiaty: **wągrowiecki** 22% w 2012, 21,6% w 2013, 20,7% w 2014, **koniński** 18,8% w 2012, 19,1% w 2013, 19,4% w 2014 oraz **złotowski** 18,9% w 2012, 17,2% w 2013, 17,4% w 2014. **Najniższą** stopę bezrobocia w latach 2012-2014 odnotowano w powiatach: **grodzki** **M. Poznania** 4,2% - 2012, 4,1% - 2013, 4,1% - 2014, **poznańskim** 4,7% - 2012, 4,6% - 2013, 4,7% - 2014, **wolsztyńskim** 6,8% - 2012, 5,8% - 2013, 5,9% - 2014 oraz **kępińskim** 6,0% - 2012, 5,1% - 2013, 4,9% - 2014.⁷

⁶ bezrobotny pozostający w rejestrze powiatowego urzędu pracy łącznie przez okres ponad 12 m-cy w okresie ostatnich 2 lat, z wyłączeniem okresów odbywania stażu i przygotowania zawodowego dorosłych

⁷ Meldunki Głównego Urzędu Statystycznego dot. bezrobocia, dostępne pod linkiem:

Tabela nr 1 Stopa bezrobocia w poszczególnych powiatach województwa wielkopolskiego stan na 31 grudnia 2012 r., 2013 r. oraz 31 marca 2014 r.

Podregiony i powiaty w województwie wielkopolskim	2012		2013		2014	
	Bezrobotni zarejestrowani w tysiącach 31 grudnia 2012	Stopa bezrobocia (do aktywnych zawodowo) 31 grudnia 2012 %	Bezrobotni zarejestrowani w tysiącach 31 grudnia 2013	Stopa bezrobocia (do aktywnych zawodowo) 31 grudnia 2013 %	Bezrobotni zarejestrowani w tysiącach 31 marca 2014	Stopa bezrobocia (do aktywnych zawodowo) 31 marca 2014 %
POLSKA	2136,8	13,4	2157,9	13,4	2182,2	13,5
WOJ. WIELKOPOLSKIE	147,9	9,9	144,8	9,6	145,9	9,6
Jarociński	3,7	14,0	3,6	13,9	3,8	14,3
Kaliski	2,7	8,9	2,6	8,5	2,6	8,7
Kępiński	1,6	6,0	1,4	5,1	1,3	4,9
Krotoszyński	3,3	10,3	3,2	9,7	3,4	10,1
Ostrowski	7,0	11,2	6,6	10,5	6,5	10,2
Ostrzeszowski	2,5	10,7	2,6	10,7	2,5	10,3
Pleszewski	3,2	13,0	3,4	13,7	3,3	13,2
m. Kalisz	4,1	8,4	4,0	8,3	4,0	8,2
Gnieźnieński	7,6	15,1	7,8	15,2	8,1	15,7
Kolski	5,3	14,7	5,6	16,2	5,4	15,8
Koniński	8,5	18,8	8,7	19,1	8,9	19,4
Słupecki	4,1	17,4	4,3	17,9	4,2	17,7
Turecki	4,3	12,2	4,0	11,1	4,0	11,1
Wrzesiński	4,4	14,8	4,8	15,7	4,7	15,4
m. Konin	5,0	13,7	5,1	13,8	5,2	13,9
Gostyński	3,9	12,3	3,8	11,9	3,9	12,2
Grodziski	2,4	10,7	2,0	9,2	2,1	9,4
Kościański	2,7	9,7	2,5	9,1	2,5	9,0
Leszczyński	1,9	9,3	1,8	8,5	1,8	8,6
Międzychodzki	1,5	11,6	1,5	11,2	1,4	11,1
Nowotomyski	2,2	7,5	2,0	6,6	2,1	6,8
Rawicki	2,8	11,0	2,7	10,9	2,8	11,0
Wolsztyński	1,8	6,8	1,5	5,8	1,6	5,9
m. Leszno	2,8	8,6	2,8	8,7	2,8	8,7
Chodzieski	3,2	16,9	3,1	16,1	3,2	16,3
Czarnkowsko - Trzcianecki	4,9	15,2	4,7	14,7	4,6	14,2
Piński	7,5	13,4	6,8	12,6	6,9	12,8
Wągrowiecki	5,3	22,0	5,2	21,6	4,9	20,7
Złotowski	4,7	18,9	4,4	17,2	4,5	17,4

<http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/praca-wynagrodzenia/bezrobocie-stopa-bezrobocia/bezrobotni-oraz-stopa-bezrobocia-wg-wojewodztw-podregionow-i-powiatow-stan-na-koniec-marca-2014-r-,2,19.html>

Obornicki	2,7	12,1	2,6	11,9	2,7	12,5
Poznański	7,1	4,7	7,2	4,6	7,4	4,7
Szamotulski	3,9	11,6	3,5	10,2	3,6	10,5
Średzki	3,2	14,2	3,5	14,9	3,4	14,7
Śremski	2,4	10,2	2,3	10,1	2,3	9,8
m. Poznań	13,7	4,2	13,5	4,1	13,6	4,1

Źródło: Dane pochodzą z meldunków Głównego Urzędu Statystycznego dot. bezrobocia:

<http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/praca-wynagrodzenia/bezrobocie-stopa-bezrobocia/bezrobotni-oraz-stopa-bezrobocia-wg-wojewodztw-podregionow-i-powiatow-stan-na-koniec-marca-2014-r-,2,19.html>

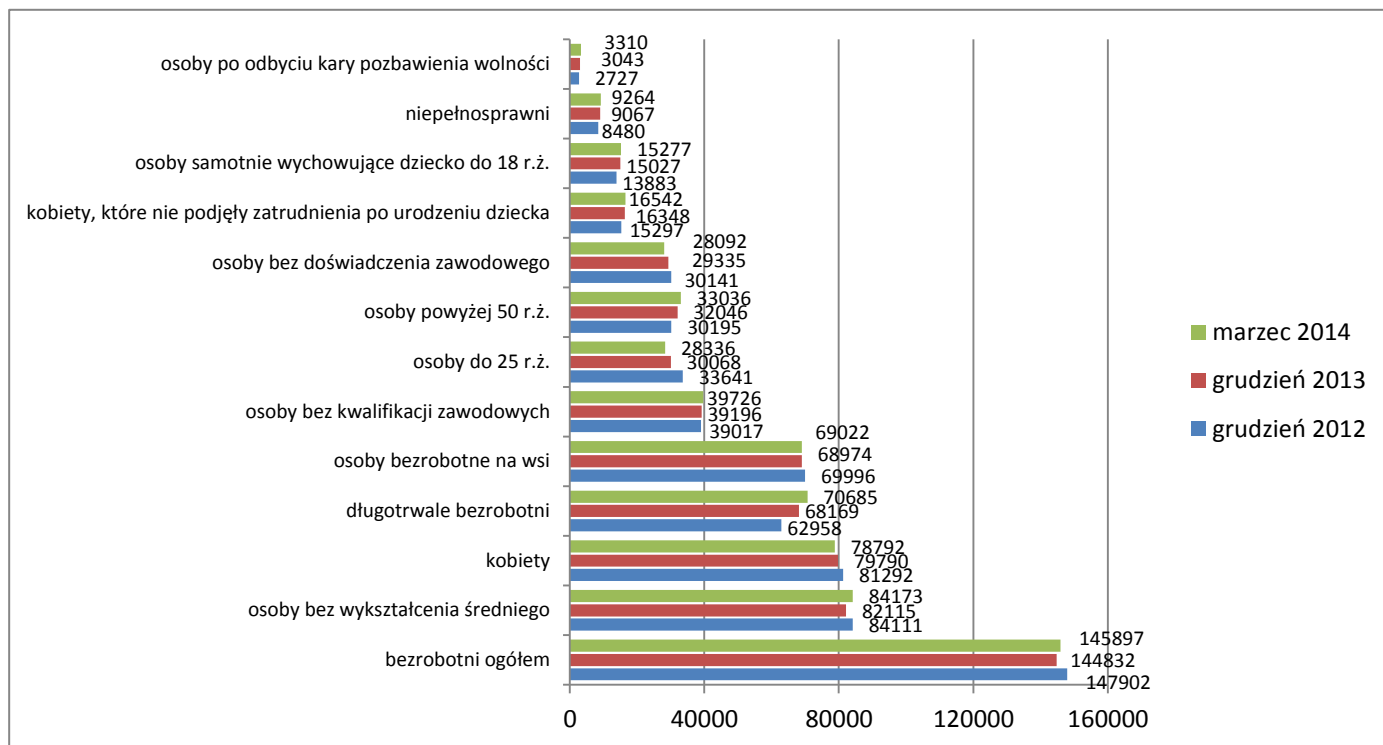
Uprawnieni do zasiłku w **2013 r. stanowili 14,9% (21 559 os.)** ogółu bezrobotnych, w roku **2012 – 17,9% (26 496 os.)**, natomiast w marcu **2014 r. – 15% (21 872 os.)**. Warto w tym miejscu przeanalizować wybrane kategorie osób bezrobotnych zarejestrowanych w wielkopolskich, powiatowych urzędach pracy w latach 2012-2014. Kobiety na przestrzeni ostatnich trzech lat stanowiły 55% wszystkich osób bezrobotnych, również wśród długotrwale bezrobotnych większość stanowiły kobiety: 62,6% w 2012 r., 60,4% w 2013 r., 59,3% w 2014 r. Badania rynku pracy pokazują, że pracodawcy chętniej zatrudniają mężczyzn niż kobiety, mimo wprowadzonych rozwiązań prawnych, jak np. urlop rodzicielski, który teoretycznie przewidziany jest dla obojga rodziców. Często też, kiedy tylko pojawiają się pierwsze symptomy kryzysu gospodarczego, pracę tracą częściej kobiety, niż mężczyźni. Analizy przeprowadzone m.in. przez Instytut Filozofii i Socjologii PAN wskazują, że problem ze znalezieniem pracy częściej mają kobiety z wyższym wykształceniem, aniżeli mężczyźni posiadający taki sam stopień wykształcenia. Kobietom trudniej znaleźć pracę, kiedy nie pracują dłużej niż rok, natomiast przerwa w karierze zawodowej najczęściej jest związana z macierzyństwem. Tzw. „**zjawisko szklanego sufitu**” widoczne jest w szczególności w zarobkach, **kobiety zarabiają w Polsce średnio aż o 20% mniej** aniżeli mężczyźni zajmujący takie same stanowiska oraz nierównym dostępie do ścieżek awansu zawodowego. Eksperci zauważają jednak, że coraz więcej firm wdraża politykę różnorodności, która wyrównuje szanse na rynku pracy bez względu na płeć czy wiek. Dobieranie pracowników zgodnie z kulturą różnorodności jest szansą dla kobiet, lecz także może pomóc polskim przedsiębiorcom, które dzięki temu będą w stanie stawić czoła wyzwaniom demograficznym.⁸

Bezrobotni w szczególnej sytuacji na rynku pracy stanowią grupę wymagającą szczególnego wsparcia. Zalicza się do nich bezrobotnych, którzy ze względu na określone uwarunkowania mają znaczne problemy z wyjściem z bezrobocia, w tym m. in. osoby do 25 roku życia, długotrwale bezrobotni, bezrobotni powyżej 50 roku życia, bezrobotni bez kwalifikacji zawodowych, bez doświadczenia zawodowego czy wykształcenia średniego, bezrobotni wychowujący co najmniej 1 dziecko do 18 roku

⁸ <http://kariera.forbes.pl/60-proc-dlugotrwale-bezrobotnych-to-kobiety,artykuly,172870,1,1.html>

życia, bezrobotni, którzy po odbyciu kary pozbawienia wolności nie podjęli zatrudnienia, czy też niepełnosprawni. Należą oni do grupy osób, którzy bez pomocy ze strony urzędu nie są w stanie samodzielnie powrócić do aktywnego życia zawodowego. Wartości liczbowe dotyczące wybranych kategorii bezrobotnych prezentuje wykres nr 2.

Wykres nr 2 Wybrane kategorie osób bezrobotnych zarejestrowanych w powiatowych urzędach pracy na terenie województwa wielkopolskiego w latach 2012-2014.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Biuletynów informacyjnych WUP w Poznaniu, styczeń 2013, 2014 r. oraz kwiecień 2014 r. dostępne pod linkiem: <http://wup.poznan.pl/strony/132.php>

1.3. Analiza zróżnicowania przestrzennego występowania ubóstwa w Wielkopolsce

Cyklicznie sporządzana Ocena Zasobów Pomocy Społecznej wskazuje na ubóstwo jako główny powód udzielania pomocy i wsparcia. Co istotne na przestrzeni ostatnich lat hierarchia głównych problemów społecznych nie zmienia się lokując ubóstwo na samym szczycie hierarchii problemów wymagających interwencji w obszarze polityki społecznej. Ważność tej kwestii podkreślona została również w licznych strategiach i programach opracowywanych na poziomie wojewódzkim i krajowym. Przeciwdziałanie ubóstwu jest jednym ze strategicznych obszarów na poziomie europejskim. Zgodnie z zapisami przyjętymi w dokumencie strategicznym Europa 2020 walka z ubóstwem powinna stać się jednym z głównych filarów polityki społecznej państw Unii, wymieniona jako jeden z siedmiu celów strategii. Zdefiniowano go jako wspieranie włączenia społecznego, zwłaszcza poprzez ograniczenie ubóstwa, zakładając pomoc w wyjściu z ubóstwa i wykluczenia społecznego.

Przystępując zatem do diagnozy zjawiska ubóstwa należy dokonać definicyjnych uszczegółowień. Najczęściej przyjmowana jest ekonomiczna definicja ubóstwa. Zgodnie z tą definicją ubóstwo to sytuacja, w której osoba bądź gospodarstwo domowe znajduje się w warunkach braku wystarczających środków finansowych, pozwalających na zaspokojenie potrzeb. W zależności od przyjętych kryteriów możemy wtedy mówić o ubóstwie absolutnym bądź ubóstwie względnym. Ubóstwo absolutne oznacza niemożność zaspokojenia przez jednostkę/rodzinę lub gospodarstwo domowe potrzeb uznanych za podstawowe. Poziom ubóstwa ustalany jest niezależnie od poziomu zaspokojenia tych potrzeb w danym społeczeństwie. Poziom zaspokojenia potrzeb przez innych członków społeczeństwa jest uwzględniany w ujęciu ubóstwa w sposób relatywny.

Na potrzeby niniejszego opracowania przyjęto definicję opracowaną przez Bank Światowy: „Ubóstwo jest to niemożność osiągnięcia minimalnego standardu życiowego”. Przytoczona definicja ze względu na swój inkluzyjny charakter pozwala ująć tę kategorię analityczną w sposób szeroki i wyróżnić różne aspekty zarówno ekonomiczne (dochód) oraz pozaekonomiczne (zaspokojenie potrzeb).

Zatem dla operacjonalizacji definicji ubóstwa wybrano trzy uzupełniające się obszary analizy:

- a) Dochodów gospodarstw domowych
- b) Pogłębionej deprywacji materialnej
- c) Niskiej intensywności pracy

Biorąc pod uwagę powyższe, ze zjawiskiem ubóstwa będziemy mieli do czynienia wtedy, gdy poziom dochodów, zaspokojenia potrzeb (definiowanych jako warunki życiowe) oraz intensywności pracy będą niższe niż minimalny standard życia na danym obszarze (osiągną wartości poniżej 60% średniej wartości danego wskaźnika). Na podstawie analizy dostępnych danych i raportów w opracowaniu ubóstwo będzie przedstawione w trzech wymiarach:

1. Ubóstwo materialne - dochody gospodarstw domowych
2. Ubóstwo warunków życia - pogłębiona deprywacja materialna
3. Ubóstwo związane z sytuacją na rynku pracy – niska intensywność pracy

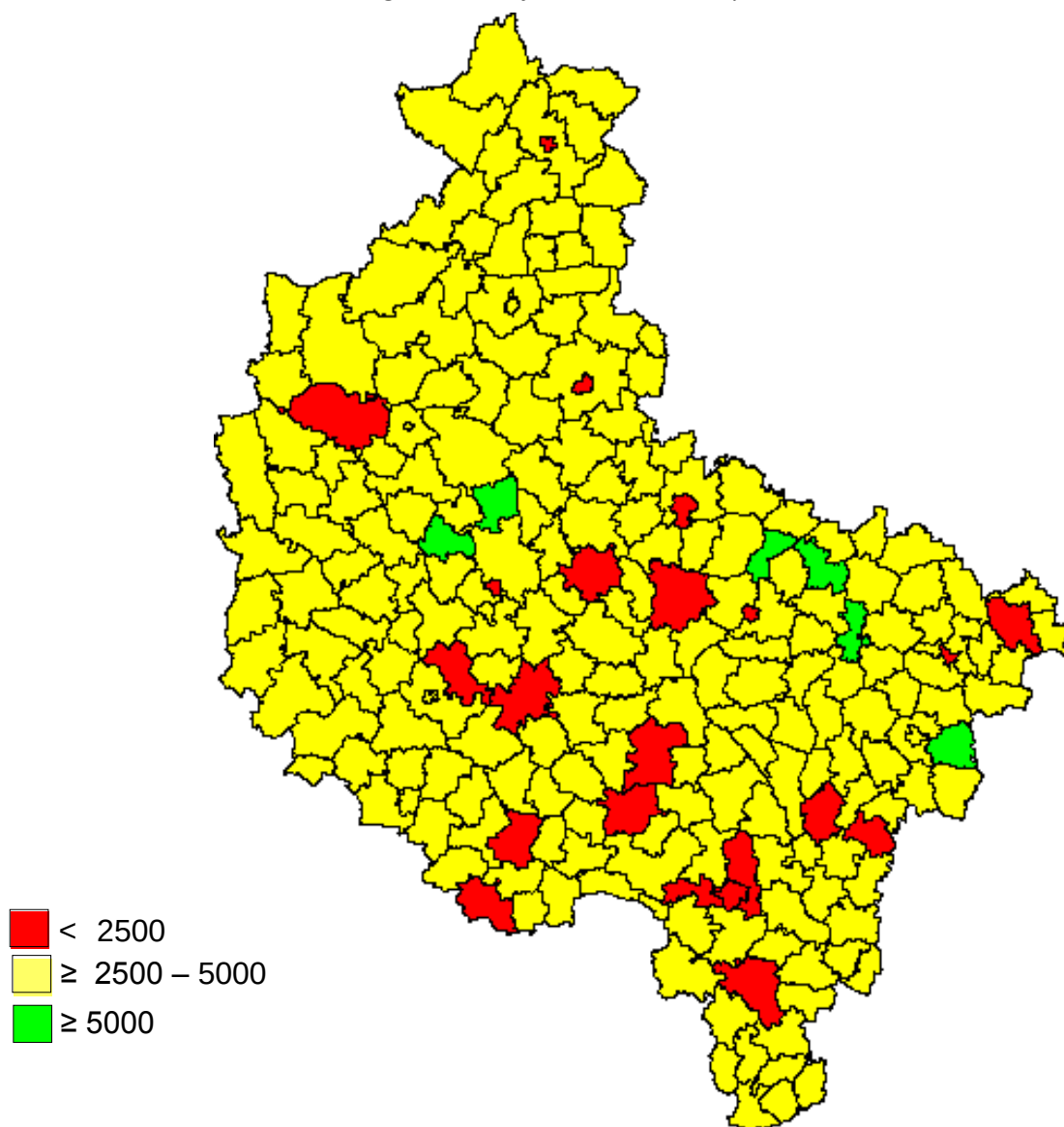
Poniżej przedstawione zostaną opisy poszczególnych statystyk na poziomie gminy, które pozwolą uchwycić zróżnicowanie terytorialne ubóstwa w województwie wielkopolskim.

1.3.1. Ubóstwo materialne

Dochód na 1 mieszkańca w gminie to jeden z podstawowych wskaźników stosowanych w badaniach nad ubóstwem. Wskaźnik dotyczący dochodu wskazuje, która gmina posiada najniższy, a która najwyższy dochód na 1 mieszkańca, a więc wskazuje na zamożność gminy.

W analizie uwzględniono dochód na jednego mieszkańca w gminie zamiast dochodu gminy jako takiego. Powodem jest konieczność odnoszenia ubóstwa do konkretnej jednostki pomiarowej, w tym przypadku jednej osoby. Ponadto sam dochód gminy bez odniesienia do liczby mieszkańców nie będzie wskazywał na nierówności społeczne, np. w dostępie do środków pomocy społecznej. Przykładowo gmina, która posiada duży dochód, ale posiada wielu mieszkańców może mieć większe trudności z zapewnieniem usług socjalnych dla swoich mieszkańców niż gmina posiadająca mniejszy dochód, ale także mniejszą ilość mieszkańców, korzystających z tego dochodu.

Mapa nr 7 Dochód na 1 mieszkańca w gminie – województwo wielkopolskie.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie raportu *Społeczno-ekonomiczne wymiary ubóstwa w perspektywie różnic terytorialnych*.

Najwyższą wartość dochodu na 1 mieszkańca – 6561,61 zł – osiąga gmina Przykona, na kolejnych miejscach są gminy: Tarnowo Podgórne (5968,48 zł), Suchy Las (5877,80 zł). Dochód na 1 mieszkańca powyżej 5000 zł osiągają także gminy: Kleczew, Powidz i Miasto Konin.

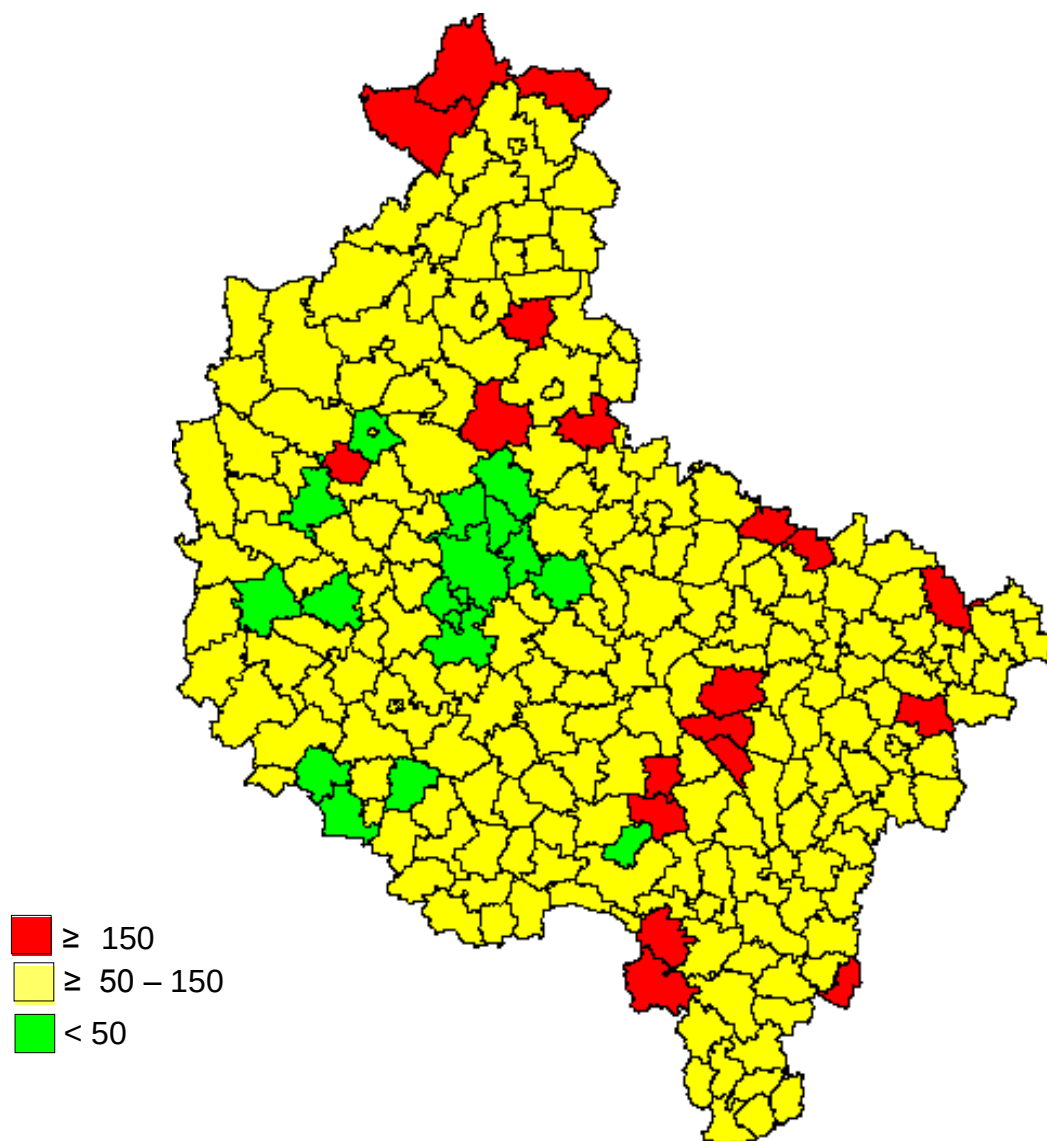
Najniższy dochód na jednego mieszkańca w gminie ma natomiast Słupca (2269,02 zł), a także Wągrowiec (2276,15 zł) i Luboń (2300,53 zł). Dochód poniżej 2500 zł na jednego mieszkańca posiadają także gminy Śrem, Koźmin Wielkopolski, Wronki, Września, Kostrzyn, Złotów, Jarocin, Ostrów Wielkopolski, Rawicz, Gniezno, Czempiń, Żelazków, Kłodawa, Koźminek, Krobia i Ostrzeszów. Średnia dochodów na 1 mieszkańca w gminie w Wielkopolsce w 2012 roku wyniosła 3386,53 zł.

Osoby, którym przyznano świadczenie (pieniężne/niepieniężne) do liczby mieszkańców (na 1000 mieszkańców)

Jednym z ważniejszych wskaźników ubóstwa na poziomie gminy jest liczba mieszkańców (poszczególnych członków rodzin), którym przyznano świadczenie, w stosunku do liczby mieszkańców. Wskaźnik ten ukazuje liczbę osób, która w danej gminie korzysta ze świadczeń społecznych na każde 1000 mieszkańców. Ze względu na fakt, że w przypadku zarówno świadczeń pieniężnych, jak i niepieniężnych warunkiem przyznania świadczenia jest dochód na osobę w gospodarstwie domowym, uznano, iż należy brać pod uwagę przyznanie świadczenia bez względu na ich formę. W niniejszym wskaźniku uwzględniono osoby, które uzyskały pomoc i wsparcie w formie świadczeń bez względu na rodzaj, formę, liczbę świadczeń i źródło finansowania.

Największy odsetek osób korzystających ze świadczeń na 1000 mieszkańców gminy odnotowano w gminie Okonek, gdzie aż 330,67 osób na 1000 korzysta ze świadczeń społecznych. Wysokie wskaźniki osiągnęły także gminy Chocz (235,82), Czajków (198,37) i Rogoźno (190,72). Powyżej 150 osób korzystających z pomocy na 1000 mieszkańców jest także w gminach: Margonin, Kotlin, Babiak, Wilczyn, Miedzichowo, Odolanów, Sośnie, Dobrzyca, Gizałki, Orchowo, Zagórz, Ostroróg, Brudzew, Jastrowie i Lipka.

Najniższy odsetek korzystających z pomocy na 1000 mieszkańców odnotowano w gminie Komorniki (jedynie 22,85), a także Suchy Las (29,14), Swarzędz (30,61) i Luboń (30,63). Wskaźnik poniżej 50 osiągnęły w 2012 roku także gminy: Rozdrażew, Osieczna, Świąciechowa, Włoszakowice, Nowy Tomyśl, Opalenica, M. Poznań, Czerwonak, Kostrzyn, Mosina, Murowana Goślina, Puszczykowo i Pniewy. Można zauważyć, iż większość gmin o najniższym wskaźniku usytuowanych jest w okolicach m. Poznania.

Mapa nr 8 Osoby, którym przyznano świadczenie (pieniężne/niepieniężne) na 1000 mieszkańców

Źródło: Opracowanie własne na podstawie raportu *Społeczno-ekonomiczne wymiary ubóstwa w perspektywie różnic terytorialnych*.

Osoby korzystające długotrwale z pomocy do ogólnej liczby korzystających (w %).

Ostatnim wskaźnikiem składającym się na syntetyczny wskaźnik sytuacji finansowej mieszkańców gminy jest liczba osób korzystających długotrwale z pomocy społecznej do ogólnej liczby korzystających. Pomoże on wskazać głębokość i trwałość ubóstwa na danym obszarze.

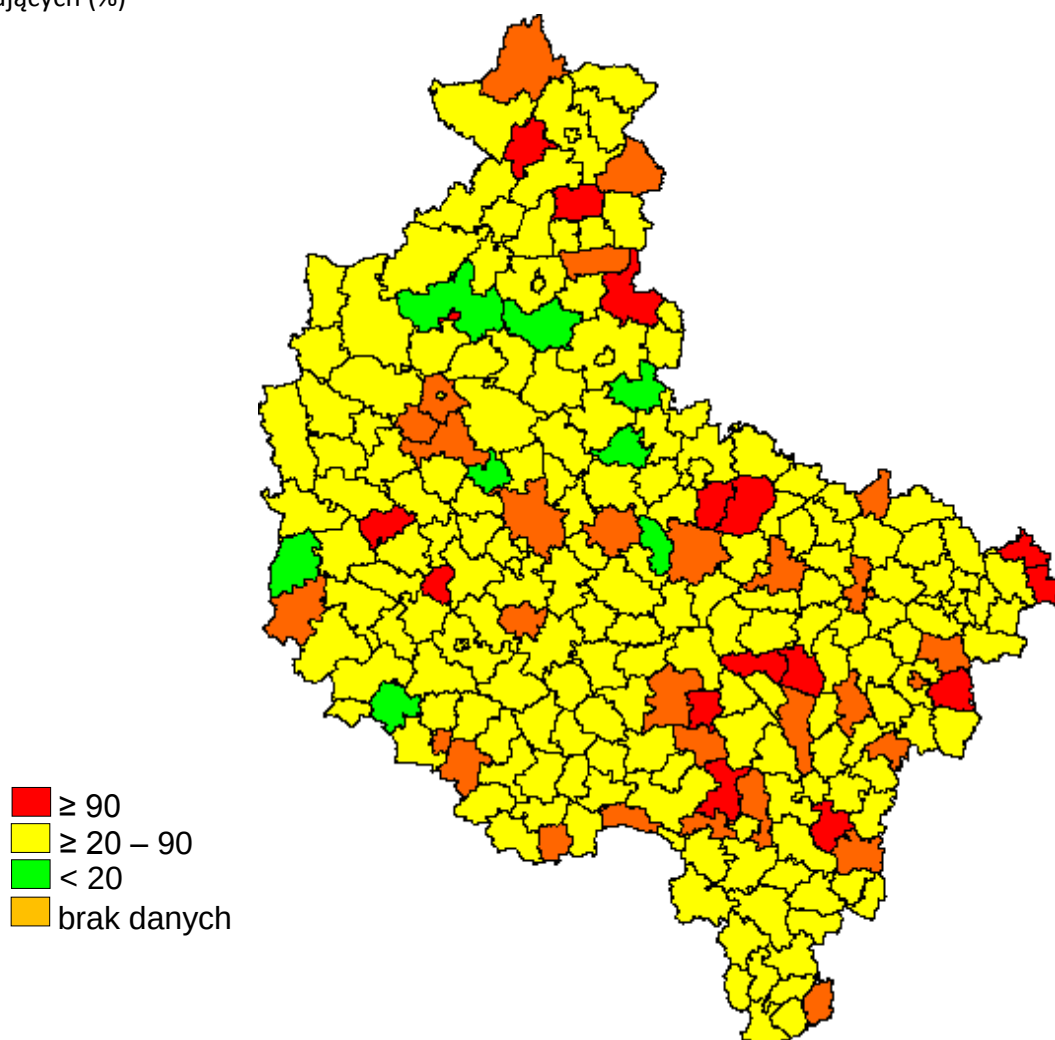
Osoby długotrwale korzystające z pomocy definiowane są zgodnie z objaśnieniami do Formularzy Oceny Zasobów Pomocy Społecznej jako liczba osób, które w ciągu ostatnich 3 lat (36 miesięcy) były zarejestrowane w systemie świadczeń pomocy społecznej (POMOST), przez co najmniej 18 miesięcy.

Najwyższe (powyżej 90%) wartości wskaźnik osiągnął w gminach Niechanowo, Granowo, Godziesze Wielkie, Przedecz, Raszków, Gizałki, Przykona, Gołańcz, Tarnówka.

Najniższe (poniżej 20%) wskaźniki w tej kategorii mają gminy: Zbąszyń (7%), Czarnków (11%), Budzyń (11%), Nekla (14%), Kiszkowo (15%), Włoszakowice (16%), Miedzichowo (17%), Rokietnica (17%) i Stęszew (20%).

Pojedyncze wskaźniki wymiaru sytuacji finansowej pokazują na ogromne zróżnicowanie w tym zakresie. Oznacza to, iż określanie ubóstwa na podstawie jedynie jednego wskaźnika, np. dochodowego, pomija wiele innych również istotnych aspektów. Jedynie budowa syntetycznego wskaźnika umożliwia bardziej dokładną analizę tego zjawiska.

Mapa nr 9 Osoby korzystające długotrwale z pomocy społecznej w stosunku do ogólnej liczby korzystających (%)

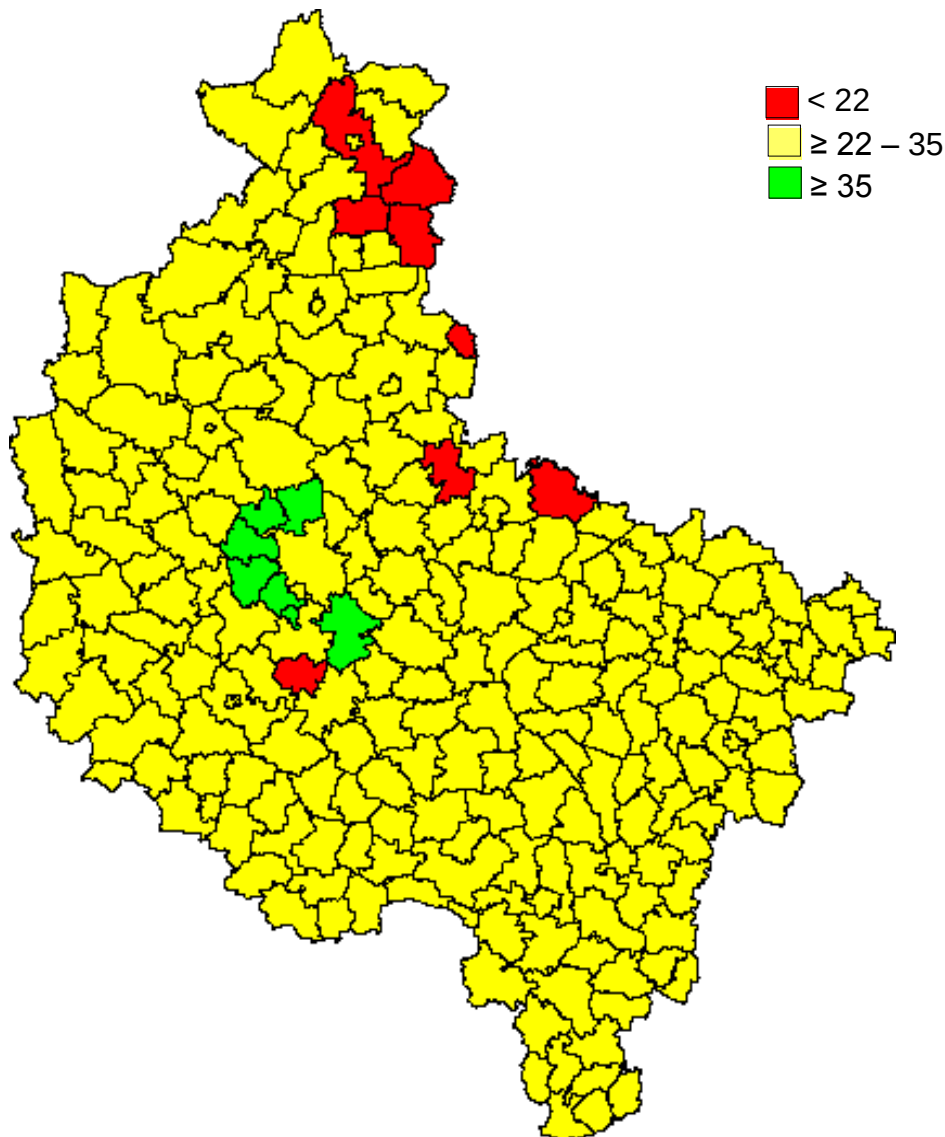
Źródło: Opracowanie własne na podstawie raportu *Społeczno-ekonomiczne wymiary ubóstwa w perspektywie różnic terytorialnych*.

1.3.2. Warunki życia ludności

Powierzchnia użytkowa mieszkania na 1 mieszkańca w gminie

Drugą grupę wskaźników stanowią wskaźniki dotyczące warunków życia ludności. Ilościowym wskaźnikiem pozwalającym w pewnym stopniu zobiektywizować problem warunków życia jest powierzchnia użytkowa mieszkania na jednego mieszkańca w gminie.

Mapa nr 10 Powierzchnia użytkowa na jednego mieszkańca w gminie (m²)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie raportu *Społeczno-ekonomiczne wymiary ubóstwa w perspektywie różnic terytorialnych*.

W całej Wielkopolsce w 2012 roku średnia powierzchnia użytkowa na 1 mieszkańca wyniosła 26,3 m.kw. Największa powierzchnia mieszkaniowa przypadająca na 1 mieszkańca występuje w gminach: Tarnowo Podgórne (39,8 m²), Suchy Las (38,9 m²), Puszczykowo (38,7 m²) i Dopiewo (38,7 m²).

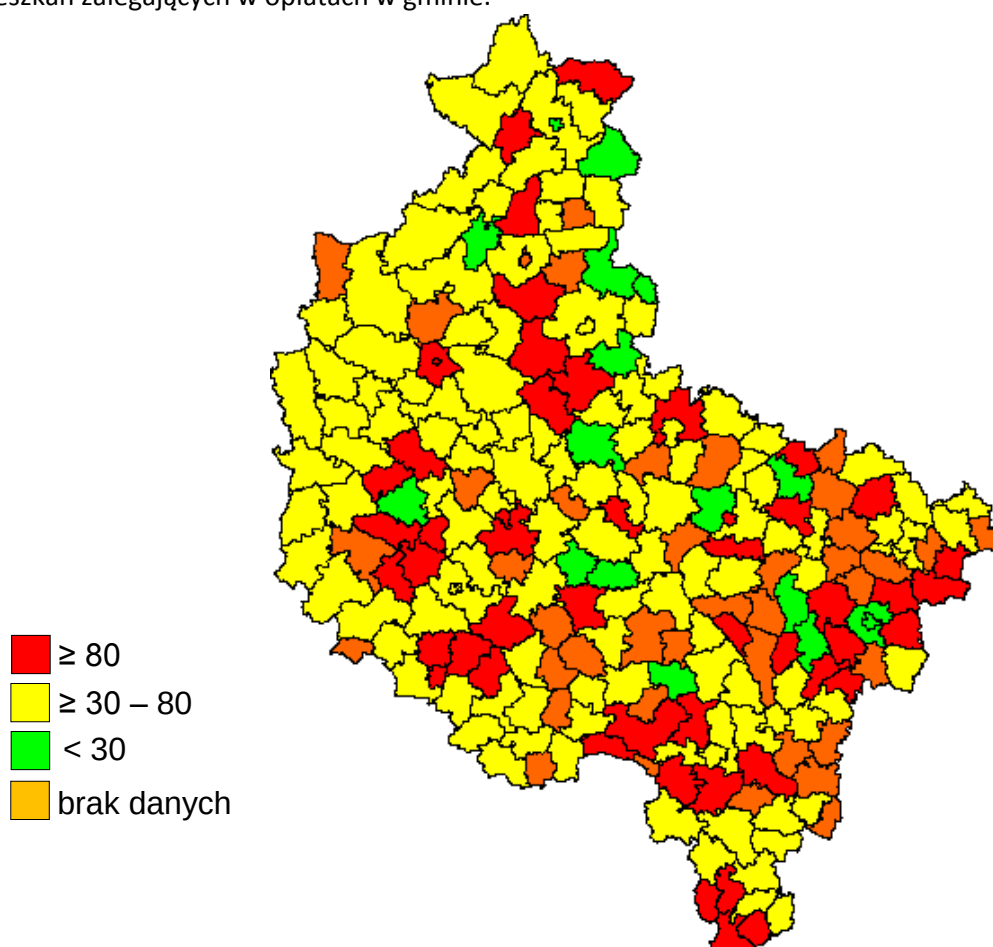
Średnią wartość powierzchni przypadającą na 1 mieszkańca wynoszącą więcej niż 35 m² odnotowano w gminach: Rokietnica, Komorniki i Kórnik.

Najmniejszą powierzchnię użytkową przypadającą na jednego mieszkańca mają w Wielkopolsce gminy Wysoka (20,3 m²) i Wapno (20,8 m²). Poniżej 22 m² na mieszkańca mają także gminy: Złotów, Trzemeszno, Wyrzysk, Łobżenica, Brodnica i Kłecko.

Zaległości w opłatach mieszkań ponad 3 miesiące w zasobach gminnych w stosunku do liczby mieszkań zalegających w opłatach w gminie

Ostatnim wskaźnikiem, który posłuży do budowy syntetycznego wskaźnika ubóstwa w wymiarze warunków życia są dane dotyczące zaległości w opłatach mieszkaniowych w zasobach gminnych trwających ponad 3 miesiące w stosunku do liczby mieszkań zalegających w opłatach w gminie. Można zatem uznać, że im wyższy procent mieszkań z zasobów gminnych, które zalegają w opłatach ponad 3 miesiące w stosunku do liczby mieszkań zalegających w opłatach, tym trudniejsza sytuacja mieszkańców gminy.

Mapa nr 11 Zaległości w opłatach mieszkań ponad 3 miesiące w zasobach gminnych w stosunku do liczby mieszkań zalegających w opłatach w gminie.

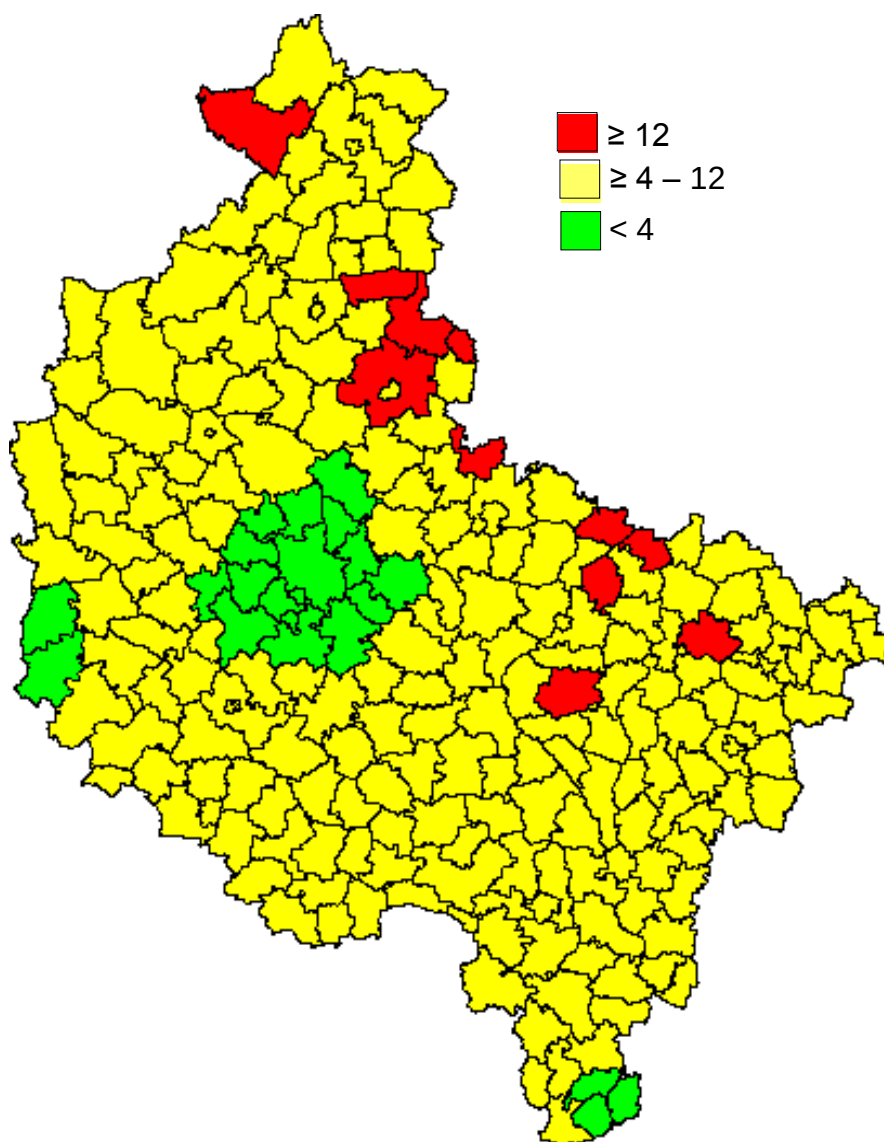
Źródło: Opracowanie własne na podstawie raportu *Społeczno-ekonomiczne wymiary ubóstwa w perspektywie różnic terytorialnych*.

Analiza poszczególnych danych wskazała, iż aż w 36 gminach w Wielkopolsce wszystkie mieszkania z zasobów gminnych, których najemcy zalegają z opłatami, zalegają powyżej 3 miesięcy. Były to gminy: Ceków-Kolonia, Lisków, Stawiszyn, Bralin, Rychtal, Trzcinica, Krotoszyn, Zduny, Odolanów, Przygodzice, Sieroszewice, Chocz, Dąbie, Olszówka, Sompolno, Wilczyn, Słupca, Łądek, Brudzew, Malanów, Przykona, Tuliszków, Granowo, Kamieniec, Wielichowo, Krzywiń, Osieczna, Kuślin, Leszno, Skoki, Tarnówka, Obrzycko, Duszники, Dominowo i Książ Wielkopolski.

1.3.3. Ubóstwo związane z sytuacją na rynku pracy

Wskaźnik bezrobocia

Ostatnim wymiarem określającym poziom ubóstwa jest sytuacja na rynku pracy. Wskaźnik bezrobocia oznacza odsetek liczby osób bezrobotnych do liczby osób aktywnych zawodowo (dane na poziomie gminy dostępne są w BDL GUS). Najwyższy wskaźnik bezrobocia w Wielkopolsce w 2012 r. miała gmina Wapno (14,2%). Wysokie wskaźniki miały także gminy Gołańcz (13,7%) i Szamocin (13,6%). Wskaźnik bezrobocia powyżej 12% był także w gminach: Wągrowiec, Wilczyn, Jastrowie, Orchowo, Zagórow, Ostrowite, Mieścisko i Kramsk.

Mapa nr 12. Wskaźnik bezrobocia w województwie wielkopolskim.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie raportu *Społeczno-ekonomiczne wymiary ubóstwa w perspektywie różnic terytorialnych*.

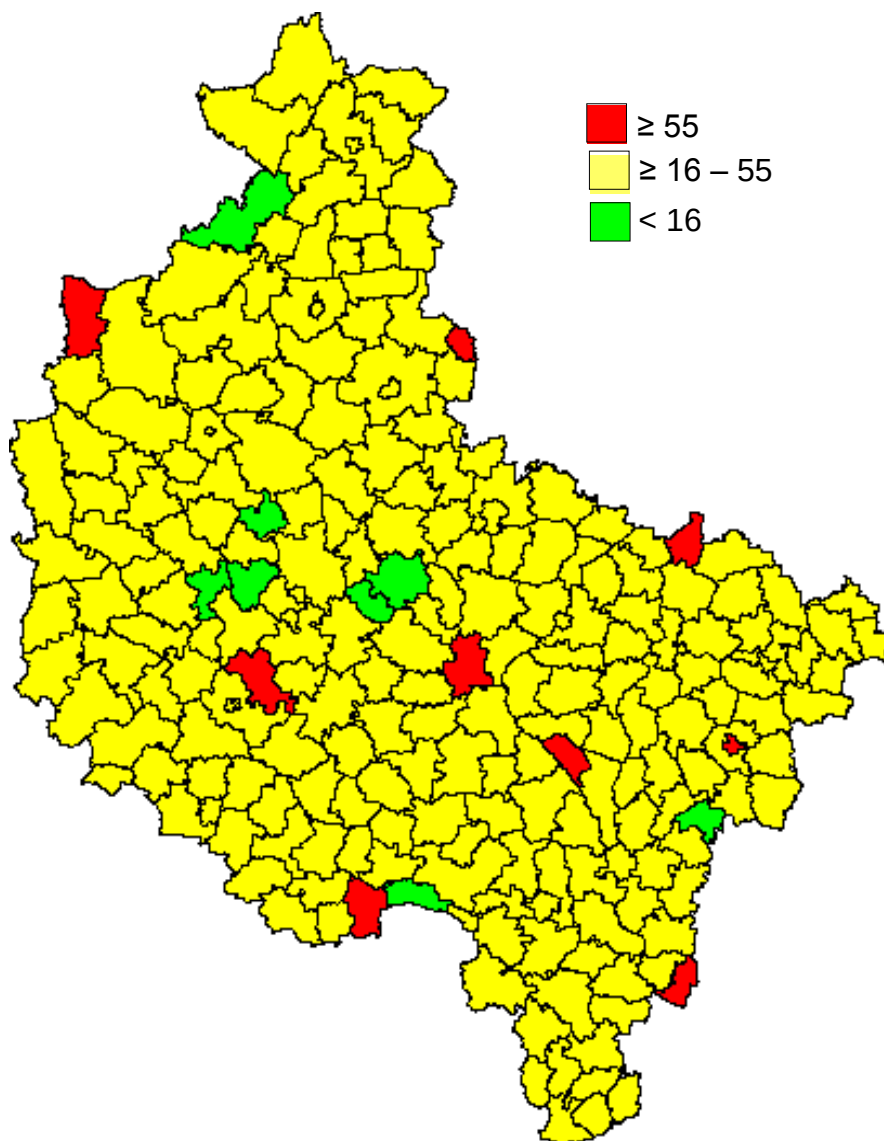
Najniższy wskaźnik bezrobocia odnotowano natomiast w gminie Tarnowo Podgórne (2,4%), Kórnik (2,6%) i Komorniki (2,6%). Poniżej 4% osiągnęły także gminy: Rokietnica, Dopiewo, Suchy Las, Czerwonak, Swarzędz, Łęka Opatowska, Buk, baranów, Stęszew, Kostrzyn, Kleszczewo, Puszczykowo, Luboń, Siedlec, Trzcinica, Mosina, Poznań, Murowana Goślina i Zbąszyń.

Odsetek osób długotrwale bezrobotnych w liczbie wszystkich osób bezrobotnych

Ostatnim wskaźnikiem w wymiarze sytuacji na rynku pracy jest odsetek długotrwale bezrobotnych do liczby wszystkich bezrobotnych w gminie. Dla opisu sytuacji ubóstwa istotny jest bowiem czas

pozostawania bez pracy. Bezrobocie fluktuacyjne⁹ jest zjawiskiem występującym w każdej gospodarce rynkowej, dopiero długotrwałe bezrobocie może prowadzić do ubóstwa. Zgodnie z przyjętą definicją, osoba długotrwałe bezrobotna to taka, która pozostaje bez pracy przez okres co najmniej 12 miesięcy w ciągu ostatnich 24 miesięcy, z wyłączeniem okresów odbywania stażu i przygotowania zawodowego dorosłych (Ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy).

Mapa nr 13 Odsetek osób długotrwałe bezrobotnych w stosunku do ogólnej bezrobotnych.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie raportu *Społeczno-ekonomiczne wymiary ubóstwa w perspektywie różnic terytorialnych*.

Najwyższy odsetek długotrwałe bezrobotnych wystąpił w gminie Czempin (87,3%), która, co ciekawe, posiada wskaźnik bezrobocia na poziomie jedynie 5,3%. Gminy z wysokim odsetkiem długotrwałe

⁹ Związane z relatywnie krótkim (przejściowym) niedopasowaniem podaży do zmieniającego się popytu na pracę.

bezrobotnych to także: Skulsk (60,3%), Wapno (58,7%) i Miłosław (58,4%). Powyżej 55% bezrobotnych długotrwale występuje także w gminach: Jutrosin, Turek, Chocz, Krzyż Wielkopolski i Czajków.

1.3.4. Wskaźnik zbiorczy ubóstwa

Zgodnie z przyjętą metodologią syntetyczny zbiorczy wskaźnik ubóstwa dla poszczególnych gmin Wielkopolski powstał w wyniku nałożenia na siebie 3 wymiarów ubóstwa – sytuacji finansowej, warunków życia oraz sytuacji na rynku pracy. Dzięki nałożeniu na siebie wymienionych wymiarów uzyskano całościowy obraz ubóstwa na terenie województwa wielkopolskiego.

Poniżej założonej granicy ubóstwa znalazło się 16 wielkopolskich gmin, leżących na północnym i wschodnim krańcu województwa. Warto zauważyć, że niemal każda z gmin znalazła się poniżej przyjętej granicy ubóstwa w wymiarze dotyczącym sytuacji na rynku pracy (wyjątkiem jest gmina Zagórów).

Tabela nr 2 Zestawienie gmin o zbiorczym wskaźniku ubóstwa poniżej -0,84.

LP.	POWIAT	GMINA	WARTOŚĆ WSKAŹNIKA 2012 r.
1	kolski	Dąbie	-1,249
2	pleszewski	Chocz	-1,211
3	złotowski	Jastrowie	-1,153
4	złotowski	Okonek	-1,092
5	koniński	Wilczyn	-1,069
6	słupecki	Ostrowite	-1,038
7	gnieźnieński	Mieleszyn	-1,018
8	wągrowiecki	Wapno	-1,015
9	wrzesiński	Pyzdry	-0,966
10	wągrowiecki	Gołańcz	-0,940
11	koniński	Wierzbinek	-0,894
12	słupecki	Orchowo	-0,882
13	kolski	Chodów	-0,867
14	kolski	Babiał	-0,865
15	złotowski	Lipka	-0,864
16	słupecki	Zagórów	-0,851

Źródło: Opracowanie własne na podstawie raportu *Społeczno-ekonomiczne wymiary ubóstwa w perspektywie różnic terytorialnych*.

Analogicznie, jak w przypadku przyjętych trzech wymiarów ubóstwa wyszczególniono także te gminy, dla których wartość wskaźnika wyniosła więcej niż 0,84. W przypadku zbiorczego wskaźnika widać ich koncentrację wokół Poznania – niemal wszystkie te gminy leżą w powiecie poznańskim. Wyjątkiem jest gmina Włoszakowice.

Tabela nr 3 Zestawienie gmin o zbiorczym wskaźniku ubóstwa powyżej 0,84

LP.	POWIAT	GMINA	WARTOŚĆ WSKAŹNIKA 2012 r.
1	poznański	Suchy Las	2,457
2	poznański	Tarnowo Podgórne	2,186
3	poznański	Komorniki	1,696
4	poznański	Dopiewo	1,692
5	poznański	Rokietnica	1,550
6	poznański	Puszczykowo	1,508
7	m. Poznań	M. Poznań	1,489
8	poznański	Kórnik	1,488
9	poznański	Kleszczewo	1,411
10	poznański	Swarzędz	1,264
11	poznański	Buk	1,109
12	poznański	Mosina	1,019
13	poznański	Kostrzyn	0,999
14	poznański	Pobiedziska	0,946
15	poznański	Stęszew	0,893
16	poznański	Luboń	0,864
17	leszczyński	Włoszakowice	0,852

Źródło: Opracowanie własne na podstawie raportu *Społeczno-ekonomiczne wymiary ubóstwa w perspektywie różnic terytorialnych*.

Przeprowadzone analizy statystyczne umożliwiły zrekonstruowanie zjawiska ubóstwa w trzech zasadniczych wymiarach: finanse, warunki życia, sytuacja na rynku pracy. Procedura standaryzacji wyników pozwoliła na budowę zbiorczego wskaźnika ubóstwa, na który składały się wszystkie trzy opisane powyżej wymiary. W niniejszym opracowaniu opisano zatem problem uwzględniając złożoność niniejszego zjawiska oraz jego wymiar terytorialny, gdyż dane uwzględniają specyfikę każdej gminy województwa wielkopolskiego.

Powyższe analizy stanowią wstęp do oceny zasobów pomocy społecznej. Mamy zatem zdefiniowany problem ubóstwa, w dalszej kolejności niniejszego raportu opisane zostaną zasoby infrastrukturalne, kadrowe oraz środki finansowe, który angażowane są do przeciwdziałania problemom społecznym.

2. Dane o korzystających z pomocy i wsparcia

2.1. *Klienci pomocy społecznej*

Zgodnie z ustawą o pomocy społecznej art. 17 do zadań własnych i zleconych gminy należą, m.in.:

- udzielanie schronienia, zapewnianie posiłku oraz niezbędnego ubrania osobom tego pozbawionym,
- przyznawanie i wypłacanie zasiłków celowych i specjalnych celowych,
- przyznawanie i wypłacanie zasiłków okresowych,
- przyznawanie i wypłacanie zasiłków celowych na pokrycie wydatków powstałych w wyniku zdarzenia losowego,
- przyznawanie i wypłacanie zasiłków celowych na pokrycie wydatków na świadczenia zdrowotne osobom bezdomnym oraz innych osobom niemającym dochodu i możliwości uzyskania świadczenia na podstawie przepisów o powszechnym ubezpieczeniu w Narodowym Funduszu Zdrowia,
- przyznawanie zasiłków celowych w formie biletu kredytowanego,
- opłacanie składek na ubezpieczenia emerytalne i rentowe za osobę, która zrezygnuje z zatrudnienia w związku z koniecznością sprawowania bezpośredniej, osobistej opieki nad długotrwale lub ciężko chorym członkiem rodziny oraz wspólnie niezamieszkującymi matką, ojcem lub rodzeństwem,
- praca socjalna,
- organizowanie i świadczenie usług opiekuńczych, w tym specjalistycznych, w miejscu zamieszkania, z wyłączeniem specjalistycznych usług opiekuńczych dla osób z zaburzeniami psychicznymi,
- prowadzenie i zapewnienie miejsc w mieszkaniach chronionych, dożywanie dzieci, sprawowanie pogrzebu, w tym osobom bezdomnym,
- kierowanie do domu pomocy społecznej i ponoszenie odpłatności za pobyt mieszkańca gminy w tym domu,
- pomoc osobom mającym trudności w przystosowaniu się do życia po zwolnieniu z zakładu karnego,
- przyznawanie i wypłacanie zasiłków stałych,
- opłacanie składek na ubezpieczenie zdrowotne określonych w przepisach o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych,
- przyznawanie i wypłacanie pomocy na ekonomiczne usamodzielnienie w formie zasiłków, pożyczek oraz pomocy w naturze,

- realizacja zadań wynikających z rządowych programów pomocy społecznej, mających na celu ochronę poziomu życia osób, rodzin, grup społecznych oraz rozwój specjalistycznego wsparcia,
- przyznawanie i wypłacanie zasiłków celowych, a także schronienia, posiłku oraz niezbędnego ubrania cudzoziemcom,
- wypłacanie wynagrodzenia za sprawowanie opieki.

Pomoc społeczna udzielana jest osobom, które spełniają kryteria zapisane w *Ustawie o pomocy społecznej*. Pierwszym warunkiem jest trudna sytuacja materialna, drugim – trudna sytuacja życiowa. Należy pamiętać, że powyższe kryteria muszą być spełnione jednocześnie, tzn. niskie dochody łączy się z innym powodami przyznawania świadczeń.

Do zadań własnych powiatu należy, m.in. udzielanie pomocy pieniężnej na usamodzielnienie oraz kontynuowanie nauki, a także zapewnienie pomocy w integracji ze środowiskiem osobom opuszczającym: domy pomocy społecznej dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie, domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży oraz schroniska dla nieletnich, zakłady poprawcze, specjalne ośrodki szkolno-wychowawcze, specjalne ośrodki wychowawcze, młodzieżowe ośrodki socjoterapii zapewniające całodobową opiekę lub młodzieżowe ośrodki wychowawcze (Art. 19 p. 6 i 7 *Ustawy o pomocy społecznej*).

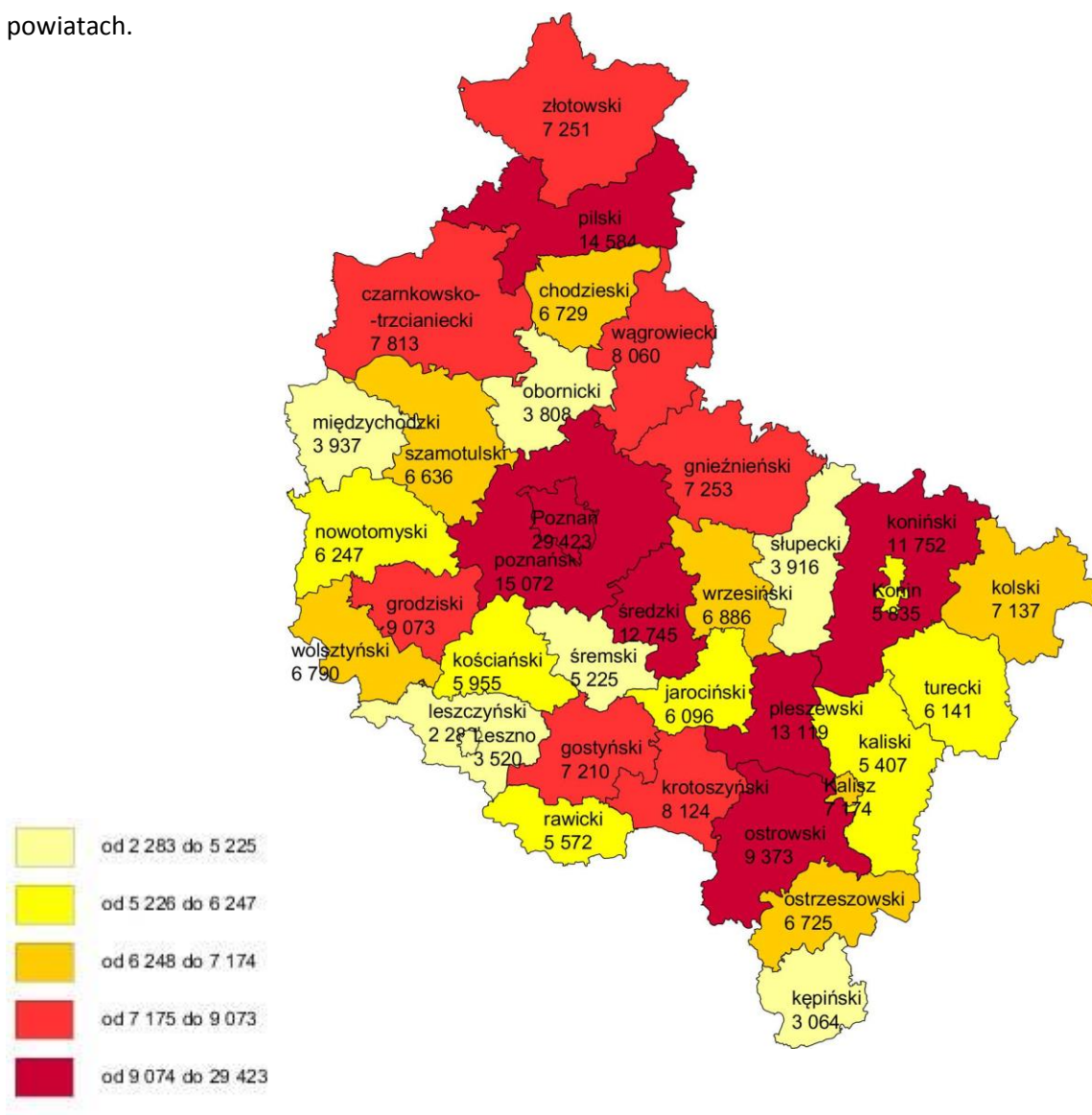
W 2013 roku **pomocy i wsparcia udzielono 275 935 osobom** (↑ o 12 103 więcej aniżeli w 2012 roku), czyli 8% ogółu ludności województwa wielkopolskiego. Kategoria osób, które skorzystały z pomocy i wsparcia jest kategorią najszerszą, gdyż zawiera liczbę wszystkich osób, które otrzymały zarówno świadczenia z pomocy społecznej przyznane decyzją, jak również pomoc bezdecyzyjną oraz pracę socjalną. Nieco ponad 37% (102 874 os.) ogółu osób którym udzielono pomocy i wsparcia było długotrwale korzystającymi¹⁰ z pomocy (w 2012 r. – 36,2% (95 416 os.)). **Prognozy dotyczące 2014 roku mówią o wzroście liczby osób, którym zostanie udzielona pomoc i wsparcie, aż o 3 176 osób.**

Warto w tym miejscu podkreślić fakt, iż od 1 października 2012 r. obowiązują zweryfikowane kryteria dochodowe uprawniające do korzystania ze świadczeń pomocy społecznej i tak, dla osoby samotnie gospodarującej ustalono kryterium w wysokości **542 zł** (zmiana z kwoty 477 zł), dla osoby w rodzinie w wysokości **456 zł** (zmiana z kwoty 351 zł, Podstawa prawna – art. 9 ust. 8 ustawy o pomocy społecznej – rozporządzenie Rady Ministrów z 17 lipca 2012 r. w sprawie zweryfikowanych kryteriów dochodowych oraz kwot świadczeń pieniężnych z pomocy społecznej (Dz. U. poz. 823). Zapewne jest to jedna z przyczyn przewidywanego wzrostu liczby osób które będą ubiegać się o pomoc i wsparcie

¹⁰ Osoby, które w ciągu 3 lat były zarejestrowane w systemie świadczeń pomocy społecznej przez co najmniej 18 miesięcy

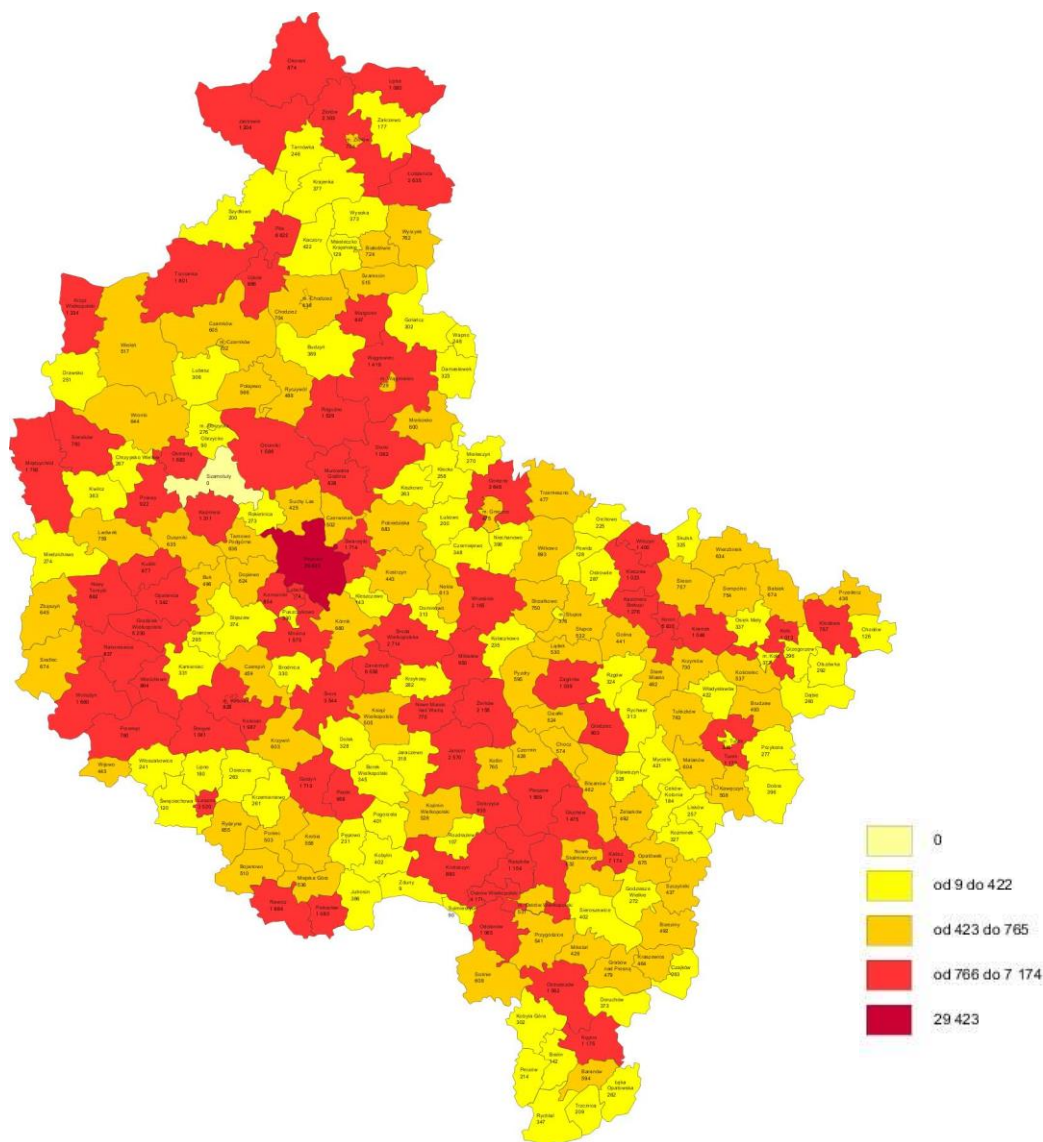
w 2014 r. Poniżej znajduje się prezentacja liczby osób korzystających z pomocy i wsparcia w wielkopolskich powiatach.

Mapa nr 14 Liczba osób, którym w 2013 roku udzielono pomocy i wsparcia w wielkopolskich powiatach.

Źródło: OZPS za 2013r.

Mapa nr 15 Liczba osób, którym w 2013 roku udzielono pomocy i wsparcia w wielkopolskich gminach.

Źródło: OZPS za 2013r.

W Wielkopolsce świadczenie z pomocy społecznej w 2013 r. przyznano **190 285** osobom (**↑ o 7 956 os.**), co stanowiło **69% ogółu osób, którym udzielono pomocy i wsparcia**. W 2013 r. **103 044** osoby otrzymały świadczenie pieniężne (**↑ o 5 942 os.**), co stanowiło 37% liczby osób, którym udzielono pomocy i wsparcia, natomiast **91 947** osób otrzymało świadczenie niepieniężne, np. w postaci posiłku, schronienia, ubrania, sprawienia pogrzebu (**↓ o 4 520 os.**).

W 2014 r. prognozuje się wzrost liczby osób, którym **zostanie udzielone świadczenie z pomocy społecznej o niecały 1 punkt procentowy**, w tym **1,35% wzrost liczby osób, które otrzymają świadczenie pieniężne oraz 1% wzrost liczby osób ze świadczeniem niepieniężnym**.

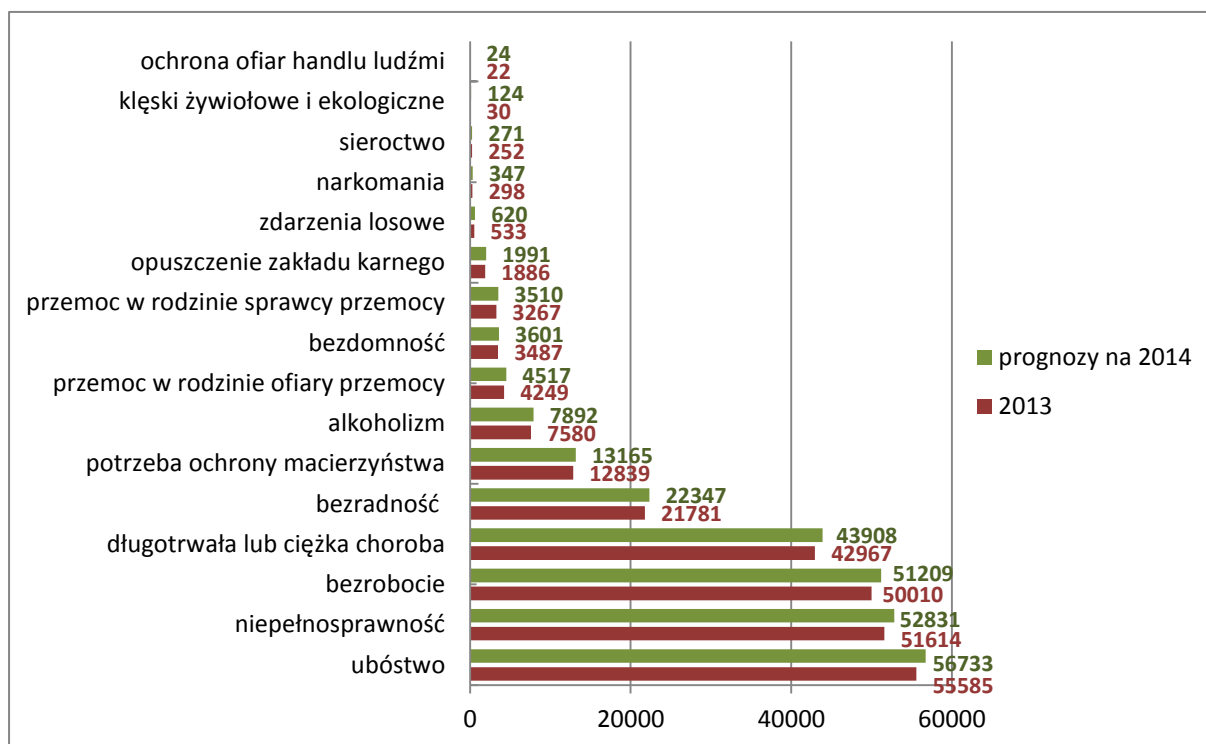
2.2. Powody udzielenia pomocy i wsparcia

Na przestrzeni ostatnich kilku lat czterema głównymi powodami udzielania pomocy i wsparcia są niezmiennie ubóstwo, bezrobocie, niepełnosprawność i długotrwała lub ciężka choroba, zmienna jest natomiast ich kolejność na liście rankingowej w poszczególnych latach.

W 2013 roku lista rankingowa wyglądała następująco: **1. Ubóstwo – 55 585 rodzin** (↑ o 3 085 rodzin), **2. Niepełnosprawność – 51 614 rodzin** (↑ o 1 556 rodzin) **3. Bezrobocie – 50 010 rodzin** (↑ o 3 657 rodzin), **4. Długotrwała lub ciężka choroba – 42 967 rodzin** (↑ o 1 831 rodzin).

Wykres nr 3 przedstawia również pozostałe powody udzielania pomocy i wsparcia wg liczby rodzin, które skorzystały z pomocy. Prognozy dotyczące 2014 roku mówią o wzroście liczby rodzin korzystających z pomocy i wsparcia we wszystkich prezentowanych kategoriach.

Wykres nr 3 Powody udzielania pomocy i wsparcia (wg liczby rodzin korzystających).

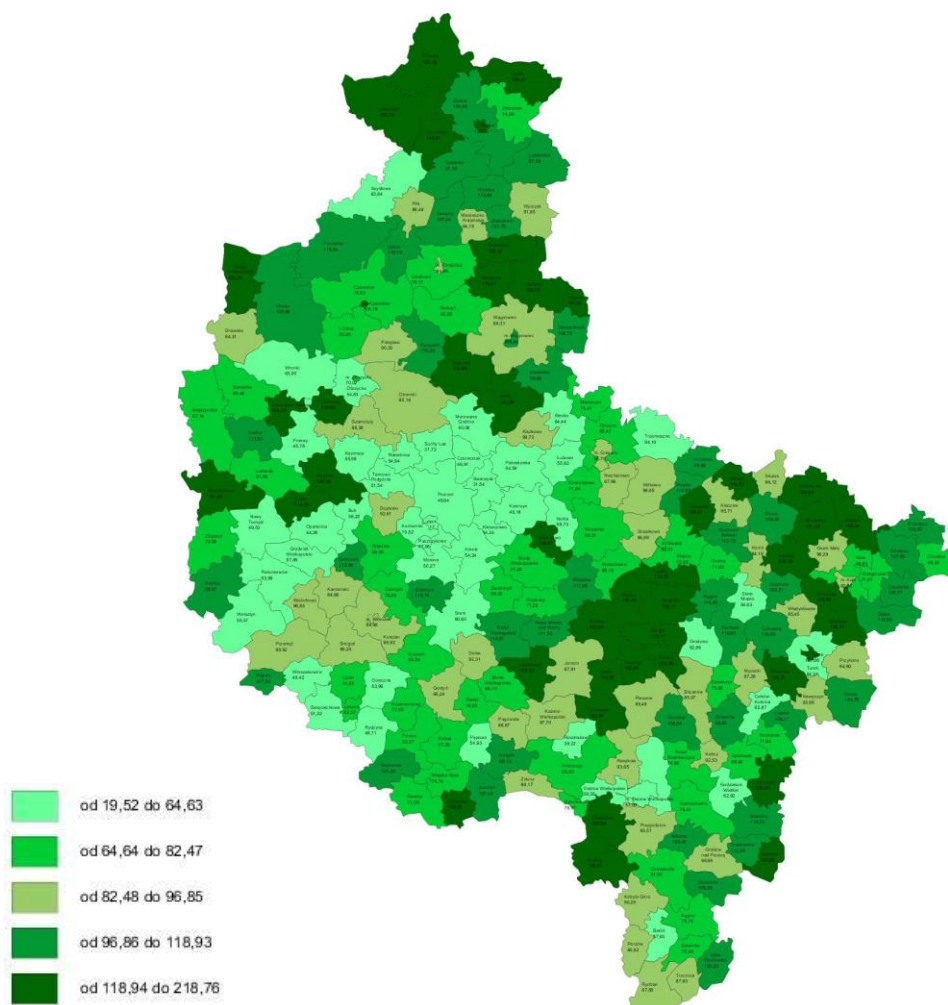

Źródło: Opracowanie własne na podstawie OZPS

2.3. Deprywacja lokalna

Deprywacja potrzeb to trwający przez pewien czas brak zaspokojenia ważnych dla człowieka czynników: biologicznych, psychologicznych, bądź społecznych. Termin *deprywacja potrzeb* pojawia się jako komponent definicyjny pojęcia ubóstwa. Wskaźnik deprywacji lokalnej wyraża stopień niezaspokojenia potrzeb mieszkańców wielkopolskich gmin.

Mapa nr 17 Wskaźnik deprywacji lokalnej gmin w 2013 roku (Liczba osób w rodzinach, którym przyznano pomoc x1000)/liczba mieszkańców gminy).

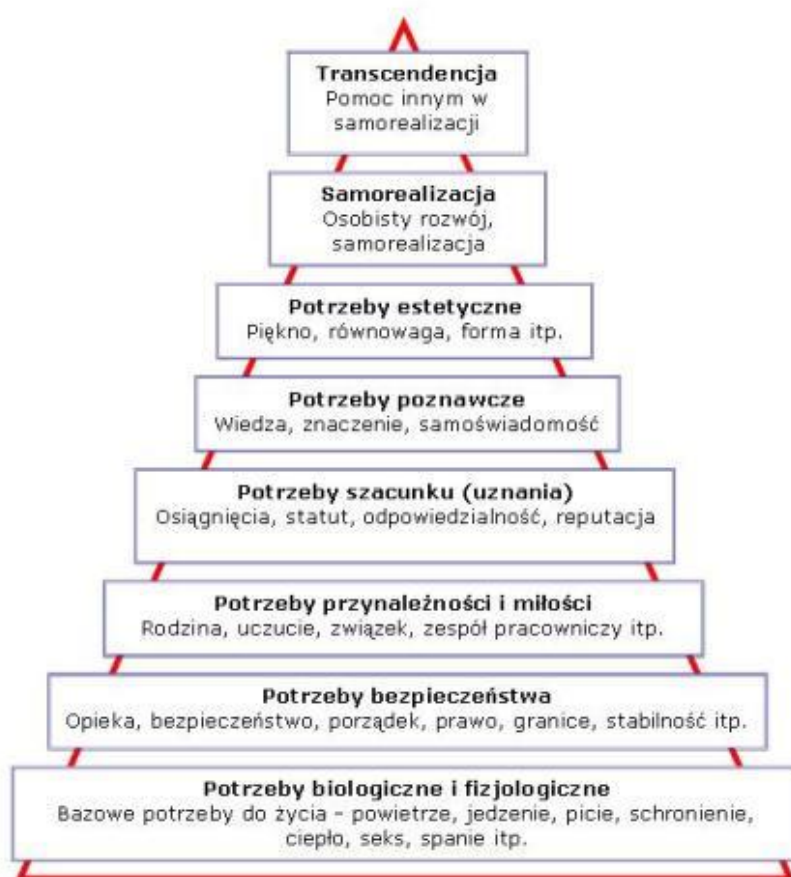

Źródło: OZPS za 2013 r.

Rozważając zagadnienie deprywacji lokalnej warto odwołać się do analizy modelu potrzeb Abrahama Maslova, który w swojej teorii wyodrębnił potrzeby niższego i wyższego rzędu, przedstawiając je graficznie w postaci *piramidy potrzeb/drabiny potrzeb*. W swoich pracach Maslov podkreślał to, iż gdy jednostka zaspokoi wszystkie potrzeby niższego rzędu, jej motywacja zostaje ukierunkowana na samorealizację – potrzebę rozwoju własnego potencjału, doskonalenia siebie. Teoria Maslova pomaga zrozumieć to, iż bez zaspokojenia potrzeb niższych, przede wszystkim fizjologicznych, jednostka nie może przejść do potrzeb wyższych. Pomoc społeczna w swojej funkcji ratowniczej,

profilaktycznej, kompensacyjnej oraz pomocniczej¹¹ ma stymulować jednostkę, która znalazła się w kryzysie do wspinania się po drabinie potrzeb. Szczególnie niebezpieczny jest długotrwały kryzys (klienci długotrwale korzystający z pomocy społecznej), który hamuje społeczny rozwój jednostki oraz społeczności lokalnej.

Grafika nr 1 Piramida potrzeb – Model Abrahama Maslova.

Źródło: <http://www.educover.pl/czasopismo/teorie-motywacji-a-rzeczywistosc-co-naprawde-nas-motywuje/2/>

2.4. Usługi pomocy społecznej

2.4.1. Usługi opiekuńcze

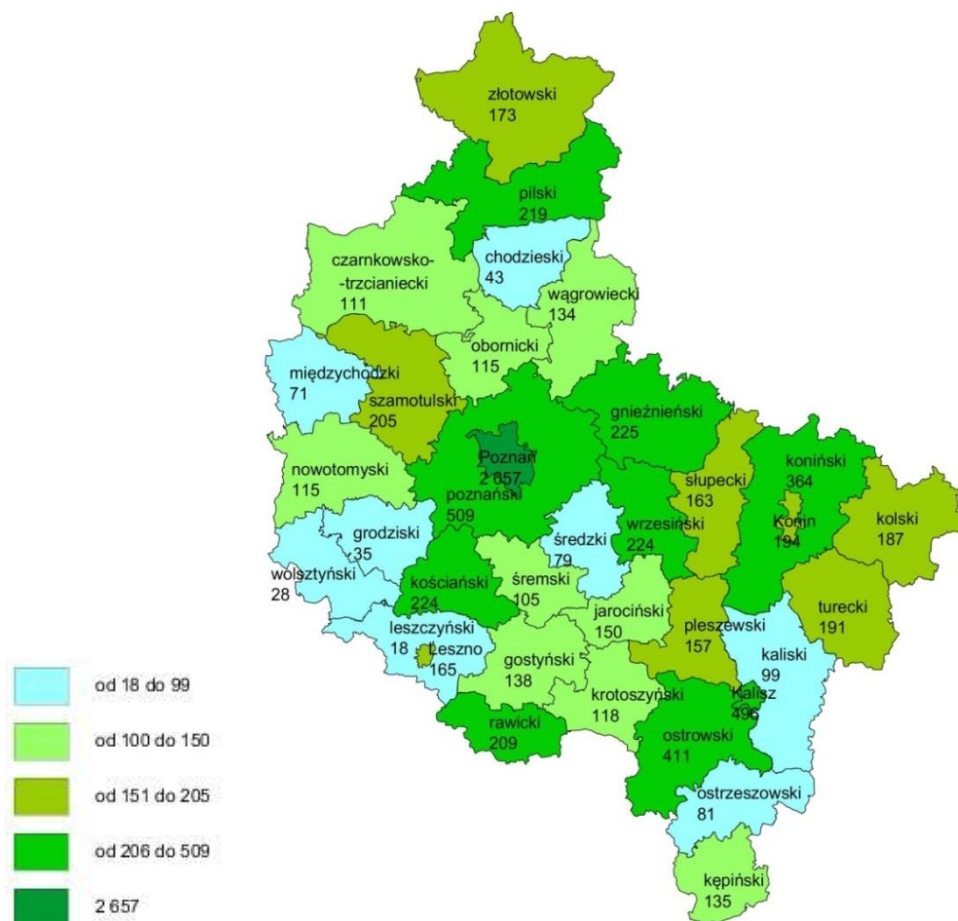
Do zadań własnych gminy o charakterze obowiązkowym należy organizowanie i świadczenie usług opiekuńczych, w tym specjalistycznych, w miejscu zamieszkania. Do zadań zleconych z zakresu administracji rządowej realizowanych przez gminę należy organizowanie i świadczenie specjalistycznych usług opiekuńczych w miejscu zamieszkania dla osób z zaburzeniami psychicznymi. Usługi opiekuńcze są alternatywą dla osób, które nie są na tyle samodzielne, aby mogły same

¹¹ *Profesjonalna praca socjalna Nowy paradygmat czy niedokończone zadanie? Szymańska-Zybertowicz Katarzyna, Piątek Krzysztof. 2011r.*

egzystować, natomiast są zbyt samodzielne, aby przebywać w placówce całodobowej. Usługi opiekuńcze są przykładem środowiskowego wsparcia dla klientów w ich miejscu zamieszkania.

W 2013 r. wsparcia w postaci usług opiekuńczych udzielono **8 548 osobom (↑ o 406 os.)**, nieco ponad **2% – 192 os. (↑ o 36 os.)** udzielono specjalistycznych usług opiekuńczych. W 2014 r. prognozuje się wzrost osób korzystających z usług opiekuńczych o 187 os. z czego również nieco ponad 2% – 206 os. skorzysta ze specjalistycznych usług opiekuńczych. W 2013 r. na **3 637 818 świadczeń (↑ o 87 045 świadczeń)** wydatkowano **43 048 282 zł (↑ o 607 077 zł)**. W 2014 r. w porównaniu do 2013 roku, liczba świadczeń ma wzrosnąć o 4%, co wpłynie na nieco ponad 5% wzrost nakładów finansowych przeznaczanych na ten cel. W 2013 r. udzielono **68 898 świadczeń usług specjalistycznych (↑ o 8 555 świadczeń)** o łącznej wartości **1 134 148 zł (↑ o 235 351 zł)**. W 2014 r. prognozuje się udzielenie **81 460 świadczeń specjalistycznych** o wartości **1 370 779 zł**.

Mapa nr 18 Liczba osób korzystających z usług opiekuńczych w 2013 roku (ujęcie powiatowe).

Źródło: OZPS za 2013r.

2.4.2. Specjalistyczne usługi opiekuńcze dla osób z zaburzeniami psychicznymi

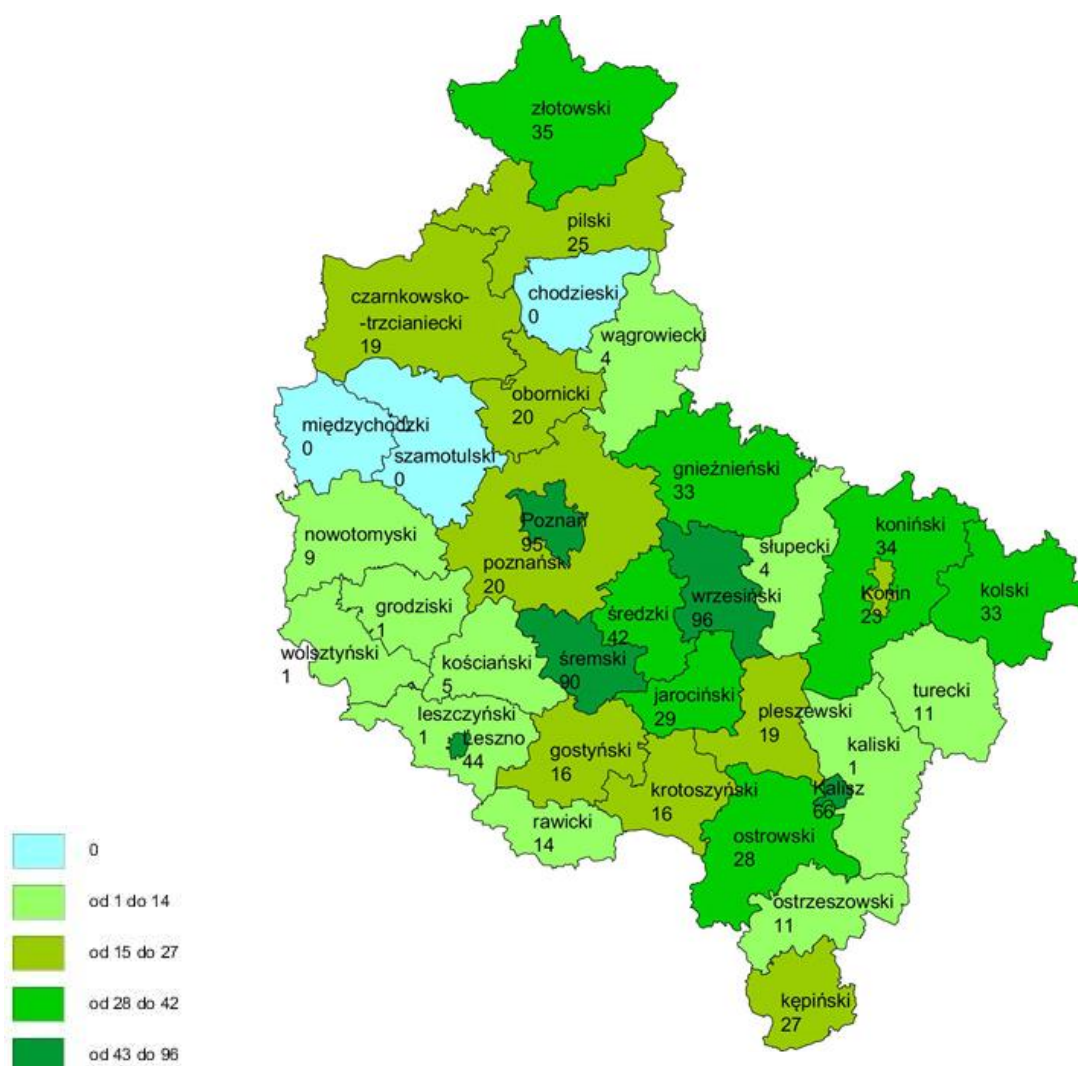
Specjalistyczne usługi dla osób z zaburzeniami psychicznymi są szczególnym rodzajem usług specjalistycznych. Pomoc udzielana jest tu wyróżnionej grupie osób. Zasady jej przyznawania i odpłatności określa rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej, a nie tak jak w przypadku pozostałych usług opiekuńczych, regulacje gminne. Ustawa o ochronie zdrowia psychicznego określa, że ośrodki pomocy społecznej, w porozumieniu z poradniami zdrowia psychicznego czy innymi specjalistycznymi placówkami terapeutycznymi, organizują oparcie społeczne dla osób, które z powodu choroby psychicznej lub upośledzenia umysłowego mają poważne trudności w życiu codziennym, zwłaszcza w relacjach z otoczeniem, w zakresie edukacji, zatrudnienia oraz w sprawach bytowych. Przy określeniu, komu przysługuje pomoc w formie usług specjalistycznych, zastosowanie ma ogólna zasada dotycząca usług, zapisana w ustawie o pomocy społecznej. Zasada ta wskazuje, że pomoc w formie usług specjalistycznych może być przyznana osobom, które wymagają pomocy innych osób, a rodzina nie może im jej zapewnić. Usługi świadczone są w mieszkaniu osoby, która potrzebuje pomocy lub w ośrodkach wsparcia takich, jak środowiskowe domy samopomocy, kluby samopomocy, dzienne domy pomocy.¹²

W Wielkopolsce w 2013 r. z **432 856 świadczeń (↑ o 1 168 świadczeń)** specjalistycznych usług opiekuńczych dla osób z zaburzeniami psychicznymi skorzystało **872 osób (↑ o 40 os.)**. Największą liczbę osób korzystających z usług odnotowano w: powiecie wrzesińskim – 96 os., m. Poznań - 86 os., powiecie śremskim – 90 os., m. Kalisz - 66 os. oraz m. Leszno – 44 os.

Ogólny koszt świadczeń w województwie wielkopolskim w 2013 r. wyniósł **7 460 687 zł (↑ o 254 044 zł)**. Przewiduje się, iż w 2014 r. **905 osób** skorzysta z **453 718 świadczeń**, na które wydatkowane zostanie **8 360 234 zł**.

¹² <http://pomocspoleczna.ngo.pl/x/258217>

Mapa nr 19 Liczba osób korzystających ze specjalistycznych usług dla osób z zaburzeniami psychicznymi w 2013 roku (ujęcie powiatowe).

Źródło: OZPS za 2013 r.

2.4.3. Wybrane usługi pomocy społecznej

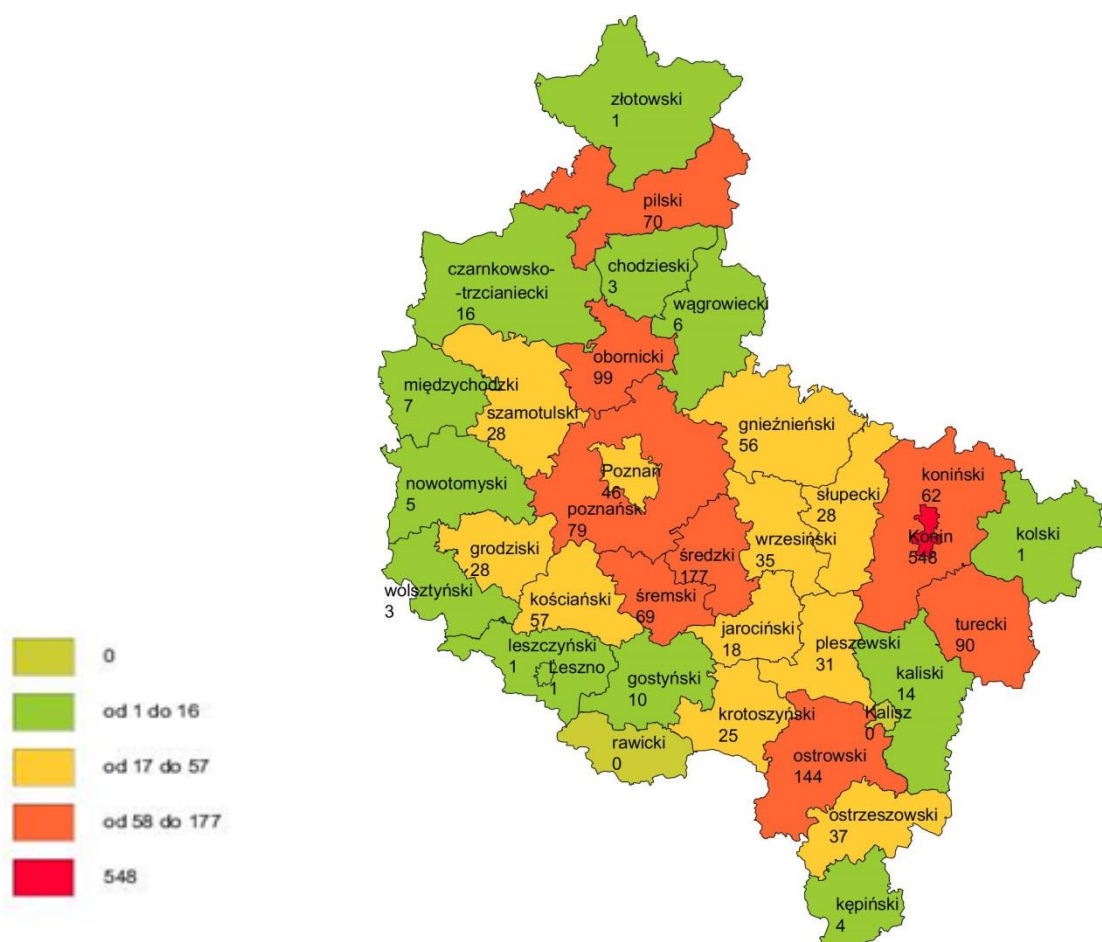
W Ocenie Zasobów Pomocy Społecznej obok usług opiekuńczych oraz specjalistycznych usług dla osób z zaburzeniami psychicznymi analizowane są również **poradnictwo specjalistyczne**, **praca socjalna**, **interwencja kryzysowa** oraz **kontrakt socjalny**, które są formami świadczeń niepieniężnych.

Ze **specjalistycznego poradnictwa** w roku oceny w Wielkopolsce skorzystało **14 369 rodzin** (**↑ o 1885 os.**) a w 2014 roku przewiduje się nieco ponad 4% wzrost liczby rodzin korzystających. W 2013 roku 8,6% rodzin, które otrzymały pomoc i wsparcie skorzystało z poradnictwa specjalistycznego. **Pracą socjalną** w roku oceny **objęto 84 195 rodzin**, co stanowiło 50% rodzin korzystających z pomocy i wsparcia.

Interwencja kryzysowa stanowi zespół interdyscyplinarnych działań podejmowanych na rzecz osób i rodzin będących w stanie kryzysu. Celem interwencji kryzysowej jest przywrócenie równowagi psychicznej i umiejętności samodzielnego radzenia sobie, a dzięki temu zapobieganie przejściu reakcji kryzysowej w stan chronicznej niewydolności psychospołecznej. Interwencją kryzysową obejmuje się osoby i rodziny bez względu na posiadany dochód.¹³ W ramach interwencji kryzysowej udziela się natychmiastowej specjalistycznej pomocy psychologicznej, a w zależności od potrzeb – poradnictwa socjalnego lub prawnego, w sytuacjach uzasadnionych – schronienia do 3 miesięcy.

Interwencję kryzysową w roku oceny podjęto w przypadku **1 799 rodzin** objętych pomocą społeczną. Liczba rodzin korzystających z interwencji kryzysowej stanowiła zaledwie 1% wszystkich rodzin korzystających z pomocy i wsparcia.

Mapa nr 20 Liczba rodzin objętych w 2013 roku interwencją kryzysową (ujęcie powiatowe).

Źródło: OZPS za 2013 r.

¹³ <http://www.mpips.gov.pl/pomoc-spoieczna/formy-udzielanej-pomocy/interwencja-kryzysowa/>

Tabela nr 4 Liczba rodzin korzystająca z wybranych usług pomocy społecznej w 2012 oraz 2013 roku wraz z prognozami dotyczącymi 2014 roku.

	poradnictwo specjalistyczne			praca socjalna			interwencja kryzysowa		
	2012	2013	2014	2012	2013	2014	2012	2013	2014
liczba rodzin	12484	14369	↑15035	83275	84195	↑90359	2035	1799	↑1954
liczba osób w rodzinie	32205	40597	42797	219217	222279	235223	6297	5633	6126

Źródło: Opracowanie własne na podstawie OZPS

Z uwagi na prognozowany przyrost liczby osób i rodzin korzystających z pomocy społecznej, przewidywany jest wzrost liczby rodzin korzystających z poszczególnych form usług społecznych, i tak w **2014 roku liczba rodzin korzystająca z poradnictwa specjalistycznego ma wzrosnąć** o nieco ponad 4%, z pracy socjalnej o niemal 7%, natomiast z interwencji kryzysowej o 7,9%.

Kolejnym przykładem usługi pomocy społecznej jest **kontrakt socjalny**, który stanowi ważny element pracy z klientem zgłaszającym się po wsparcie. Jest to pisemna umowa zawarta z osobą ubiegającą się o pomoc, określająca uprawnienia i zobowiązania stron umowy, w ramach wspólnie podejmowanych działań zmierzających do przezwyciężenia trudnej sytuacji życiowej osoby lub rodziny (ustawa o pomocy społecznej). Pracownik socjalny może zawrzeć kontrakt z osobą lub rodziną w trudnej sytuacji życiowej. Kontrakt określa zasady współdziałania tych osób z ośrodkiem pomocy społecznej. Odmowa zawarcia kontraktu socjalnego lub niedotrzymywanie jego postanowień mogą stanowić podstawę do odmowy przyznania świadczenia, uchylenia decyzji o przyznaniu świadczenia lub wstrzymania świadczeń pieniężnych z pomocy społecznej. Z perspektywy zmiany paradygmatu z opiekuńczego na pomocowy, praca socjalna zyskała narzędzie, które ma wpływać z jednej strony na ograniczenie działań asekuracyjnych wobec klienta, natomiast z drugiej strony na intensyfikację działań integrujących i włączających.

Kontrakt socjalny w 2013r. został podpisany z **6 235** klientami pomocy społecznej (**↓ o 173 os.**), co stanowiło nieco ponad 3% osób, którym w 2013r. przyznano decyzją świadczenie. **W 2013r. 7 248¹⁴** osób (**↓ o 231 os.**) było objętych kontraktem socjalnym z czego prawie **12% w klubach integracji społecznej**.

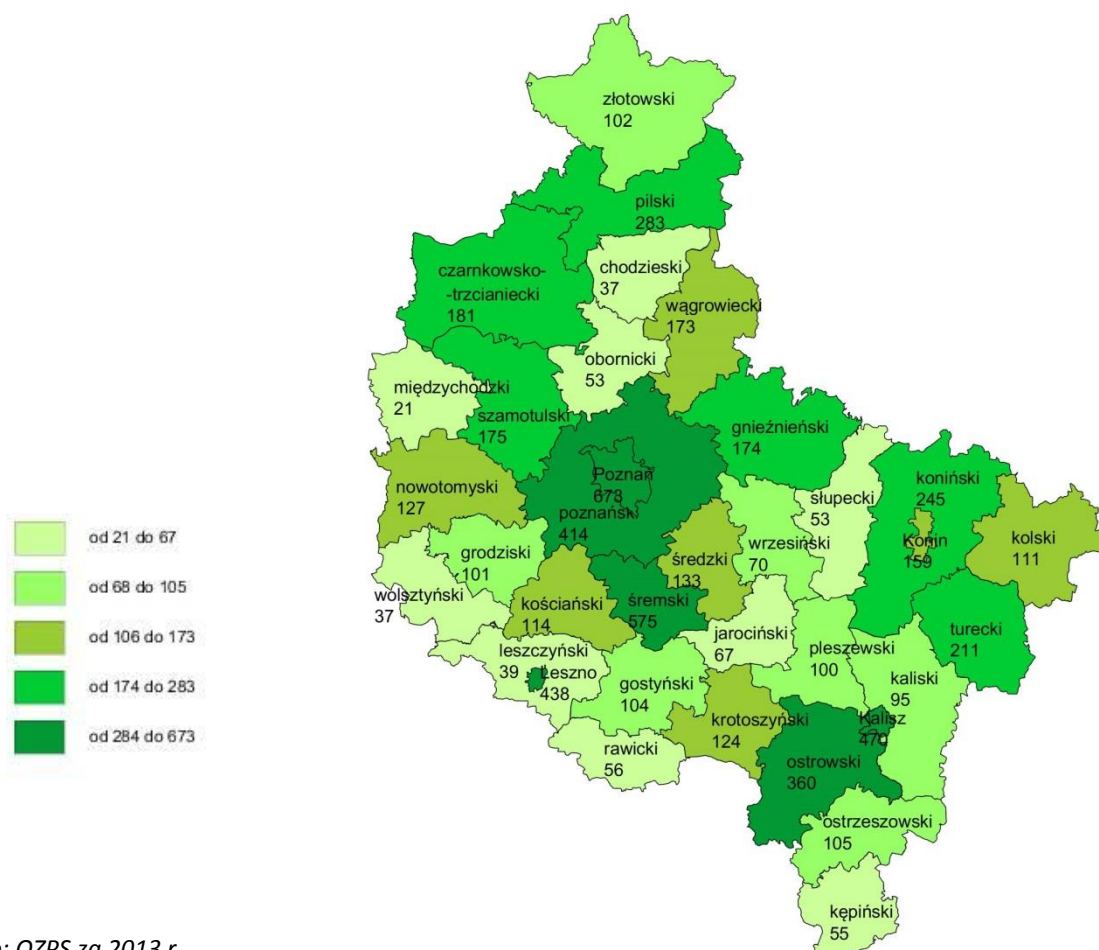
¹⁴ Są to osoby które zawarły kontrakt w 2013 r. oraz kontynuują kontrakt z 2012r.

Tabela nr 5 Liczba osób z zawartym kontraktem socjalnym w latach 2012-2013 wraz z prognozami dotyczącymi 2014 roku.

	KONTRAKT SOCJALNY		
	2012	2013	2014
Liczba zawartych kontraktów socjalnych	6 408	6 235	5 989
Liczba osób ogółem objętych kontraktem	7 479	7 248	7 382
W tym: liczba osób objętych kontraktem w Klubie Integracji Społecznej	987	857	694

Źródło: Opracowanie własne na podstawie OZPS za 2013 r.

Najwięcej kontraktów socjalnych w 2013r. zawarto w m. Poznań – 673 os., powiecie śremskim – 575 os., m. Kalisz – 470 os., powiecie poznańskim – 414 os. oraz powiecie ostrowskim – 360 os.

Mapa nr 21 Liczba osób, które zawarły kontrakt socjalny w 2013r.

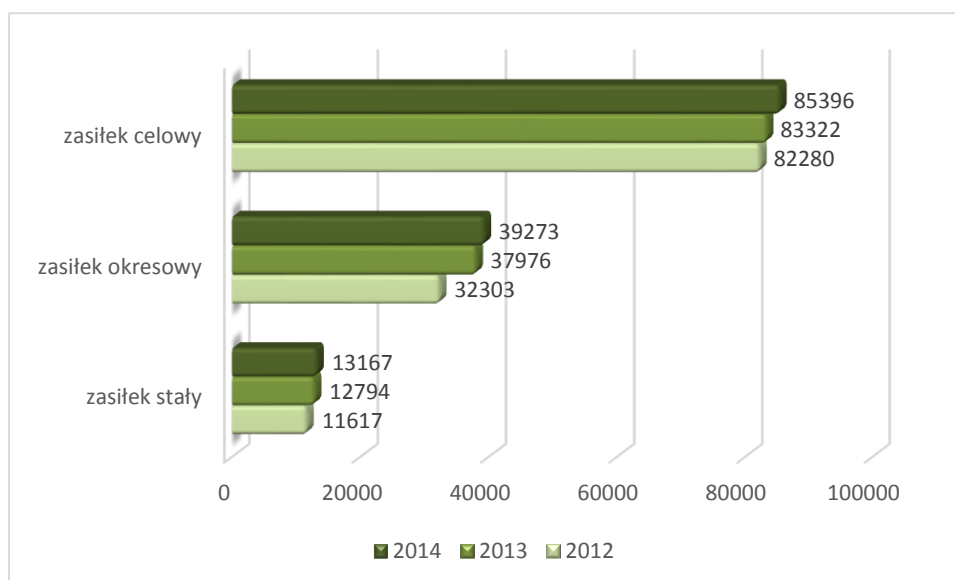
Źródło: OZPS za 2013 r.

3. ZADANIA GMINY – OPS, MOPS, MOPR, GOPS

3.1. Świadczenia pieniężne z pomocy społecznej

Ustawa o pomocy społecznej określa rodzaje zasiłków, kryterium dochodowe, wysokości świadczeń i zasady ich waloryzowania. System zasiłków oparty jest na trzech podstawowych rodzajach zasiłków: zasiłku stałym, okresowym i celowym. Osoba, która chce otrzymać pomoc w formie zasiłku powinna zgłosić się do ośrodka pomocy społecznej (OPS) w miejscu zamieszkania. W 2013 r. **103 044** osoby otrzymały świadczenie pieniężne z pomocy społecznej (**↑ o 5 942 os.**), co stanowiło 37% liczby osób którym w 2013 r. udzielono pomocy i wsparcia. W latach 2012-2013 zauważalny jest wzrost liczby osób pobierających zasiłki z pomocy społecznej, wynika to z faktu ogólnego wzrostu liczby osób korzystających z pomocy i wsparcia w tych latach.

Wykres nr 4 Liczba osób które w latach 2012-2013 pobierały zasiłki oraz prognozy dotyczące liczby osób pobierających te świadczenia w 2014 roku.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie OZPS za 2013 r.

3.1.1. Zasiłek stały

Zasiłek stały przysługuje:

1. pełnoletniej osobie samotnie gospodarującej, niezdolnej do pracy z powodu wieku lub całkowicie niezdolnej do pracy, jeżeli jej dochód jest niższy od kryterium dochodowego osoby samotnie gospodarującej;
2. pełnoletniej osobie pozostającej w rodzinie, niezdolnej do pracy z powodu wieku lub całkowicie niezdolnej do pracy, jeżeli jej dochód, jak również dochód na osobę w rodzinie są niższe od kryterium dochodowego na osobę w rodzinie.

Zasiłek stały ustalony jest w wysokości:

1. w przypadku osoby samotnie gospodarującej - różnicy między kryterium dochodowym osoby samotnie gospodarującej a dochodem tej osoby, z tym że kwota zasiłku nie może być wyższa niż **529 zł miesięcznie**;
2. w przypadku osoby w rodzinie - różnicy między kryterium dochodowym na osobę w rodzinie a dochodem na osobę w rodzinie.

Kwota zasiłku stałego nie może być niższa niż 30 zł miesięcznie. W przypadku zbiegu uprawnień do zasiłku stałego i renty socjalnej, świadczenia pielęgnacyjnego lub dodatku z tytułu samotnego wychowywania dziecka i utraty prawa do zasiłku dla bezrobotnych na skutek upływu ustawowego okresu jego pobierania, zasiłek stały nie przysługuje.¹⁵

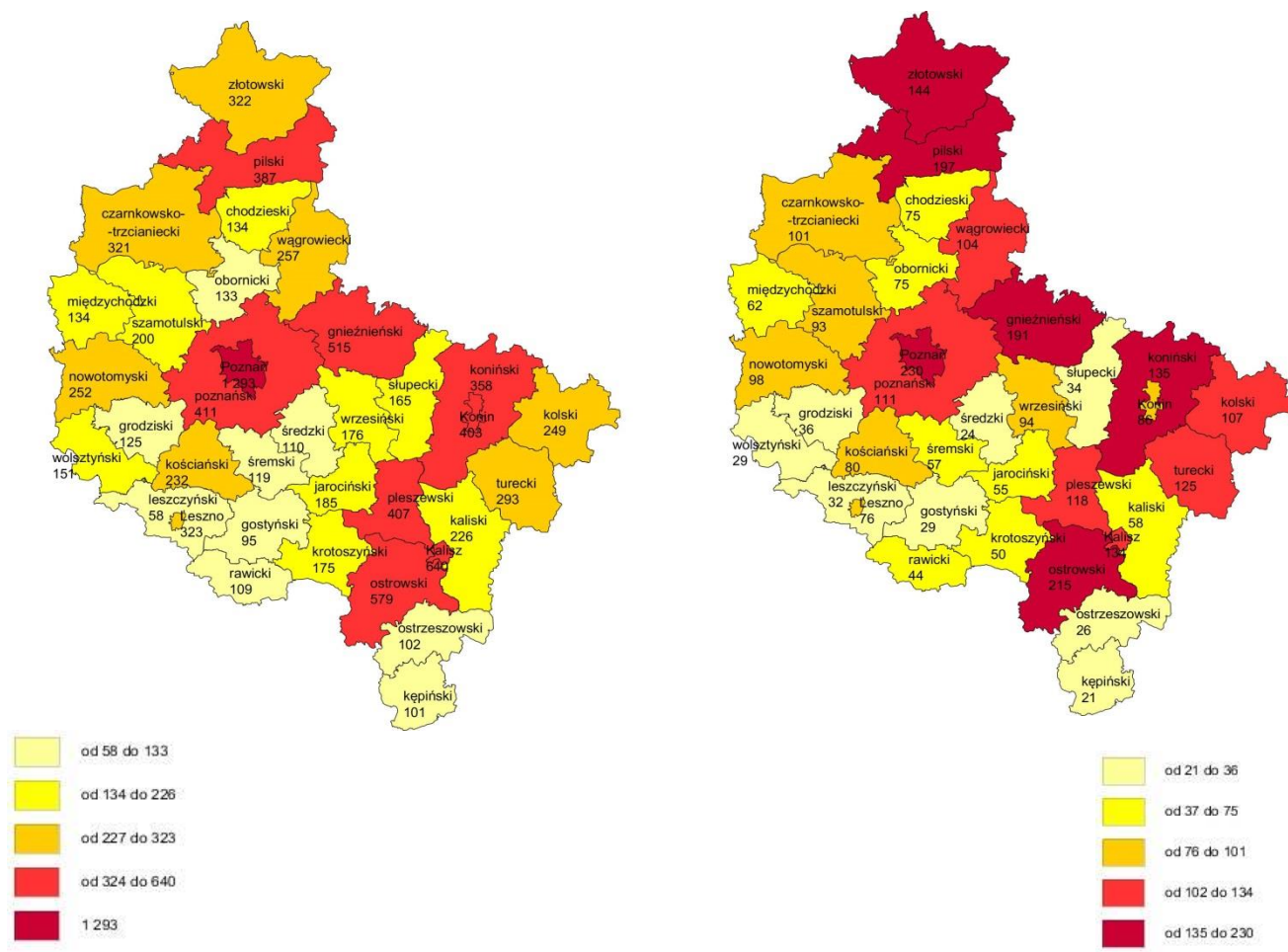
W roku oceny wypłacono **12 794 osobom (↑ o 1 177 os.) 124 617 świadczeń (↑ 12 337 świadczeń) zasiłku stałego** w kwocie **52 721 406 zł. (↑ 10 984 203 zł.)**. Prognozy dotyczące 2014r. mówią o prawie **3% wzroście liczby osób** pobierających zasiłek stały, co wpłynie na prawie **5% wzrost środków finansowych** przeznaczonych na ten cel. Osoby pobierające zasiłek stały w 2013 roku stanowiły 12,4% osób, które otrzymały świadczenie pieniężne oraz 4,6% które skorzystały z pomocy i wsparcia ogółem.

W 2013 roku **9 740 osób (↑ 705 os.) samotnie gospodarujących** otrzymało **97 500 świadczeń (↑ 7301 świadczeń)** w kwocie **45 334 061 zł. (↑ 8 580 432 zł.)** W tym samym roku **27 117 świadczeń (↑ 5 036 świadczeń)** zasiłku stałego dla osoby w rodzinie przyznano **3 146 osobom (↑ 500 os.)** w kwocie **7 387 345 zł. (↑ 2 403 780 zł.)**.

¹⁵ <http://www.mpips.gov.pl/pomoc-spoieczna/formy-udzielanej-pomocy/zasilek-staly/>

Od lewej Mapa nr 22 Liczba osób, które otrzymały zasiłek stały według kryteriów dochodowych dla osoby samotnie gospodarującej w 2013 roku (ujęcie powiatowe).

Od prawej Mapa nr 23 Liczba osób, które otrzymały zasiłek stały według kryteriów dochodowych dla osoby w rodzinie w 2013 roku (ujęcie powiatowe).

Źródło: OZPS za 2013 r.

3.1.2. Zasiłek okresowy

Zasiłek okresowy przysługuje w szczególności ze względu na długotrwałą chorobę, niepełnosprawność, bezrobocie, możliwość utrzymania lub nabycia uprawnień do świadczeń z innych systemów zabezpieczenia społecznego:

1. osobie samotnie gospodarującej, której dochód jest niższy od kryterium dochodowego osoby samotnie gospodarującej;
2. rodzinie, której dochód jest niższy od kryterium dochodowego rodziny.

Zasiłek okresowy ustala się:

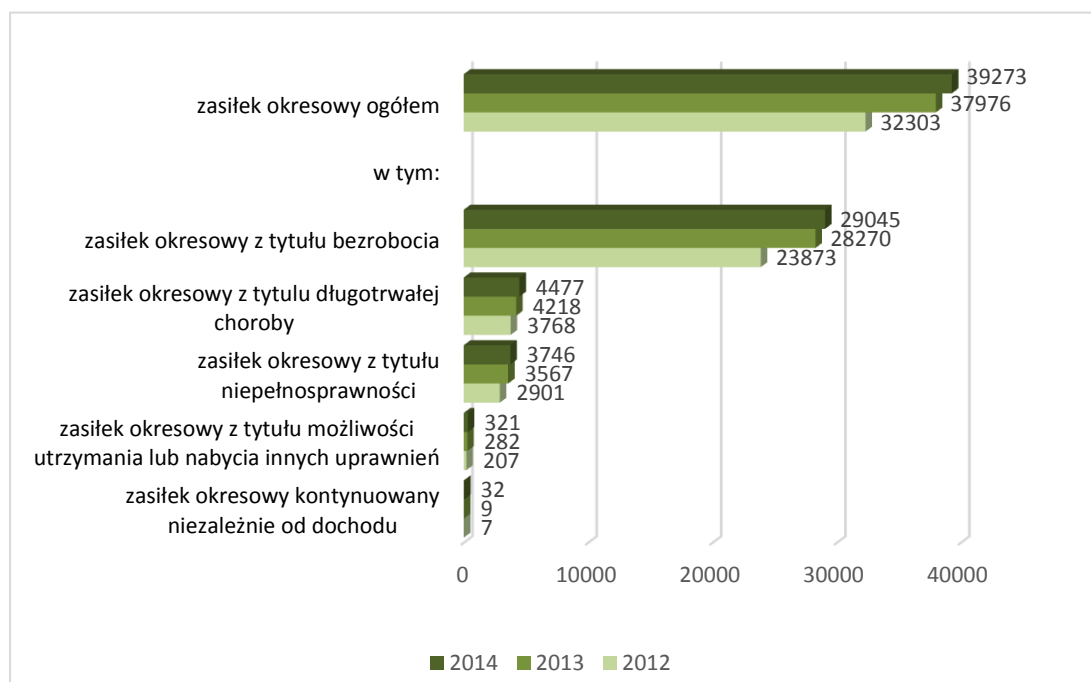
1. w przypadku osoby samotnie gospodarującej - do wysokości różnicy między kryterium dochodowym osoby samotnie gospodarującej a dochodem tej osoby, z tym że kwota zasiłku nie może być wyższa niż **418 zł miesięcznie**;
2. w przypadku rodziny – do wysokości różnicy między kryterium dochodowym rodziny a dochodem tej rodziny.

Kwota zasiłku okresowego ustalona zgodnie z ust. 2 nie może być niższa niż 50 % różnicy między:

1. kryterium dochodowym osoby samotnie gospodarującej a dochodem tej osoby;
2. kryterium dochodowym rodziny a dochodem tej rodziny.

Kwota zasiłku okresowego nie może być niższa niż 20 zł miesięcznie.¹⁶

Wykres nr 5 Liczba osób otrzymująca w latach 2012-2013 zasiłek okresowy oraz prognozy dotyczące 2014 roku.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie OZPS za 2013 r.

3.1.3. Zasiłek celowy

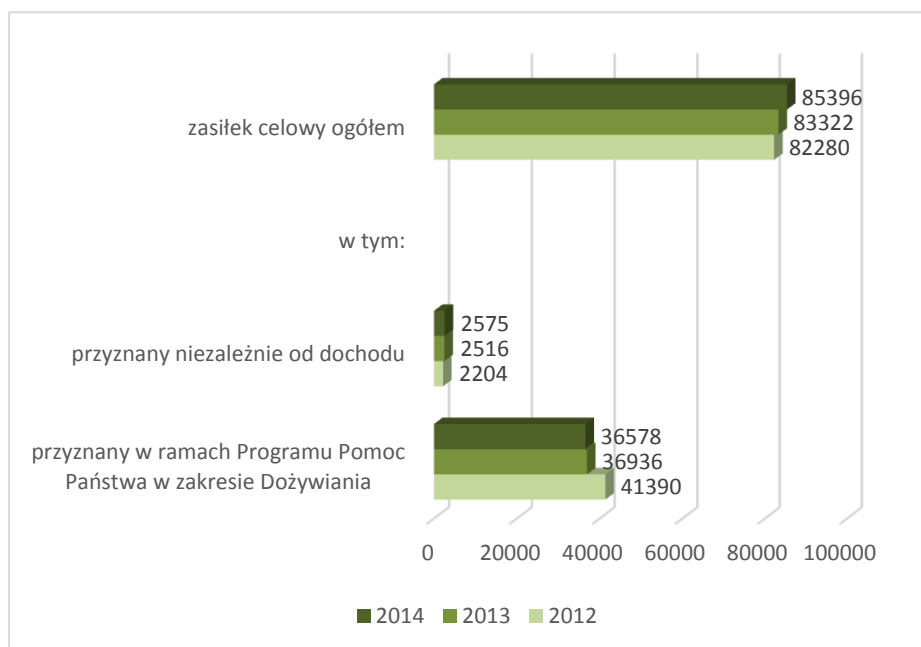
Jest to świadczenie fakultatywne przyznawane na zaspokojenie niezbędnej potrzeby bytowej, a w szczególności na pokrycie części lub całości kosztów zakupu żywności, leków i leczenia, opału, odzieży, niezbędnych przedmiotów użytku domowego, drobnych remontów i napraw w mieszkaniu, a także kosztów pogrzebu. Osobom bezdomnym i innym osobom nie posiadającym dochodu oraz możliwości uzyskania świadczeń zdrowotnych może być przyznany zasiłek celowy na pokrycie części

¹⁶ <http://www.mpips.gov.pl/pomoc-spoleczna/formy-udzielanej-pomocy/zasilek-okresowy/>

lub całości wydatków na świadczenia zdrowotne. Zasiłek celowy może być przyznany również w formie biletu kredytowanego, a także w celu realizacji postanowień kontraktu socjalnego – wówczas może być wypłacany niezależnie od dochodu, przez okres do 2 miesięcy od dnia, w którym osoba objęta kontraktem socjalnym, w trakcie jego realizacji, stała się osobą zatrudnioną.

Zasiłek celowy na pokrycie wydatków powstałych w wyniku zdarzenia losowego – świadczenie to może być przyznane osobie albo rodzinie, które poniosły straty w wyniku zdarzenia losowego. W takim przypadku może być przyznany niezależnie od dochodu i może nie podlegać zwrotowi. **Zasiłek celowy na pokrycie wydatków związanych z klęską żywiołową lub ekologiczną** - świadczenie to może być przyznane osobie albo rodzinie, które poniosły straty w wyniku klęski żywiołowej lub ekologicznej. W takim przypadku może być przyznany niezależnie od dochodu i może nie podlegać zwrotowi. **Specjalny zasiłek celowy** - świadczenie może być przyznane w szczególnie uzasadnionych przypadkach osobie albo rodzinie o dochodach przekraczających kryterium ustawowe – w wysokości nieprzekraczającej odpowiednio kryterium dochodowego osoby samotnie gospodarującej lub rodziny. Świadczenie to nie podlega zwrotowi.

Wykres nr 6 Liczba osób otrzymująca w latach 2012-2013 zasiłek celowy oraz prognozy dotyczące 2014 roku.

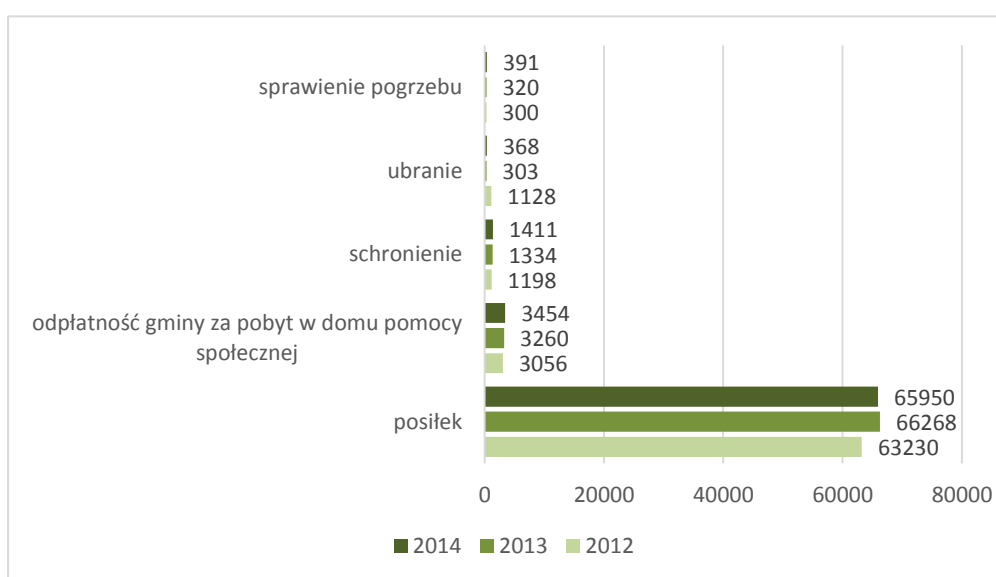
Źródło: Opracowanie własne na podstawie OZPS za 2013 r.

3.2. Świadczenia niepieniężne z pomocy społecznej

W myśl ustawy o pomocy społecznej wyróżniamy następujące rodzaje świadczeń niepieniężnych: pracę socjalną, bilet kredytowany, składki na ubezpieczenie zdrowotne, składki na ubezpieczenia społeczne, pomoc rzeczową, w tym na ekonomiczne usamodzielnienie, sprawienie pogrzebu, poradnictwo specjalistyczne, interwencję kryzysową, schronienie, posiłek, niezbędne ubranie, usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania, w ośrodkach wsparcia oraz w rodzinnych domach pomocy, specjalistyczne usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania oraz w ośrodkach wsparcia, mieszkanie chronione, pobyt w domu pomocy społecznej, pomoc w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych, w tym w mieszkaniu chronionym oraz pomoc w uzyskaniu zatrudnienia.

Na wykresie nr 7 przedstawiono liczbę osób, które skorzystały z wybranych rodzajów świadczeń niepieniężnych.

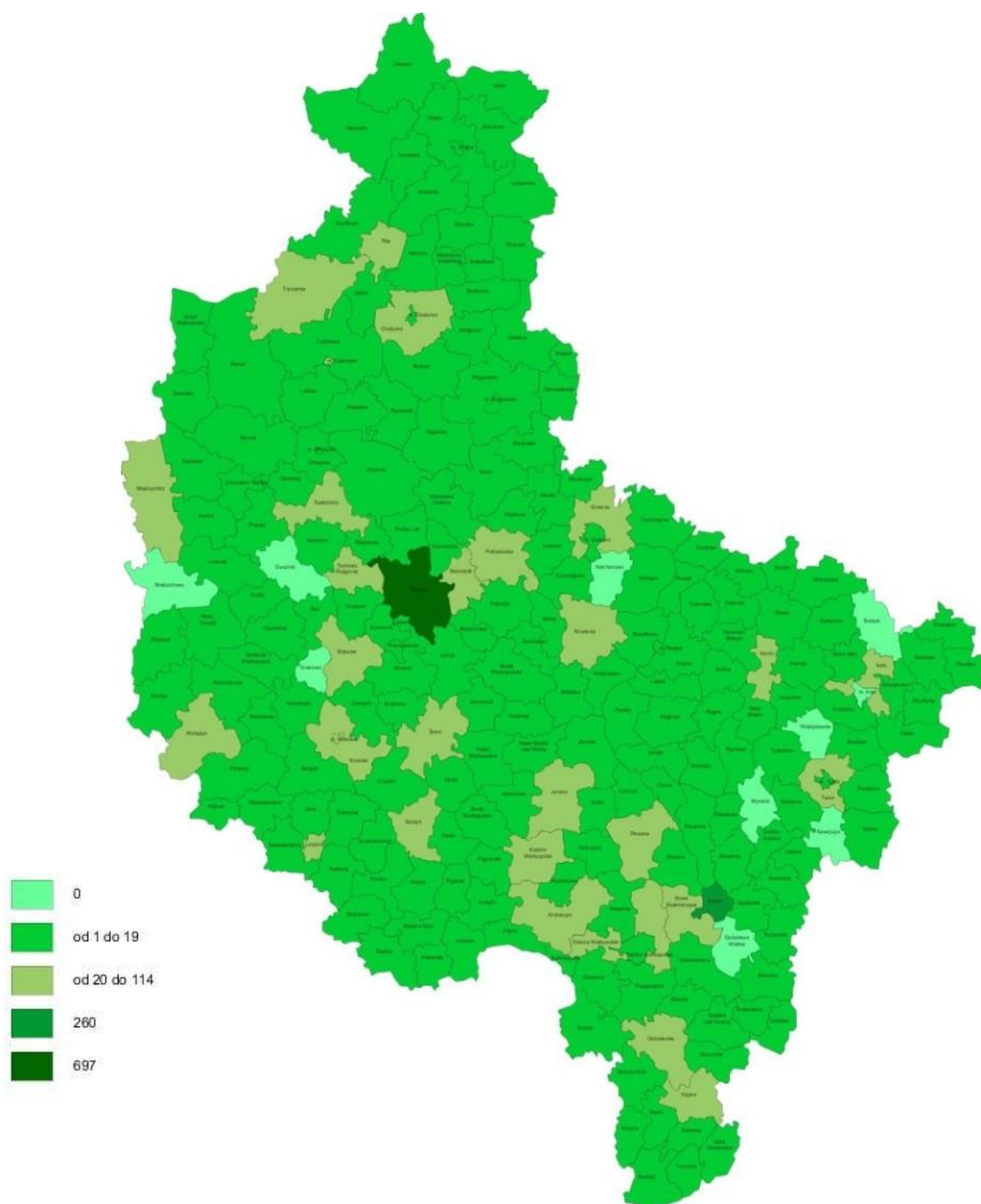
Wykres nr 7 Liczba osób otrzymująca w latach 2012-2013 wybrane rodzaje świadczeń niepieniężnych oraz prognozy dotyczące 2014 roku.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie OZPS za 2013 r.

W 2013 roku w porównaniu do 2012 o **4,5% wzrosła liczba** osób korzystająca z posiłków. W grupie osób korzystających z posiłku na przestrzeni lat 2012-2013 prawie o **5% wzrosła liczba dzieci**. W 2014 roku prognozowany jest **niewielki spadek liczby osób**, w tym dzieci korzystających z tego typu wsparcia.

Mapa nr 26 Liczba osób w latach 2012-2013, którym gminy pokrywały odpłatność za pobyt w domu pomocy społecznej.

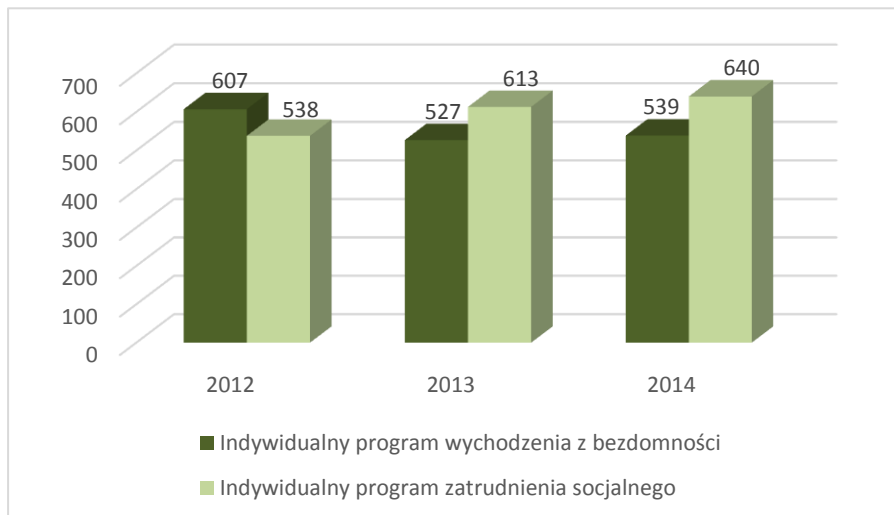

Źródło: OZPS za 2013 r.

W OZPS zostały uwzględnione również tzw. Indywidualne Programy Pomocy, i tak z **Indywidualnego Programu Wychodzenia z Bezdomności (IPWB)** skorzystało w 2013 r. **527** osób, w 2014 r. skorzystać

ma o 2% osób więcej. Z **Indywidualnego Programu Zatrudnienia Socjalnego (IPZS)** w 2013 r. skorzystało **613** osób, natomiast w **2014 r. skorzystać ma 640 osób**.

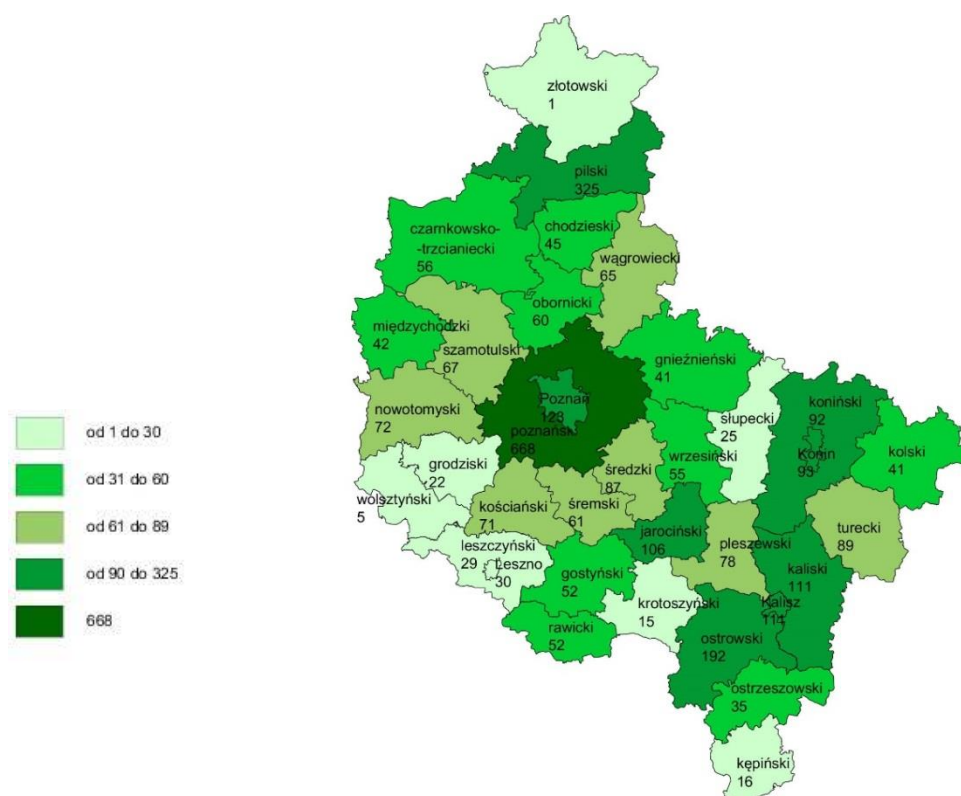
Wykres nr 8 Liczba osób realizująca w latach 2012-2013 indywidualny program pomocy oraz prognozy dotyczące 2014 roku.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie OZPS za 2013 r.

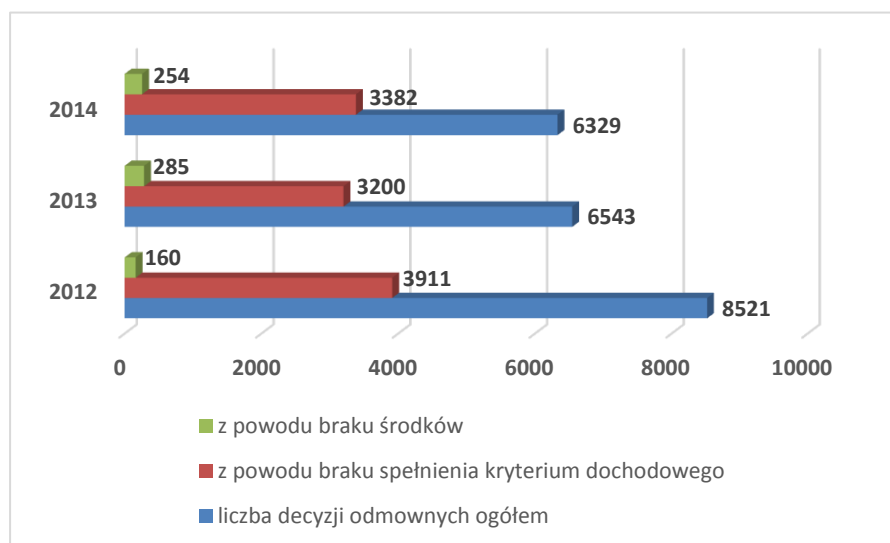
W roku oceny **3 033 rodziny (↑ o 900 rodzin)** realizowały plan pracy z rodziną. Podczas realizacji planu pracy, z rodziną współpracuje asystent rodziny. Asystenta do danej rodziny kieruje kierownik OPS na wniosek pracownika socjalnego. Z każdą rodziną, która wyraziła zgodę na taką formę wsparcia po wcześniejszej analizie funkcjonowania gospodarstwa domowego i jego mieszkańców jest opracowywany, m.in. plan pomocy rodzinie. Najważniejszym elementem tego planu jest prawidłowe określenie celów, jakie rodzina powinna i chce osiągnąć. W tym zawodzie nie dokumentacja jest najważniejsza, a faktyczny kontakt (rozmowa, doradztwo, trening, kontrola itp.) z osobą/osobami, które wyrażają wolę pracy nad sobą.¹⁷

¹⁷ <http://www.ops-szprotawa.pl/dzia-asysty-rodziny-i-pieczy-zastpczej/asystent-rodziny>

Mapa nr 27 Liczba rodzin objęta w 2013 roku planem pracy z rodziną w ujęciu powiatowym.

Źródło: OZPS za 2013 r.

W 2013r. w gminach oraz miastach na prawach powiatu wskaźnik decyzji odmownych przyznania zasiłku/usługi wyniósł **2%**. Na **6 543 wykazanych decyzji odmownych** w **49% przypadkach** (3200 decyzji) powodem odmowy było nie spełnienie kryterium dochodowego, natomiast przyczyną **4%** odmów (285) stanowił brak środków finansowych.

Wykres nr 9 Liczba decyzji odmownych przyznania pomocy społecznej w latach 2012-2013 oraz prognozy dotyczące 2014 roku.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie OZPS za 2013 r.

4. POWIAT - ZADANIA PCPR ORAZ MOPR

4.1. Wspieranie rodziny i piecza zastępcza

Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej wyraźnie podzieliła kompetencje między samorząd gminny i powiatowy w zakresie pracy z rodziną biologiczną. Należy podkreślić, iż umieszczenie dziecka w systemie pieczy zastępczej ma być ostatecznością, po wykorzystaniu przez gminę wszystkich możliwych form wsparcia rodziny naturalnej. Celem umieszczenia dziecka w środowisku zastępczym jest stworzenie warunków pomocy i pozytywnych zmian w rodzinie biologicznej, aby dziecko mogło powrócić pod jej opiekę (Raport zrealizowany na zlecenie ROPS w Poznaniu, *Diagnoza systemu pieczy zastępczej w Wielkopolsce*, 2012). W świetle zapisów ustawy o pieczy zastępczej do **głównych zadań samorządu gminnego** należą:

- obowiązek opracowywania programów wspierania rodzin wychowujących małoletnie dzieci,
- konieczność stosowania wczesnej profilaktyki społecznej dla młodych rodzin,
- tworzenie środowiskowych form opieki pozarodzinnej dla dzieci i młodzieży w wieku szkolnym,
- wprowadzenie stanowisk asystentów rodziny,
- powołanie zespołu interdyscyplinarnego.

Do głównych zadań samorządu powiatu należą w szczególności:

- organizowanie pieczy zastępczej w placówkach, poprzez tworzenie warunków do powstawania oraz działania rodzin pomocowych, rodzinnych domów dziecka, placówek opiekuńczo-wychowawczych, w tym organizowanie wsparcia dla rodzinnej pieczy zastępczej,
- wsparcie dla usamodzielniających się osób, opuszczających rodziny zastępcze, rodzinne domy dziecka, placówki opiekuńczo-wychowawcze,
- organizowanie szkoleń dla kandydatów na rodziny zastępcze zawodowe, niezawodowe oraz prowadzących rodzinne domy dziecka.

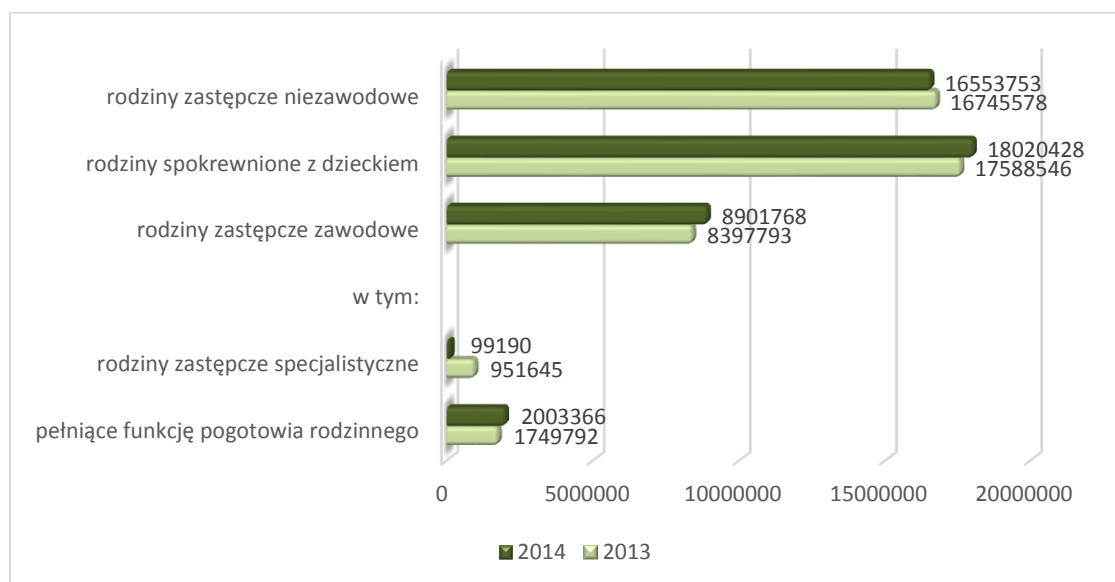
Zadania powiatu w zakresie pieczy zastępczej starosta wykonuje za pośrednictwem powiatowego centrum pomocy rodzinie oraz organizatora(ów) rodzinnej pieczy zastępczej.

Do głównych zadań samorządu województwa należą w szczególności: organizowanie i prowadzenie ośrodków adopcyjnych, prowadzenie interwencyjnych ośrodków preadopcyjnych i regionalnych placówek opiekuńczo-terapeutycznych.

Tabela nr 6 Rodziny zastępcze w województwie wielkopolskim.

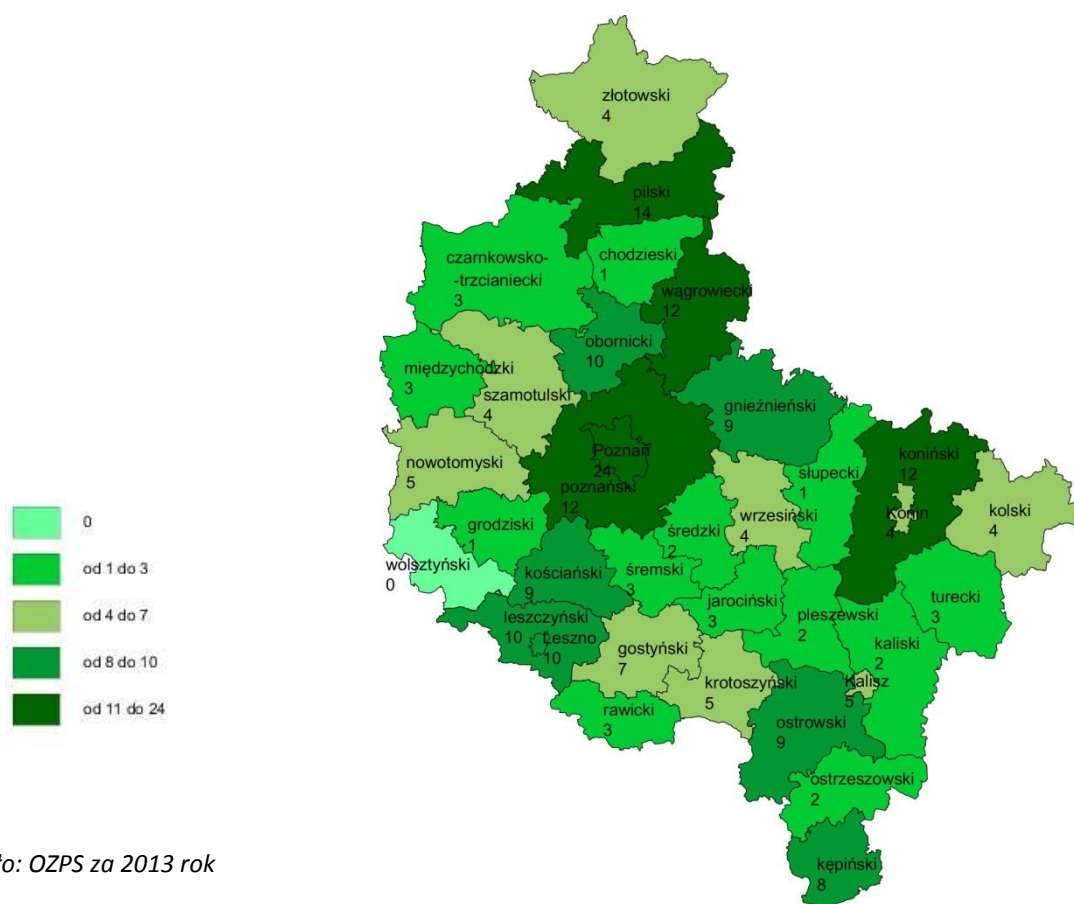
	rodziny spokrewnione z dzieckiem		rodziny zastępcze niezawodowe		rodziny zastępcze zawodowe		rodzinny dom dziecka	
	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014
liczba rodzin	1975	2010	1212	1246	210	231	15	21
liczba dzieci umieszczonych	2586	2586	1692	1725	913	928	113	137
liczba świadczeń	27059	28376	18448	18272	9336	9870		

Źródło: Opracowanie własne na podstawie OZPS za 2013 r.

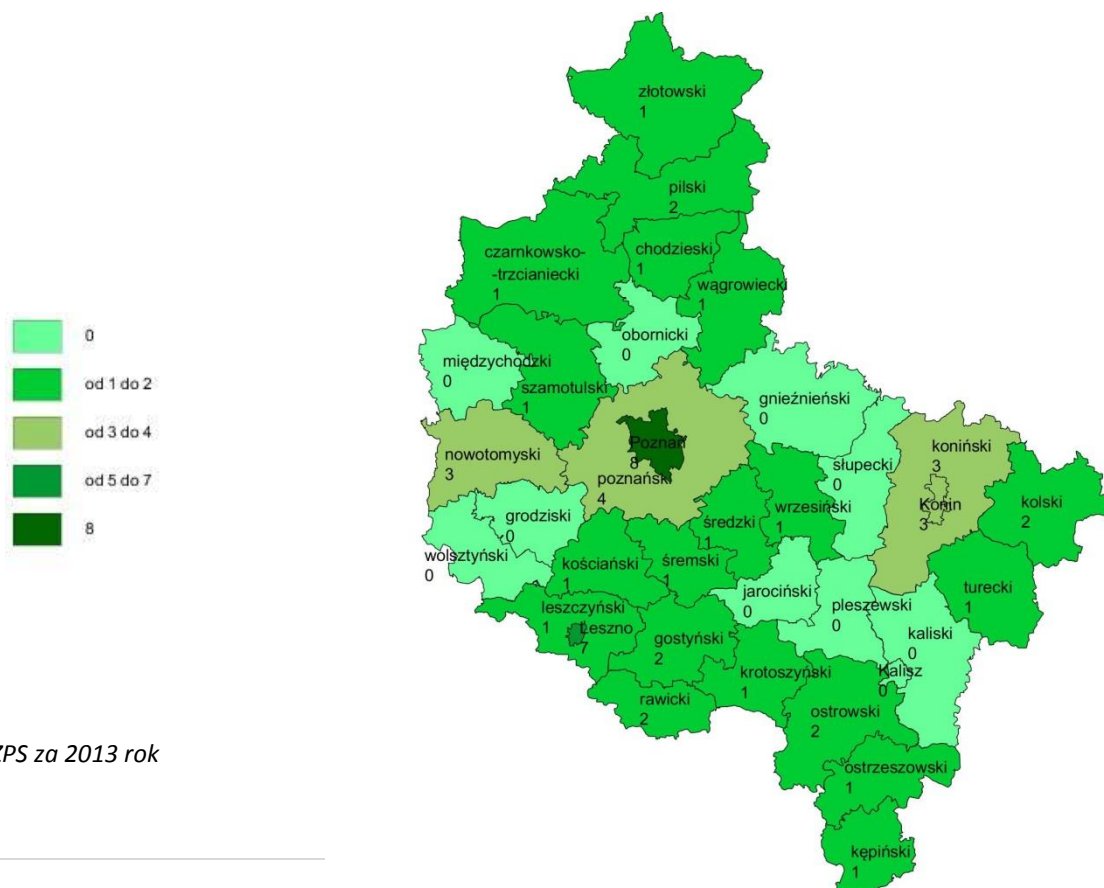
Wykres nr 10 Kwoty świadczeń, które w 2013r. wypłacono rodzinom zastępczym oraz prognozy dotyczące 2014 r. (w złotych)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie OZPS za 2013 r.

Samorządy powiatowe w województwie wielkopolskim zwracają uwagę na fakt niedoboru rodzin zastępczych, w szczególności zawodowych. W roku oceny **wydano 433 oceny (↓ o 22 oceny)** w zakresie kwalifikacji kandydatów na rodziny zastępcze i rodzinne domy dziecka. W 2014 r. prognozuje się wzrost liczby wydanych opinii o 34 w porównaniu do 2013 roku.

Mapa nr 28 Liczba zawodowych rodzin zastępczych w województwie wielkopolskim w 2013r.

Źródło: OZPS za 2013 rok

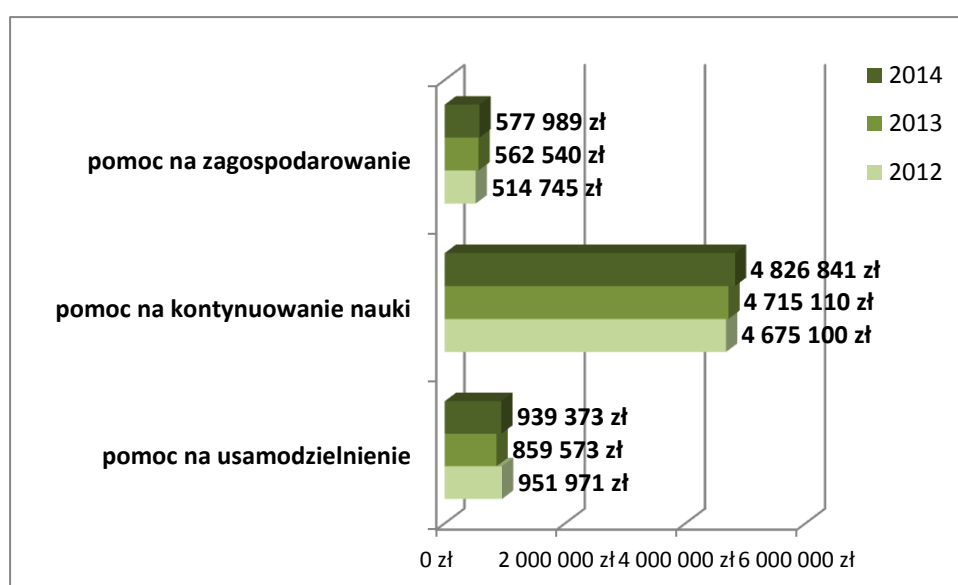
Mapa nr 29 Liczba zawodowych rodzin zastępczych pełniących funkcję pogotowia rodzinnego w województwie wielkopolskim w 2013r.

Źródło: OZPS za 2013 rok

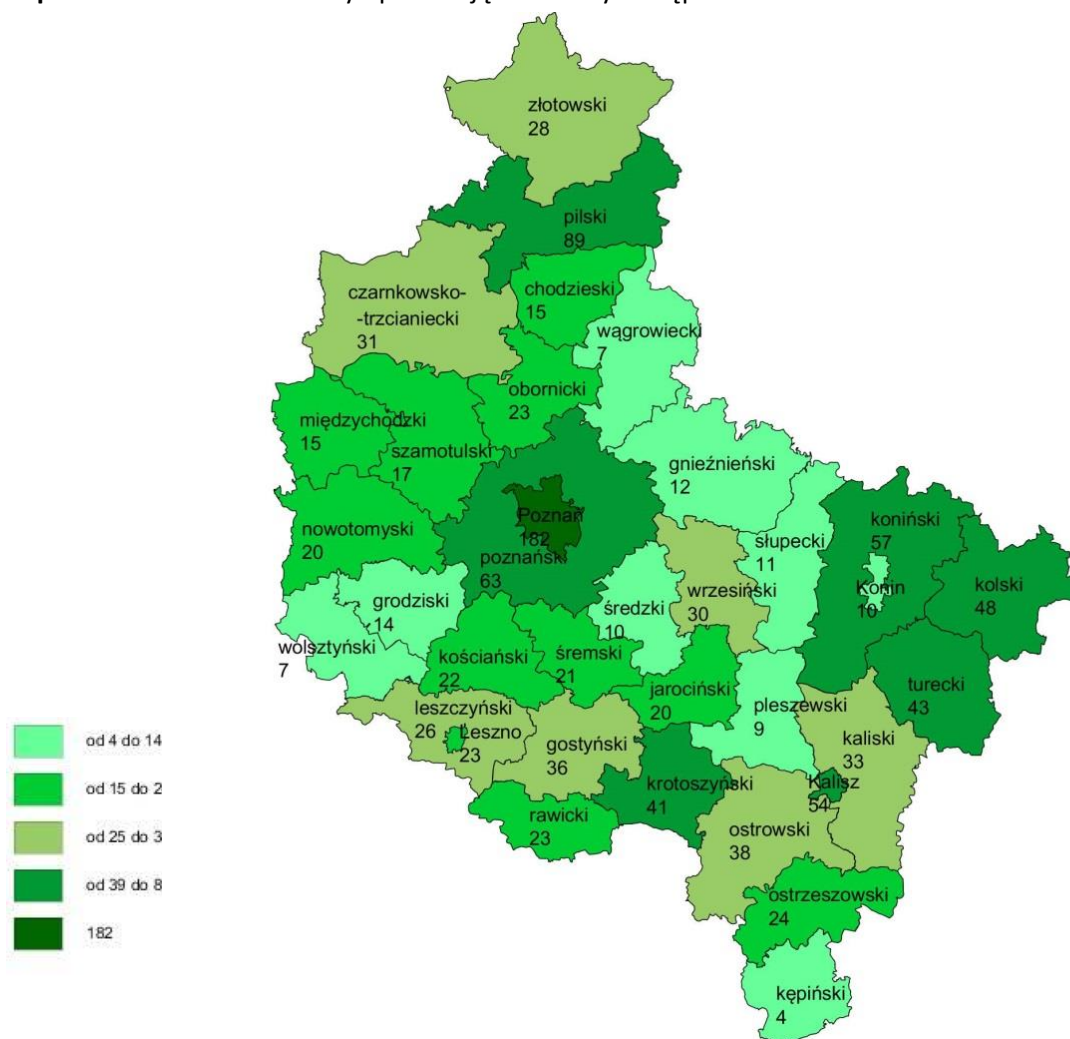
4.2. Usamodzielnienie

W 2013r. **1 349 osób** ($\uparrow$ o 344 os.) realizowało indywidualny program usamodzielnienia. W roku oceny **1106 pełnoletnich osób** ($\downarrow$ o 31 os.) w województwie opuściło rodziny zastępcze. Osoby opuszczające rodziny zastępcze mogą skorzystać między innymi z pomocy pieniężnej na usamodzielnienie, na kontynuowanie nauki oraz na zagospodarowanie, łącznie z tej pomocy w 2013 roku skorzystało **1 319 osób** ($\downarrow$ o 13 os.), którym wypłacono **9 924 świadczenia** ($\uparrow$ o 230 świadczeń) na łączną kwotę **6 137 223 zł** ($\downarrow$ o 4 593 zł).

Wykres nr 11 Kwoty świadczeń wydatkowane na pomoc w usamodzielnieniu pełnoletnich osób opuszczających rodziny zastępcze.

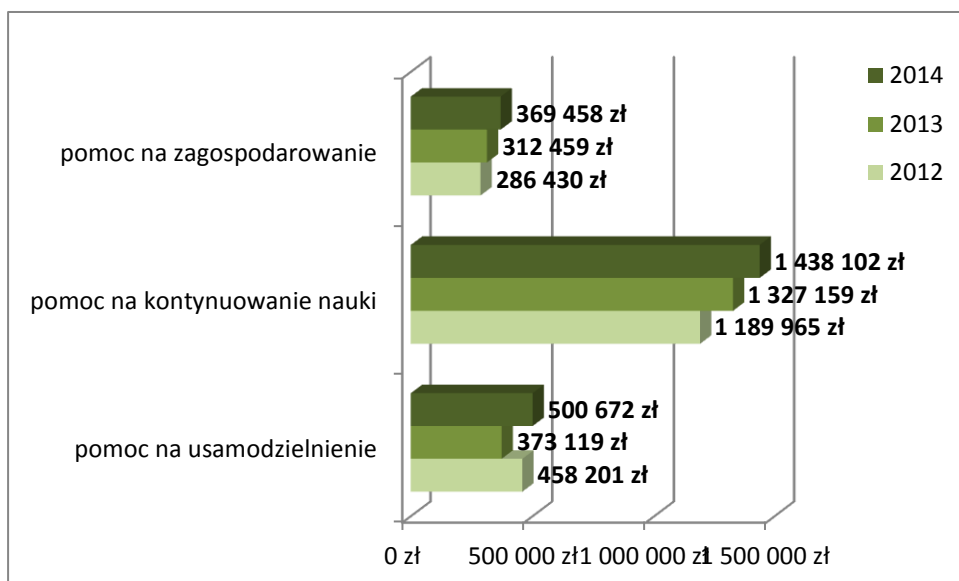
Źródło: Opracowanie własne na podstawie OZPS za 2013 r.

Mapa nr 30 Pełnoletnie osoby opuszczające rodziny zastępcze w 2013 roku.

Źródło: OZPS za 2013 rok

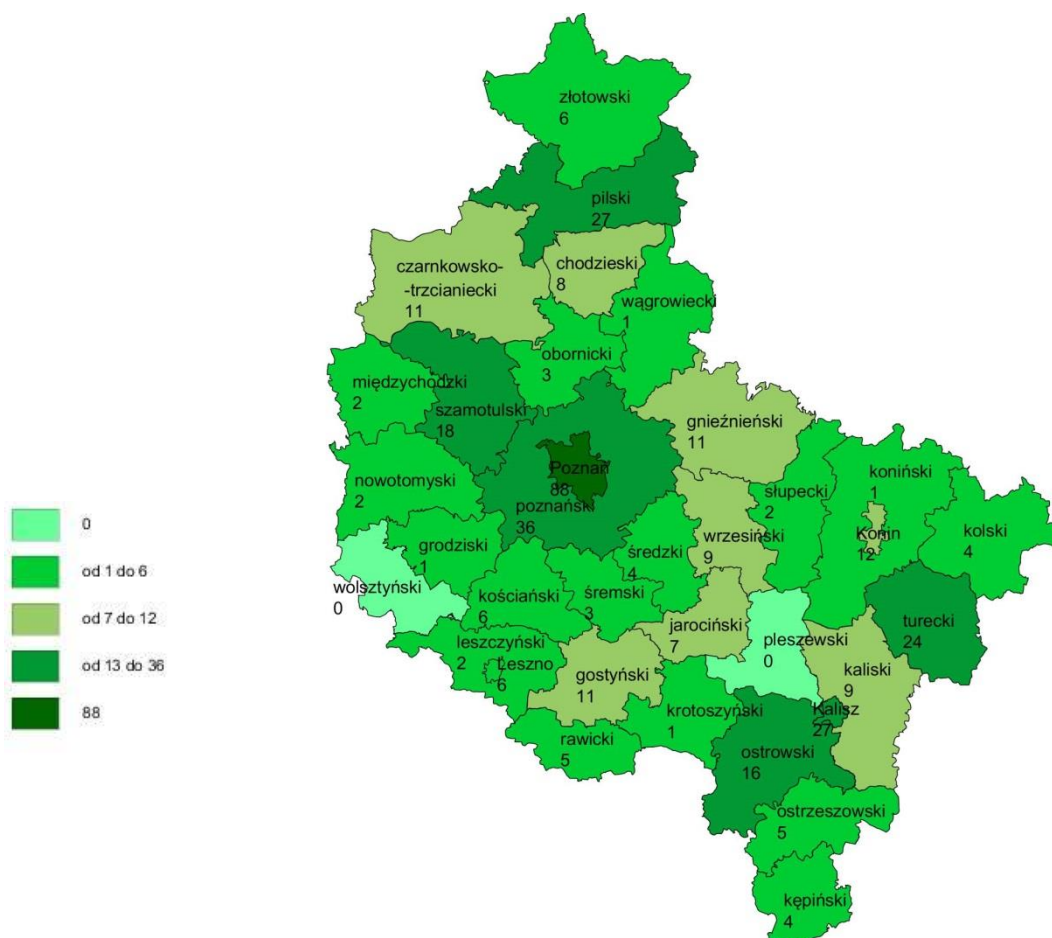
W roku oceny **372 pełnoletnie osoby** (↓ o 4 os.) opuściły placówki opiekuńczo-wychowawcze. Osoby te mogły skorzystać tak jak w przypadku pełnoletnich opuszczających rodziny zastępcze z pomocy pieniężnej na usamodzielnienie, na kontynuowanie nauki oraz na zagospodarowanie. Łącznie z tych trzech form pomocy w 2013 roku skorzystało 476 osób (↑ o 7 os.), którym wypłacono **2655 świadczeń** (↑ o 161 świadczeń) na łączną kwotę w wysokości **2 012 737 zł** (↑ o 78 141 zł).

Wykres nr 12 Kwoty świadczeń wydatkowane na pomoc w usamodzielnieniu pełnoletnich osób opuszczających placówki opiekuńczo-wychowawcze.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie OZPS za 2013 r.

Mapa nr 31 Pełnoletnie osoby opuszczające placówki opiekuńczo-wychowawcze w 2013 roku.

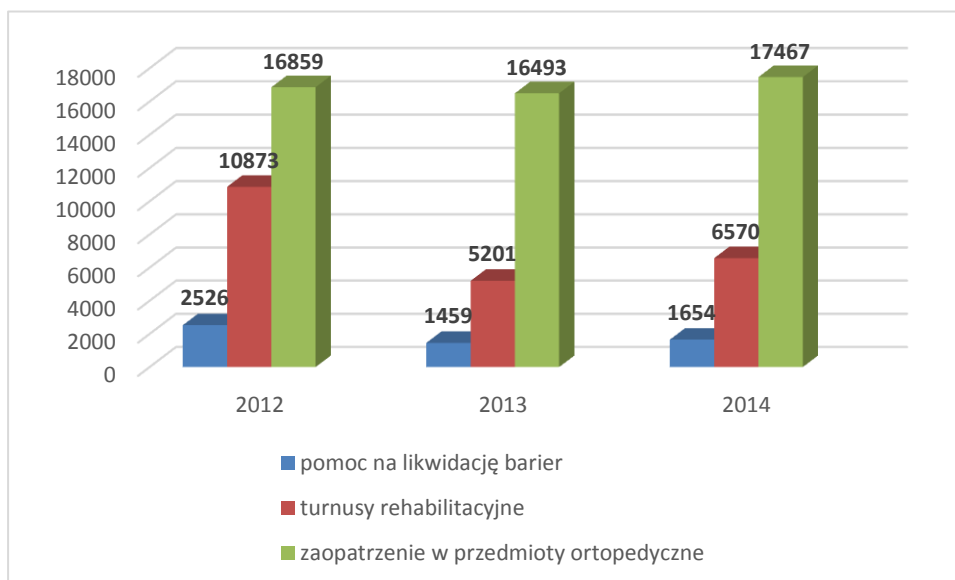

Źródło: OZPS za 2013 rok

4.3. Rehabilitacja zawodowa i społeczna osób niepełnosprawnych

W roku oceny w ramach rehabilitacji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych dostępne były następujące formy wsparcia: rehabilitacja w warsztatach terapii zajęciowej, pomoc na likwidację barier architektonicznych, technicznych i w komunikowaniu się, turnusy rehabilitacyjne, zaopatrzenie w przedmioty ortopedyczne, środki pomocnicze i sprzęt rehabilitacyjny, dofinansowanie sportu, kultury, rekreacji i turystyki, pożyczki na rozpoczęcie działalności gospodarczej, pomoc przy zatrudnianiu osób niepełnosprawnych oraz pomoc w dostosowaniu stanowiska pracy dla osób niepełnosprawnych. Kwota przeznaczona na powyższe formy wsparcia w 2013 r. wyniosła **67 073 606 zł** (↓ o 14 414 988 zł).

Wykres nr 13 Liczba osób niepełnosprawnych, które uzyskały wsparcie w latach 2012-2013 oraz prognozy dotyczące liczby osób w roku 2014

Źródło: Opracowanie własne na podstawie OZPS za 2013 r.

W roku oceny dofinansowano **340 imprez** (↓ o 19 imprez) w ramach zadania dofinansowanie sportu, kultury, rekreacji i turystyki, w których wzięło udział **21 402 osób niepełnosprawnych** (↓ o 909 os.). Kwota dofinansowania wyniosła **724 991 zł.** (↓ o 453 342 zł).

5. Inne rodzaje pomocy i wsparcia

Zasiłki z pomocy społecznej to nie jedyny system pomocy dla osób potrzebujących wsparcia. System **świadczeń rodzinnych** jest wsparciem dla rodzin gorzej sytuowanych w wychowaniu dziecka (dzieci) oraz w sytuacji, kiedy w rodzinie znajduje się osoba niepełnosprawna wymagająca opieki i pomocy. Jego charakter jest mniej selektywny niż systemu świadczeń z pomocy społecznej, o czym świadczą chociażby wyższe kryteria dochodowe określające uprawnienia do świadczeń rodzinnych. **Dodatki mieszkaniowe** to pomoc dla osób mających trudności w utrzymaniu mieszkania (w opłacaniu czynszu, ponoszeniu opłat za energię itp.) a **stypendia socjalne** mają wyrównać szanse edukacyjne dzieci z rodzin o niższych dochodach. Wszystkie te formy pomocy kierują się zasadą, że wsparcie otrzymują osoby/ rodziny o niskich dochodach (jeśli nie przekraczają określonych progów dochodowych). Pomoc zwykle organizowana jest przez gminy, a jej zasady zostały określone w następujących ustawach: ustawie o świadczeniach rodzinnych (Dz.U.2006.139.992), ustawie o dodatkach mieszkaniowych (Dz.U.2001.71.734), stypendia – w ustawie o systemie oświaty (Dz.U.2004.256.2572).¹⁸

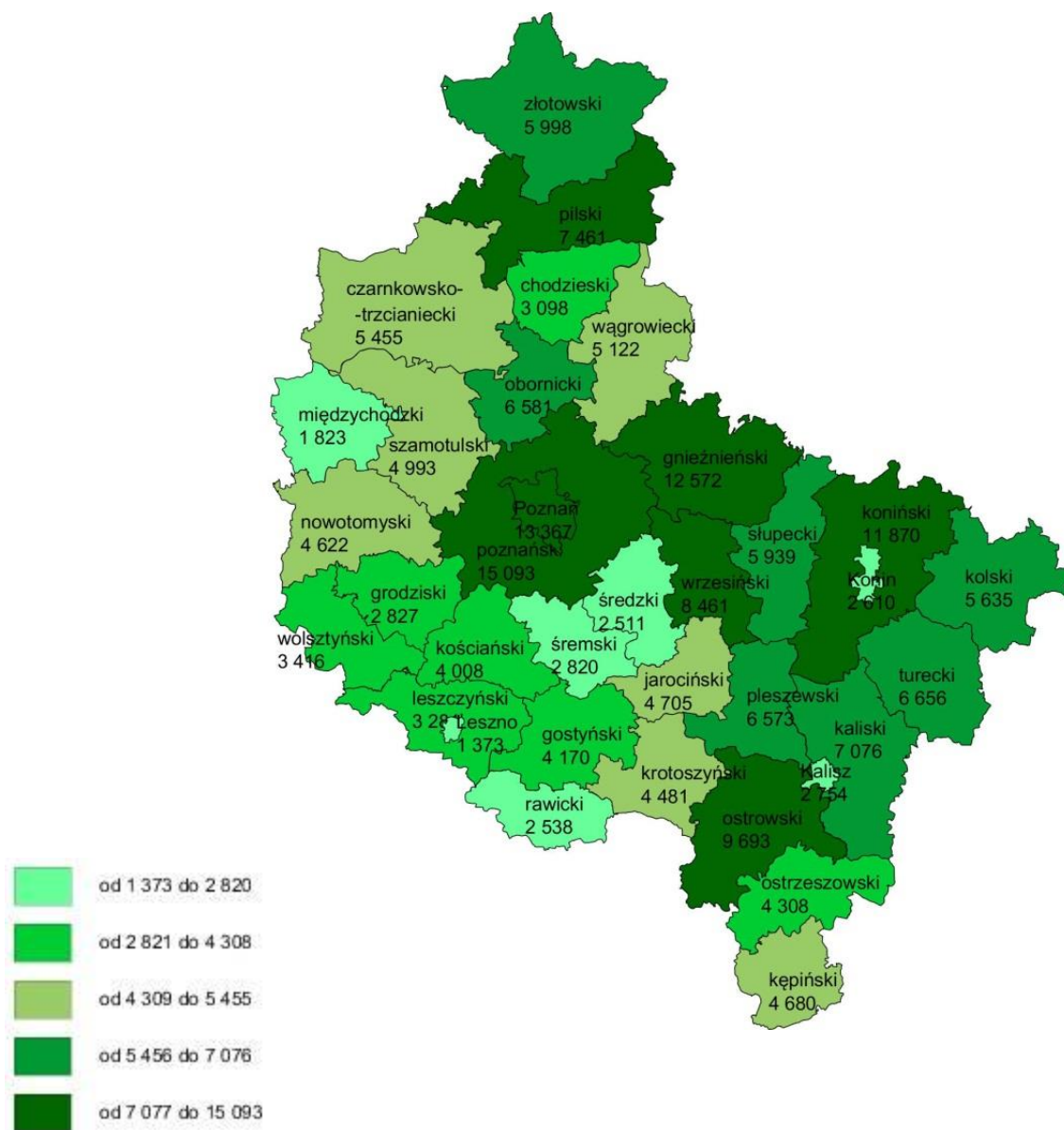
5.1. Świadczenia rodzinne:

5.1.1. Zasiłek rodzinny oraz dodatki do zasiłku rodzinnego

Zasiłek rodzinny przysługuje, jeżeli przeciętny miesięczny dochód rodziny w przeliczeniu na osobę w rodzinie albo dochód osoby uczącej się nie przekracza kwoty **539 zł**. W przypadku, gdy członkiem rodziny jest dziecko legitymujące się orzeczeniem o niepełnosprawności lub orzeczeniem o umiarkowanym albo o znacznym stopniu niepełnosprawności, zasiłek rodzinny przysługuje, jeżeli przeciętny miesięczny dochód rodziny w przeliczeniu na osobę albo dochód osoby uczącej się **nie przekracza kwoty 623 zł**.

¹⁸ <http://www.ngo.pl/x/72546>

Mapa nr 35 Liczba rodzin, która w 2013 r. otrzymała zasiłki rodzinne i dodatki do zasiłków rodzinnych.

Źródło: Sprawozdanie OZPS za 2013 rok.

W roku 2013 z zasiłków rodzinnych i dodatków do nich skorzystało **198 570 wielkopolskich rodzin** za łączną kwotę **419 771 196 zł** (↑ o 32 165 rodzin). Według prognoz ośrodków pomocy społecznej w roku 2014 z tego typu zasiłków ma skorzystać 196 366 rodzin, a do ich wypłaty należy zabezpieczyć 418 666 831 zł. W roku oceny z zasiłku rodzinnego skorzystało najwięcej rodzin w powiatach: poznańskim (15 093), m. Poznań (13 367) i gnieźnieńskim (12 572).

5.1.2. Świadczenia opiekuńcze: zasiłek pielęgnacyjny, świadczenie pielęgnacyjne i specjalny zasiłek opiekuńczy.

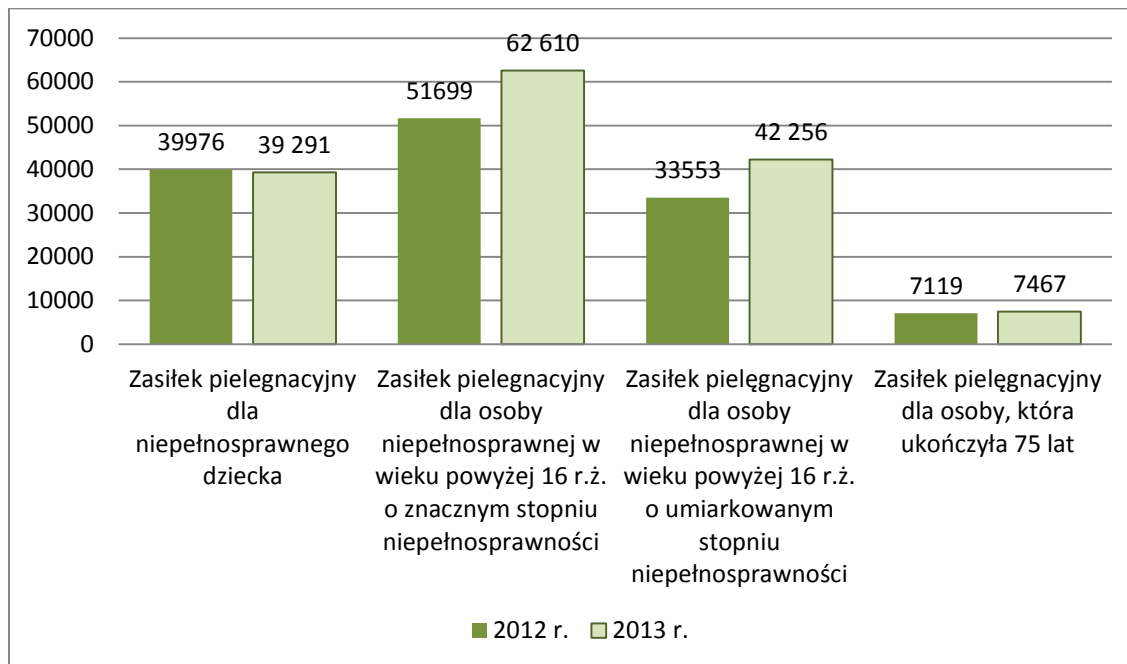
Zasiłek pielęgnacyjny przysługuje:

- 1) niepełnosprawnemu dziecku;
- 2) osobie niepełnosprawnej w wieku powyżej 16 roku życia, jeżeli legitymuje się orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności;
- 3) osobie niepełnosprawnej w wieku powyżej 16 roku życia legitymującej się orzeczeniem o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności, jeżeli niepełnosprawność powstała w wieku do ukończenia 21 roku życia;
- 4) osobie, która ukończyła 75 lat.

Zasiłek pielęgnacyjny przyznaje się w celu częściowego pokrycia wydatków wynikających z konieczności zapewnienia opieki i pomocy innej osoby w związku z niezdolnością do samodzielnej egzystencji. Wysokość zasiłku pielęgnacyjnego wynosi **153,00 zł miesięcznie**.

W roku 2013 zasiłki pielęgnacyjne w kwocie **169 976 336 zł** (↑ o 35 851 962 zł) zostały wypłacone **151 624 os.** (↑ o 18 428 os.). Najliczniejszą kategorią świadczeniobiorców korzystających z zasiłków pielęgnacyjnych są osoby niepełnosprawne w wieku powyżej 16 r. ż. o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności (62 610 os.) – patrz wykres nr 14.

Wykres nr 14 Liczba osób otrzymujących zasiłki pielęgnacyjne w 2012 i 2013 r. w podziale na poszczególne kategorie osób uprawnionych.

Źródło: Sprawozdanie OZPS za 2013 rok.

Świadczenie pielęgnacyjne

Od 1 stycznia 2013 r. świadczenie pielęgnacyjne z tytułu rezygnacji z zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej, przysługuje:

- 1) matce albo ojcu,
- 2) opiekunowi faktycznemu dziecka,
- 3) osobie będącej rodziną zastępczą spokrewnioną, w rozumieniu ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej,
- 4) innym osobom, na których zgodnie z przepisami ustawy z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy ciąży obowiązek alimentacyjny, z wyjątkiem osób o znacznym stopniu niepełnosprawności,

– jeżeli nie podejmują lub rezygnują z zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej w celu sprawowania opieki nad osobą legitymującą się orzeczeniem o niepełnosprawności łącznie ze wskazaniami: konieczności stałej lub długotrwałej opieki lub pomocy innej osoby w związku ze znacznie ograniczoną możliwością samodzielnej egzystencji oraz konieczności stałego współudziału na co dzień opiekuna dziecka w procesie jego leczenia, rehabilitacji i edukacji, albo osobą legitymującą się orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności. Osobom, o których mowa w pkt 4, innym niż spokrewnione w pierwszym stopniu z osobą wymagającą opieki, świadczenie pielęgnacyjne przysługuje, w przypadku gdy spełnione są łącznie następujące warunki:

- 1) rodzice osoby wymagającej opieki nie żyją, zostali pozbawieni praw rodzicielskich, są małoletni lub legitymują się orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności;
- 2) nie ma innych osób spokrewnionych w pierwszym stopniu, są małoletnie lub legitymują się orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności;
- 3) nie ma osób, o których mowa w pkt 2 i 3, lub legitymują się orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności.

Od 1 stycznia 2013 r. świadczenie pielęgnacyjne przysługuje, jeżeli niepełnosprawność osoby wymagającej opieki powstała:

- 1) nie później niż do ukończenia 18. roku życia lub
- 2) w trakcie nauki w szkole lub w szkole wyższej, jednak nie później niż do ukończenia 25. roku życia.

Od 1 lipca 2013 r. wysokość świadczenia pielęgnacyjnego **wynosi 620 zł miesięcznie**. Przysługuje ono niezależnie od dochodów rodziny. Osoby otrzymujące świadczenie pielęgnacyjne spełniające nowe, obowiązujące od 1 stycznia 2013 r. warunki ustawowe, w okresie od kwietnia do grudnia 2013 r. mają również prawo do przyznawanego z urzędu dodatku w wysokości 200 zł miesięcznie na

podstawie rządowego programu wspierania osób otrzymujących świadczenie pielęgnacyjne. Łączna wysokość wsparcia dla osób otrzymujących obecnie świadczenie pielęgnacyjne wynosi więc **820 zł miesięcznie**.

W odróżnieniu od zasiłków opiekuńczych tutaj liczba uprawnionych osób spadła w porównaniu z rokiem 2012 o jedną trzecią i wyniosła **24 515 os.** (↓ o 12 884 os.) – na ten cel zostało przeznaczonych **101 399 145 zł**. Niewątpliwie wpływ na ten fakt miały zmiany w przepisach, jakie dokonały się w ostatnim czasie, a zwłaszcza wprowadzenie nowego świadczenia w postaci specjalnego zasiłku opiekuńczego, w związku z czym część opiekunów straciła prawo do świadczeń w lipcu 2013 r. Z tego też powodu trudno było prognozować ośrodkom pomocy społecznej przyszłoroczną liczbę powyższych świadczeń, gdyż w trakcie sporządzania sprawozdania ocena zasobów pomocy społecznej nie był jeszcze znany ostateczny kształt ustawy *o ustaleniu i wypłacie zasiłków dla opiekunów*.

Specjalny zasiłek opiekuńczy

Dodatkowo, osobom, na których zgodnie z przepisami ustawy z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz. U. z 2012 r. poz. 788 i 1529) ciąży obowiązek alimentacyjny, jeżeli rezygnują z zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej w związku z koniecznością sprawowania stałej opieki nad osobą legitymującą się orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności albo orzeczeniem o niepełnosprawności łącznie ze wskazaniami: konieczności stałej lub długotrwałej opieki lub pomocy innej osoby w związku ze znacznie ograniczoną możliwością samodzielnej egzystencji oraz konieczności stałego współudziału na co dzień opiekuna dziecka w procesie jego leczenia, rehabilitacji i edukacji przysługuje **specjalny zasiłek opiekuńczy** (nieujęty w sprawozdaniu OZPS).

Specjalny zasiłek opiekuńczy przysługuje, jeżeli łączny dochód rodziny osoby sprawującej opiekę oraz rodziny osoby wymagającej opieki w przeliczeniu na osobę nie przekracza kwoty kryterium dochodowego wynoszącego 623 zł netto. Specjalny zasiłek opiekuńczy przysługuje w kwocie **520 zł miesięcznie**.

5.1.3. Jednorazowa zapomoga z tytułu urodzenia się dziecka

Z tytułu urodzenia się żywego dziecka przysługuje jednorazowa zapomoga z tytułu urodzenia się dziecka w wysokości **1000 zł na jedno dziecko**.

Od 1 stycznia 2013 r. jednorazowa zapomoga z tytułu urodzenia się dziecka przysługuje matce lub ojcu dziecka, opiekunowi prawnemu albo opiekunowi faktycznemu dziecka, jeżeli dochód rodziny

w przeliczeniu na osobę nie przekroczy kwoty **1922,00 zł netto**. Powyższe zmiany wynikają z ustawy z dnia 12 października 2012 r. o zmianie ustawy o świadczeniach rodzinnych (poz. 1255). Świadczenie to, podobnie jak wszystkie świadczenia rodzinne jest wolne od podatku dochodowego. Jednorazowa zapomoga z tytułu urodzenia się dziecka przysługuje, jeżeli matka dziecka pozostawała pod opieką medyczną nie później niż od 10 tygodnia ciąży do dnia porodu.

W roku 2013 w województwie wielkopolskim wypłacono **28 005** tych świadczeń na łączną kwotę **28 005 000 zł** (↓ o 8932 świadczenia). Najwięcej świadczeń tego typu zostało wypłaconych na terenie powiatu m. Poznań oraz poznańskiego. W prognozach na 2014 r. ośrodki pomocy społecznej założyły dalszy spadek tej liczby świadczeniobiorców – do 24 804.

Dodatkowe wsparcie dla rodziców stanowią **jednorazowe dodatki z tytułu urodzenia się dziecka** w wysokości **1000 zł**. W roku oceny zostało ich wypłaconych **13 206**, na co przeznaczonych zostało **13 206 000 zł** (↓ o 208 świadczeń).

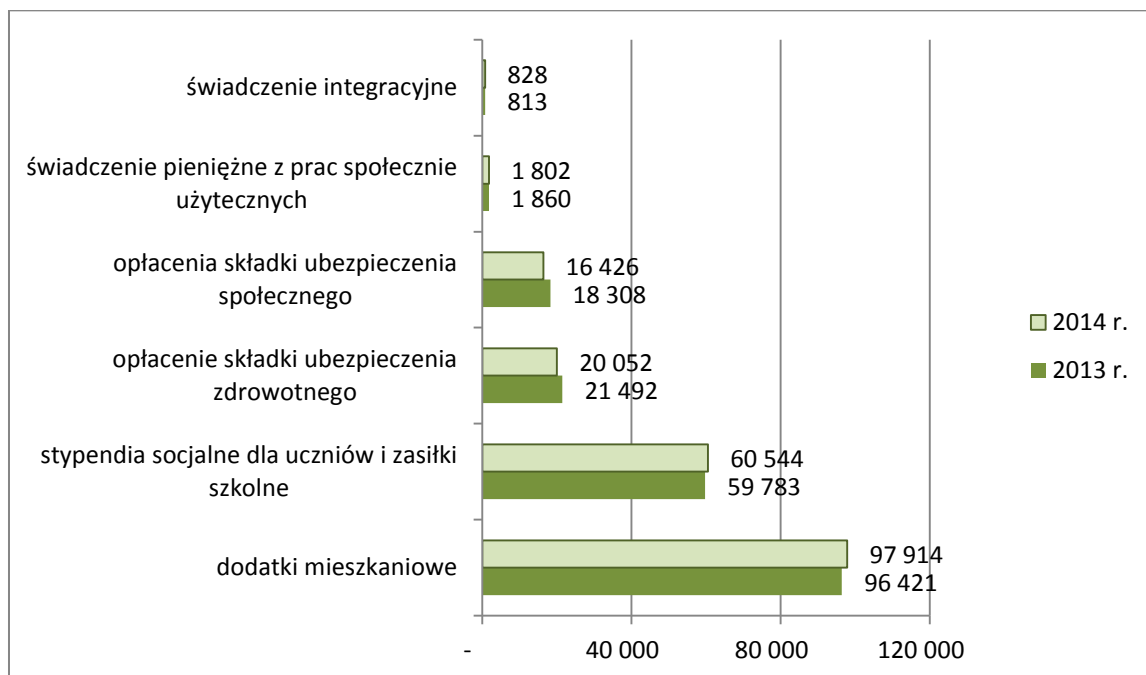
5.1.4. Fundusz alimentacyjny

Kolejną formą świadczeń rodzinnych jest **fundusz alimentacyjny**, który stanowi system wspierania osób uprawnionych do alimentów środkami finansowymi z budżetu państwa. Jeżeli w okresie ostatnich dwóch miesięcy, niezależnie od podejmowanych przez komornika czynności, nie wyegzekwuje się pełnej należności z tytułu zaległych i bieżących zobowiązań alimentacyjnych, egzekucję uznaje się za bezskuteczną. Świadczenia z **funduszu alimentacyjnego** przysługują w wysokości bieżąco ustalonych alimentów, jednakże nie wyższej niż **500 zł** miesięcznie. Przyznanie prawa do świadczenia z funduszu alimentacyjnego uzależnione jest od spełnienia kryterium dochodowego. Świadczenia te przysługują, jeżeli dochód rodziny w przeliczeniu na osobę w rodzinie nie przekracza kwoty **725 zł**.

W roku oceny z funduszu alimentacyjnego skorzystało **40 039 os.** (↓ o 1376 os.), którym wypłacono **118 731 948 zł** – najczęściej byli to mieszkańcy powiatów: wrzesińskiego, poznańskiego i szamotulskiego. Na rok 2014 prognozowany jest niewielki wzrost tej kategorii osób do 40 776, a kwoty do 123 521 739 zł.

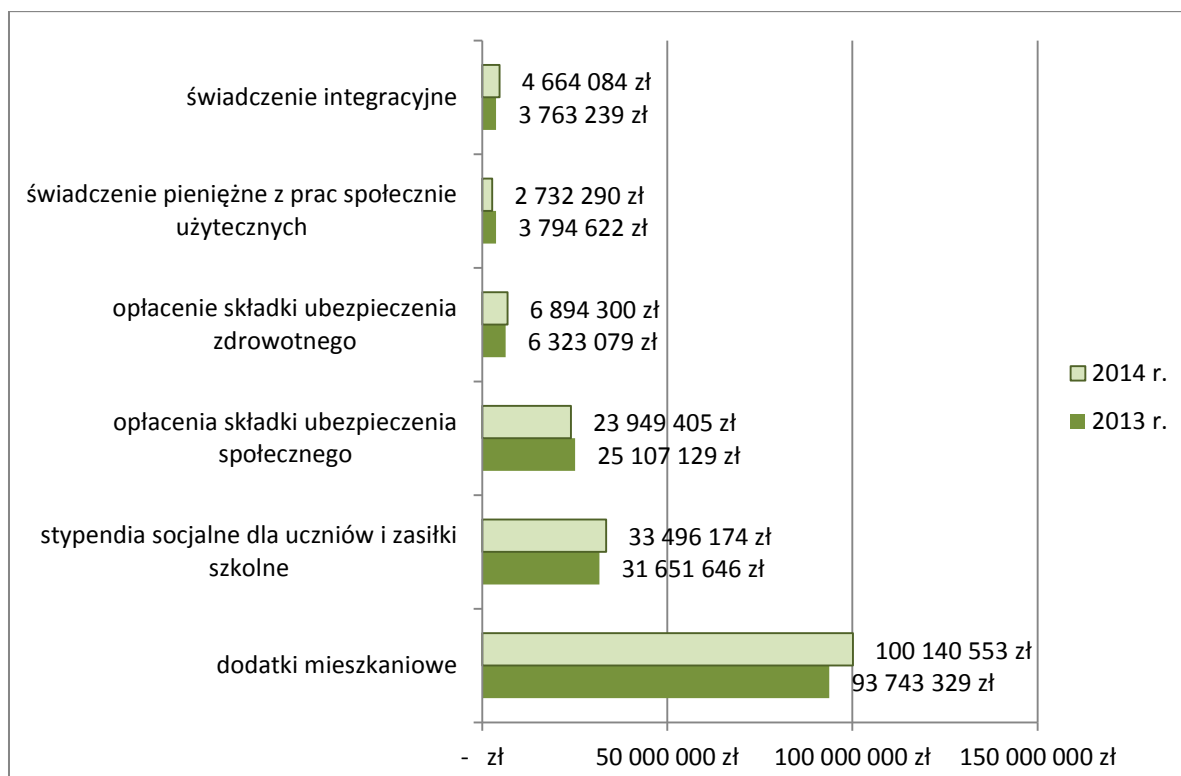
5.2. Inne rodzaje pomocy i świadczeń

Wykres nr 15 Liczba osób korzystających z wybranych świadczeń z kategorii „inne rodzaje pomocy i świadczeń” w 2013 r. oraz prognozy na 2014 r.

Źródło: Sprawozdanie OZPS za 2013 r.

Wykres nr 16 Kwoty wybranych świadczeń z kategorii „inne rodzaje pomocy i świadczeń” wypłaconych w 2013 r. oraz prognozy na 2014 r.

Źródło: Sprawozdanie OZPS za 2013 r.

Najliczniej udzielanym świadczeniem z tej grupy były dodatki mieszkaniowe, które w 2013 r. wypłacono **96 421 os.** w kwocie **93 743 329 zł** (↑ o 1908 os.) – najczęściej w powiatach: ostrowskim, wrzesińskim i m. Poznań. Kolejnym świadczeniem pieniężnym pod względem ilości osób z niego korzystających były stypendia socjalne dla uczniów i zasiłki – **59 783 os.**, którym wypłacono **31 651 646 zł** (↑ o 5122 os.) – najczęściej w powiatach: konińskim, kolskim, gnieźnieńskim i m. Poznań i W obu przypadkach prognozowany jest dalszy wzrost liczby osób korzystających z tych świadczeń.

6. Zasoby instytucjonalne pomocy i wsparcia

Zasób instytucjonalny oznacza łączną liczbę instytucji i placówek działających w danym roku kalendarzowym na obszarze jednostki samorządu terytorialnego, utworzonych i finansowanych tylko przez tę jednostkę samorządu terytorialnego (gminę, powiat ziemski, miasto na prawach powiatu). Do zasobu instytucjonalnego na terenie danej jednostki samorządu terytorialnego wlicza się także te instytucje i placówki, które zostały utworzone przez inne podmioty (np. organizacje pozarządowe) i są prowadzone na zasadach zlecenia zadania publicznego (także zlecenia wykonywania usług na rzecz jednostki samorządu terytorialnego).

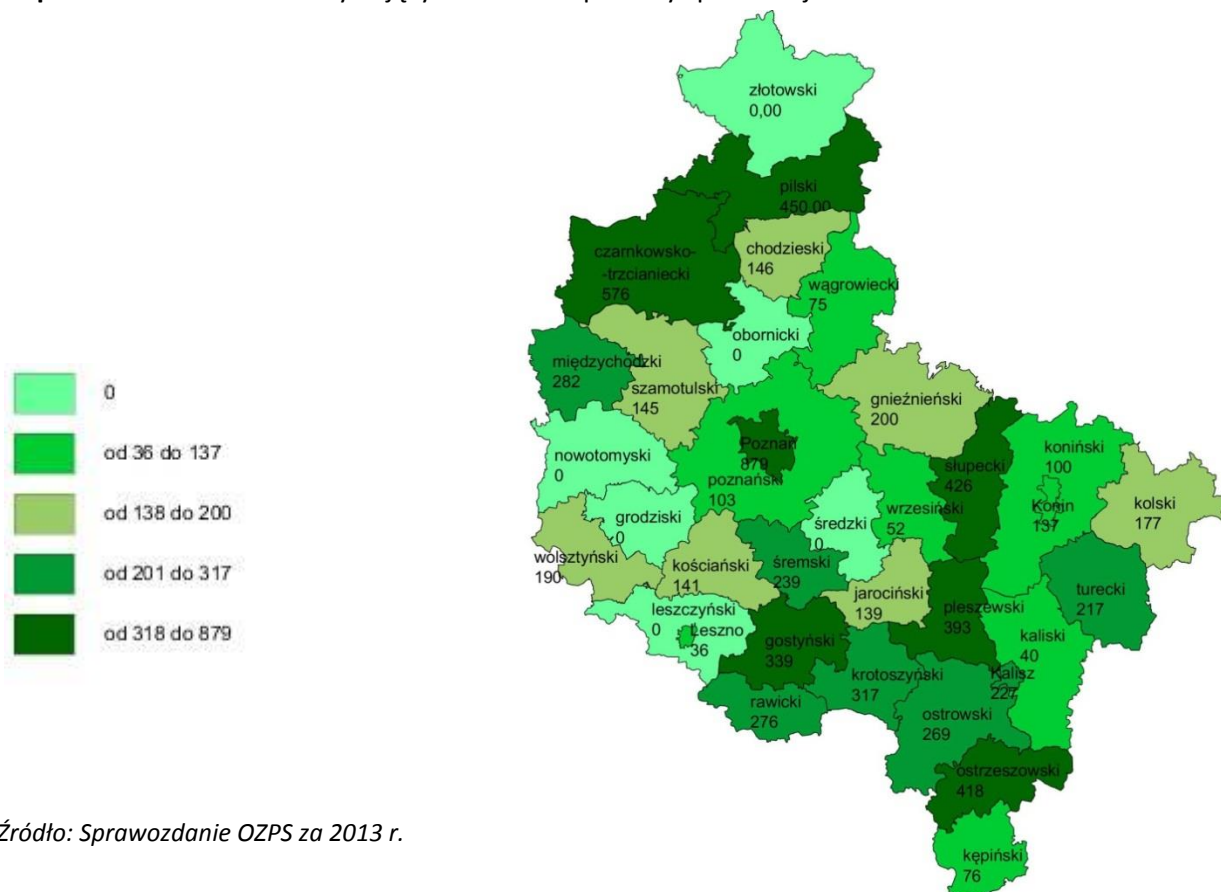
Przewidywany w kolejnych latach wzrost liczby osób starszych, w tym niesamodzielnych wymaga starannego rozplanowania usług skierowanych do tych osób w województwie. Usługi bytowe, opiekuńcze, wspomagające i edukacyjne osobom wymagającym całodobowej opieki z powodu wieku, choroby lub niepełnosprawności świadczą **domy pomocy społecznej**. W roku 2013 w województwie wielkopolskim działało **65 domów pomocy społecznej** oferujących **6 340 miejsc**.

Rozmieszczenie osób korzystających z usług domów pomocy społecznej oraz oczekujących na miejsce w tych placówkach przedstawione zostało na mapach nr 36 i 37. Pamiętać należy, że gminy i powiaty, które nie dysponują na swoim terenie danym typem placówki kierują swoich mieszkańców zgłaszających zapotrzebowanie na skorzystanie z tej formy pomocy do ośrodków zlokalizowanych na terenie sąsiednich jednostek samorządu terytorialnego.

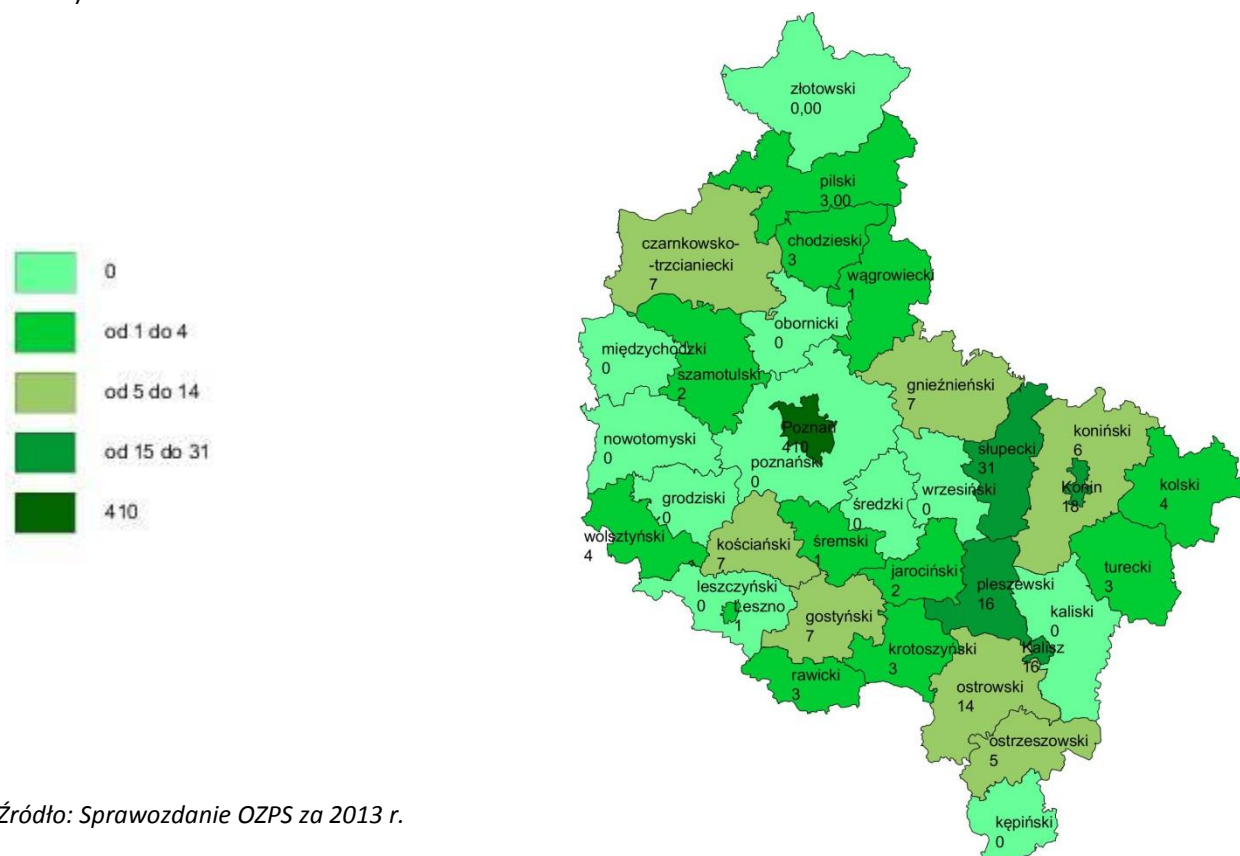
Najwięcej placówek zlokalizowanych jest na terenie powiatów: miasta Poznań (7), pilskiego (5), czarnkowsko-trzcianeckiego (4) i gostyńskiego (4). Ich brak na swoim terenie zgłosiły jednostki zlokalizowane w powiatach: złotowskim, obornickim, nowotomyskim, grodziskim, leszczyńskim i średzkim.

Wskaźnik zaspokojenia potrzeb miejsc w domach pomocy społecznej wyniósł w roku 2013 – **0,91** (stosunek liczby osób umieszczonych w stosunku do sumy osób oczekujących i umieszczonych).

Na skorzystanie z tej formy pomocy nadal oczekuje 569 osób.

Mapa nr 36 Liczba osób korzystających z domów pomocy społecznej w 2013 r.

Źródło: Sprawozdanie OZPS za 2013 r.

Mapa nr 37 Liczba osób oczekujących na miejsce w domach pomocy społecznej (stan na 31 grudnia 2013r.)

Źródło: Sprawozdanie OZPS za 2013 r.

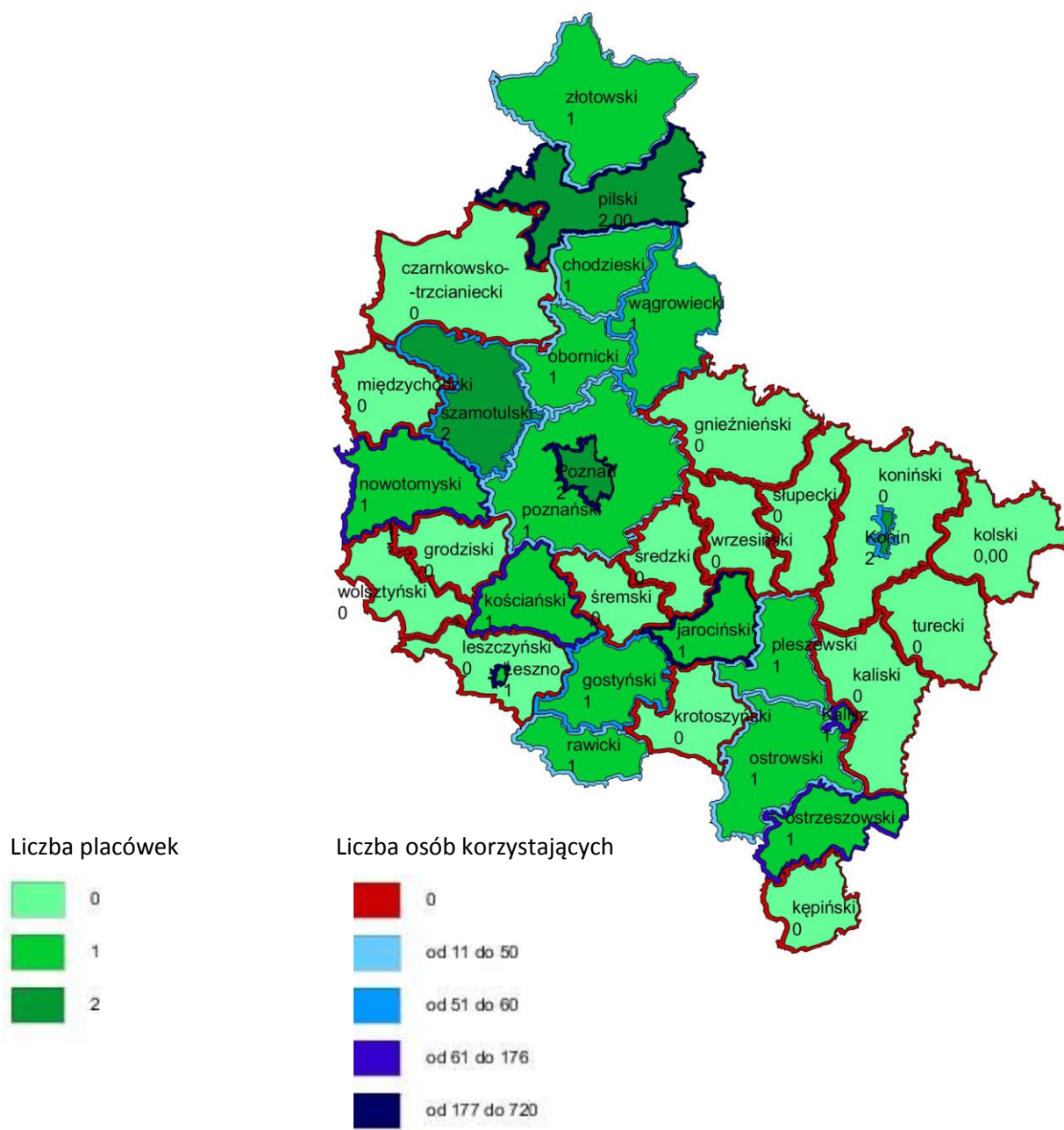
Wsparcie starszym osobom w miejscu zamieszkania oferują **dzienne domy pomocy**. Są to ośrodki wsparcia przeznaczone dla osób samotnych lub osób w rodzinach, które z powodu wieku, choroby lub innych przyczyn wymagają pomocy, a są jej pozbawione lub rodzina takiej pomocy nie może zapewnić.

Ich celem jest zorganizowanie czasu wolnego pensjonariuszom – osobom w wieku poprodukcyjnym z danego terenu. Może być to pomoc w zaspokojeniu ich potrzeb, a także wsparcie w samodzielnym egzystowaniu w środowisku lokalnym.

Oferta placówek jest zróżnicowana, m.in. obejmuje: codzienne obiady, terapie zajęciowe – plastyczne, informatyczne, teatralne czy muzyczne. W ośrodkach wsparcia odbywają się rozmaite imprezy kulturalne, uroczystości oraz spotkania okolicznościowe, np. z okazji świąt. Dzielne domy pomocy społecznej bardzo często korzystają z usług pielęgniarek, lekarzy czy też rehabilitantów.

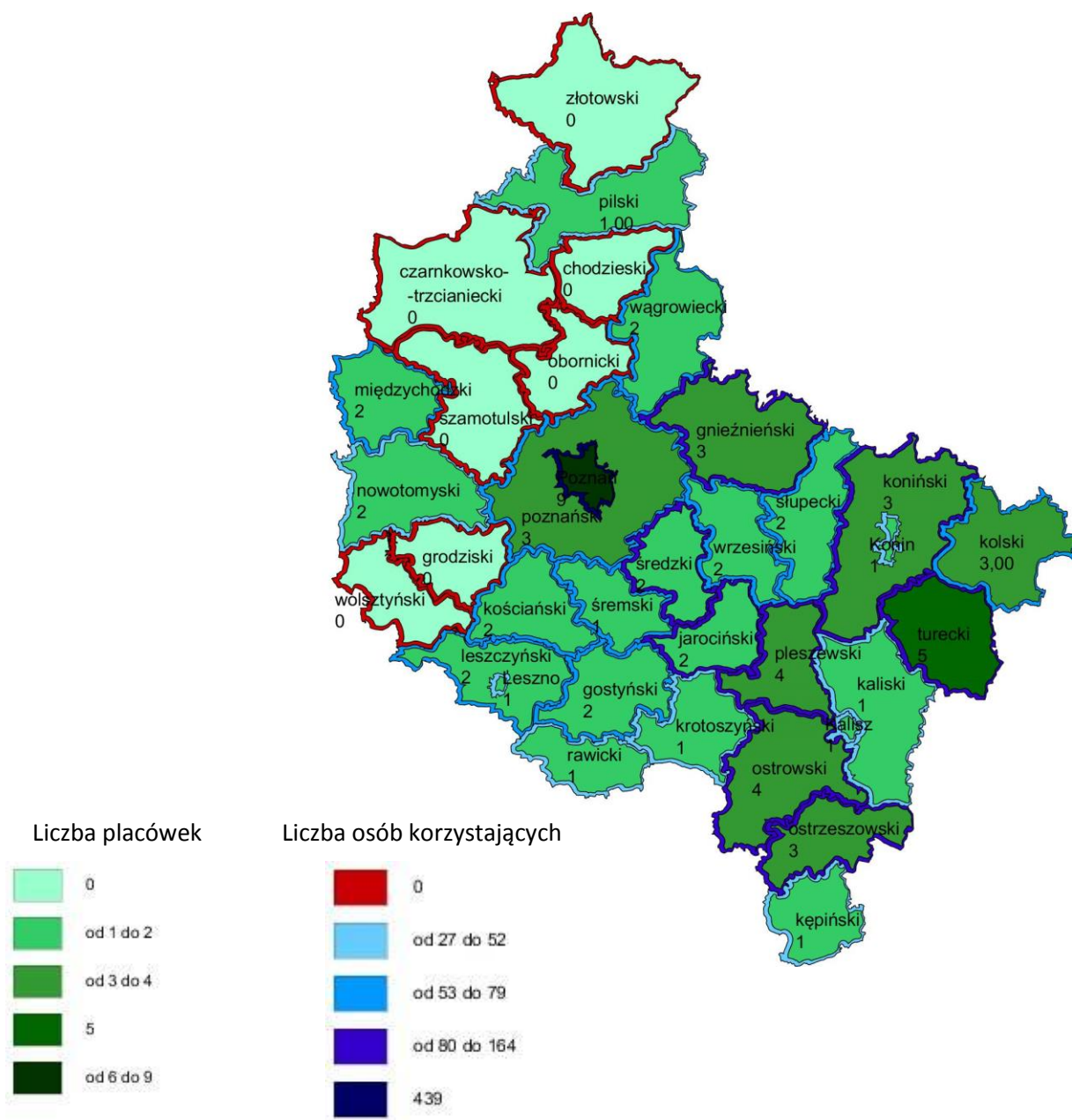
W roku 2013 działały w Wielkopolsce **23** tego typu placówki (↑ o 1). Skorzystało z nich **2 716 os.** Rozmieszczenie dziennych domów pomocy społecznej wraz z informacją o liczbie osób z nich korzystających obrazuje mapa nr 38. Placówki są zlokalizowane na terenie powiatów: m. Poznań (2), pilskiego (2), szamotulskiego (2), złotowskiego (1), chodzieskiego (1), wągrowieckiego (1), obornickiego (1), nowotomyskiego (1), kościańskiego (1), gostyńskiego (1), jarocińskiego (1), rawickiego (1), pleszewskiego (1), ostrowskiego (1) i ostrzeszowskiego (1).

Tej formy wsparcia brakuje zwłaszcza w zasobach instytucjonalnych gmin i powiatów wielkopolskich zlokalizowanych na wschodnich i zachodnich krańcach województwa (powiaty: czarnkowsko-trzeciecki, międzychodzki, nowotomyski, grodziski, wolsztyński i leszczyński, krotoszyński i kępiński oraz: kaliski, turecki, kolski, koniński, słupecki, wrzesiński, średzki, śremski i gnieźnieński).

Mapa nr 38 Liczba dziennych domów pomocy wraz z ilością osób z nich korzystających w 2013 r.

Źródło: Sprawozdanie OZPS za 2013 r.

Wsparcie dla osób przewlekle psychicznie chorych oraz upośledzonych umysłowo zapewniają środowiskowe domy samopomocy. W roku oceny województwo wielkopolskie dysponowało 66 takimi placówkami (↓ o 2), w których wsparcie uzyskało 2 444 os.

Mapa nr 39 Środowiskowe domy samopomocy wraz z ilością osób korzystających w 2013 r.

Źródło: Sprawozdanie OZPS za 2013 r.

Z oferty ŚDS najliczniej mogą korzystać mieszkańcy powiatów m. Poznań (9), tureckiego (5), plezewskiego (4), ostrowskiego (4), ostrzeszowskiego (3), konińskiego (3), kolkiego (3), gnieźnieńskiego (3) i poznańskiego (3). Placówek brakuje w powiatach: złotowskim, czarnkowsko-trzcianieckim, chodzieskim, obornickim, szamotulskim, grodziskim i wolsztyńskim.

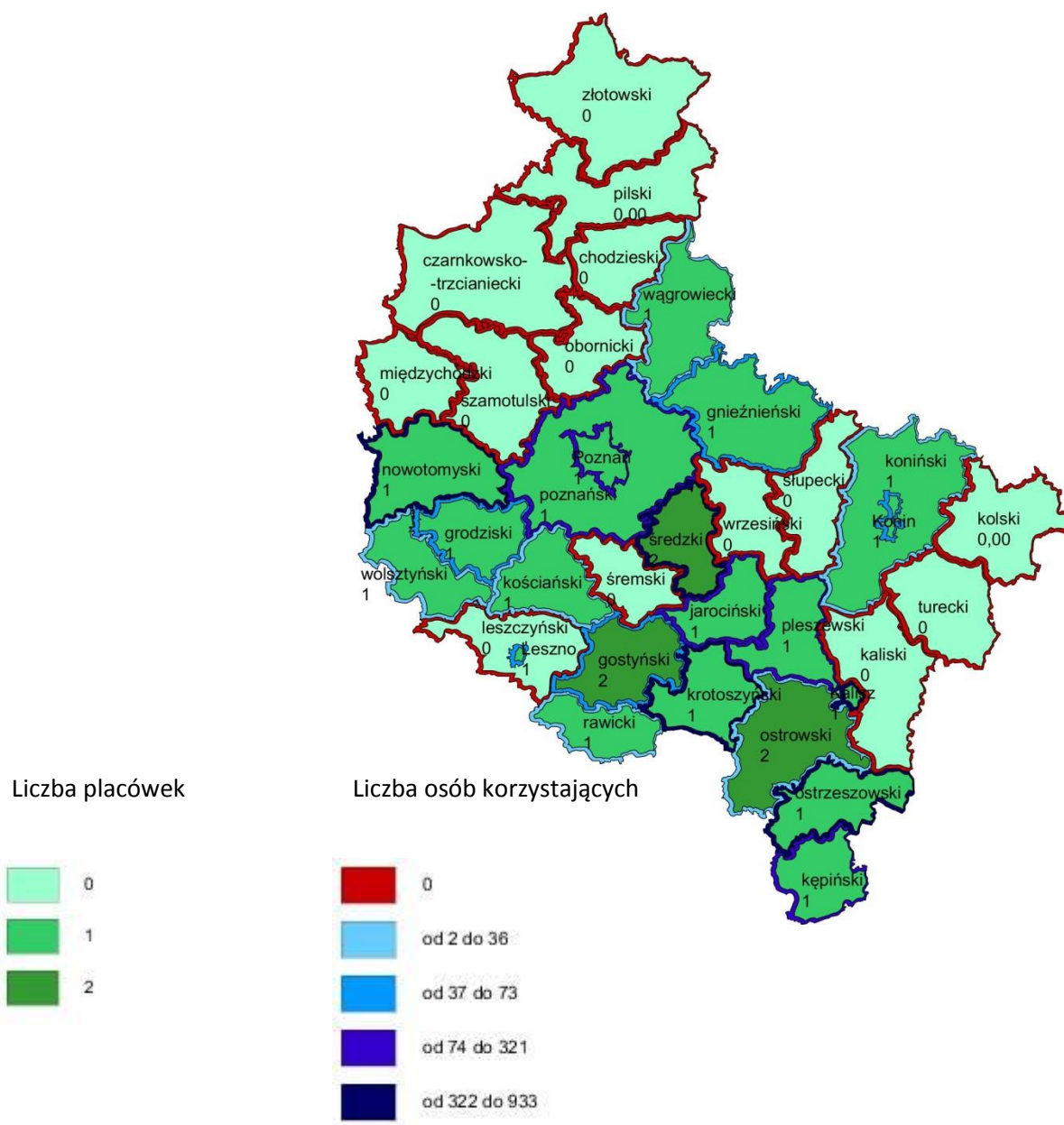
Wskaźnik zaspokojenia potrzeb miejsc w środowiskowych domach samopomocy wyniósł w roku 2013 – **0,96**. Na skorzystanie z tej formy pomocy nadal oczekują 103 osoby.

Komplementarną formę wsparcia dla tej kategorii beneficjentów oferują **kluby samopomocy**. Działania klubów opierają się na samopomocy, czyli wzajemnym wspieraniu się uczestników. Kadra jest bardzo ograniczona i finansowanie tych jednostek jest na dużo niższym poziomie niż środowiskowych domów samopomocy. Tworzone są najczęściej dla osób psychicznie chorych. Osoby uczestniczą w takich spotkaniach dobrowolnie (nie wydaje się decyzji kierującej do takiej jednostki). W roku 2013 na terenie Wielkopolski funkcjonowało **20** takich placówek, a z ich usług skorzystało **1 295 os.** Najwięcej KS było zlokalizowanych w gminach wokół m. Poznania oraz powiatach: międzychodzkiem oraz m. Kalisz.

Ze sprawozdań nadesłanych przez wielkopolskie gminy i powiaty wynika, że na terenie województwa wielkopolskiego pod koniec roku 2013 funkcjonowało **40 noclegowni, schronisk i domów dla osób bezdomnych** (↓ o 2). Z 1617 miejsc skorzystało ogółem **4 435 os.** Najwięcej – bo aż 15 placówek zlokalizowanych jest na terenie m. Poznań, gdzie liczba osób potrzebujących tej formy wsparcia jest również największa. Tego typu placówek nie posiadają powiaty: chodzieski, szamotulski, międzychodzki, poznański, grodziski, wolsztyński, kościański, leszczyński, gostyński, rawicki, jarociński, wrzesiński, słupecki, turecki, kaliski i ostrzeszowski.

W przypadku braku możliwości zapewnienia usług opiekuńczych w miejscu zamieszkania osoba wymagająca z powodu wieku lub niepełnosprawności pomocy innych osób może korzystać z usług opiekuńczych i bytowych w formie **rodzinnego domu pomocy**. Rodzinny dom pomocy stanowi formę usług opiekuńczych i bytowych świadczonych całodobowo przez osobę fizyczną lub organizację pożytku publicznego dla nie mniej niż trzech i nie więcej niż ośmiu zamieszkujących wspólnie osób wymagających z powodu wieku lub niepełnosprawności wsparcia w tej formie. W roku 2013 w Wielkopolsce funkcjonowały jedynie **2** rodzinne domy pomocy w m. Poznań, a z ich usług skorzystało **12 os.**

Osobom dotkniętym problemem przemocy w rodzinie wsparcie oferują **ośrodki interwencji kryzysowej**. Świadczą one nieodpłatnie, dostępne całą dobę specjalistyczne usługi psychologiczne w formie interwencji kryzysowej, w celu przywrócenia równowagi psychicznej i umiejętności samodzielnego radzenia sobie. W roku 2013 w województwie wielkopolskim funkcjonowały **24** takie ośrodki (↓ o 1), z których usług skorzystało **4 887 os.** (↑ o 300 os.)

Mapa nr 40 Liczba ośrodków interwencji kryzysowej wraz z ilością osób z nich korzystających.

Źródło: Sprawozdanie OZPS za 2013 r.

Placówki te funkcjonują głównie w centralnej części naszego województwa, natomiast brakuje ich na północnym i wschodnim jego krańcu w powiatach: złotowskim, piłskim, chodzieskim, czarnkowsko-trzcianieckim, obornickim, szamotulskim, międzychodzkiem, słupskim, wrzesińskim, kolskim, tureckim i kaliskim.

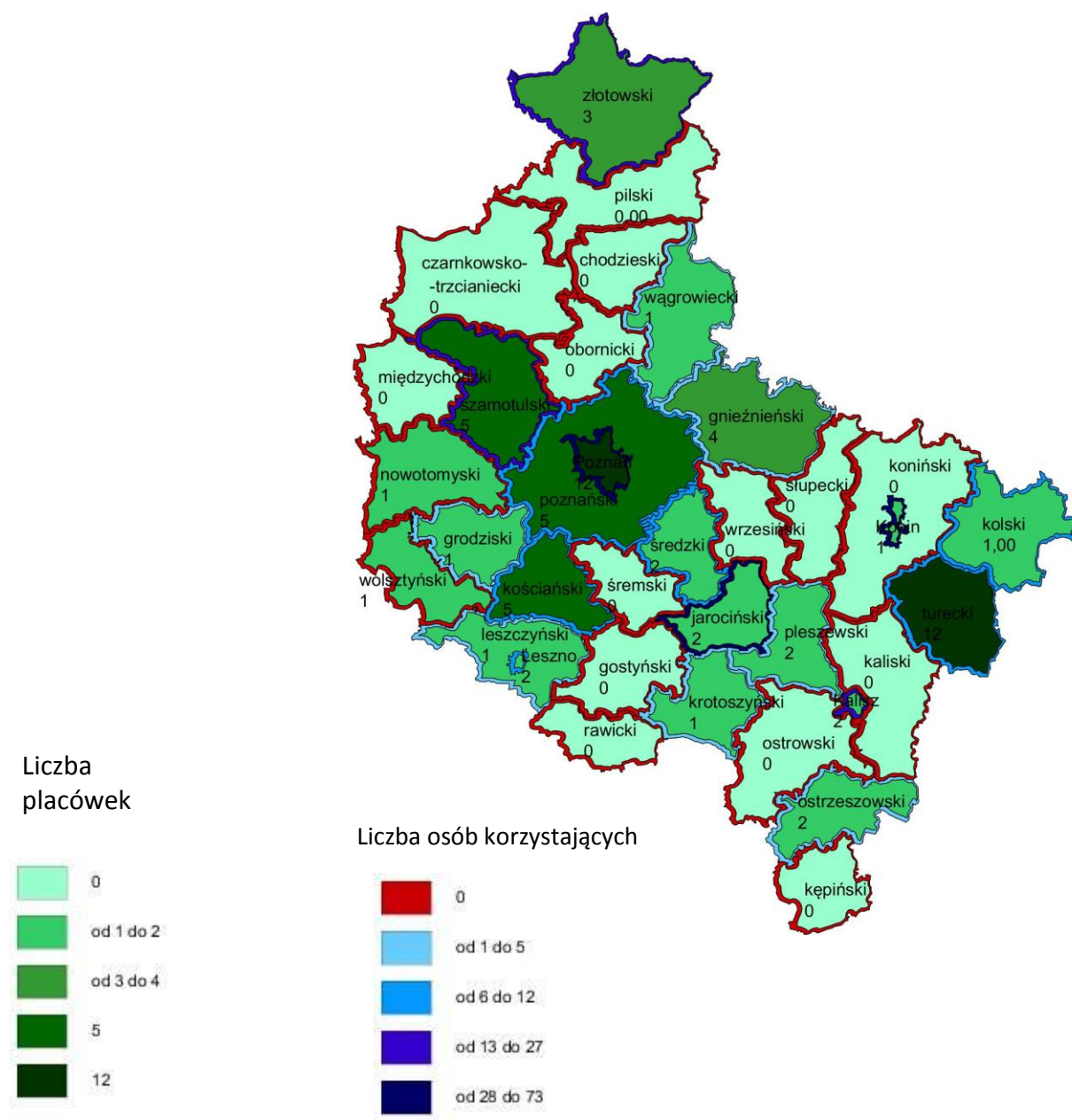
Osobom i rodzinom, które mają trudności lub wykazują potrzebę wsparcia w rozwiązywaniu swoich problemów życiowych, bez względu na posiadany dochód świadczone może być poradnictwo specjalistyczne, które zgodnie z art. 46 ustawy z dnia 12 marca 2004 roku o pomocy społecznej (tekst

jednolity: Dz. U. Nr 175, poz. 1362 z 2009 r. ze zm.) obejmuje w szczególności poradnictwo prawne, psychologiczne i rodzinne. W województwie wielkopolskim funkcjonuje **99 jednostek specjalistycznego poradnictwa**. W roku 2013 z ich usług skorzystało **6 716 os.**

Atrakcyjną formą pomocy skierowaną do osób, które wymagają częściowego wsparcia są **mieszkania chronione**. Dzięki temu, że łączą funkcję pobytu w samodzielnym (własnym) mieszkaniu z funkcją pobytu w placówce opiekuńczo-rehabilitacyjnej, przy niewielkich kosztach dla mieszkańca, osoba przebywająca w mieszkaniu chronionym z jednej strony uczy się samodzielności w naturalnych warunkach, a z drugiej – otrzymuje niezbędne wsparcie, które umożliwia jej codzienne funkcjonowanie i zapewnia poczucie bezpieczeństwa.

Taka forma pomocy osobom niesamodzielnym jest korzystniejsza pod wieloma względami dla JST niż tworzenie i utrzymywanie całodobowych jednostek, takich jak np. domy pomocy społecznej, czy placówki opiekuńczo-wychowawcze (o ile, oczywiście, jest to adekwatna forma wsparcia w konkretnym przypadku).

W roku 2013 na terenie województwa wielkopolskiego w zasobach gmin i powiatów znajdowało się 66 mieszkań chronionych (↑o 1). Skorzystały z nich 303 os. Rozmieszczenie mieszkań chronionych na terenie Wielkopolski przedstawiono na mapie nr 41. Funkcjonują one najliczniej na terenie powiatów: miasta Poznań (12), tureckiego (12), poznańskiego (5), kościańskiego (5), szamotulskiego (5), gnieźnieńskiego (4), złotowskiego (3), średzkiego (2), ostrzeszowskiego (2), jarocińskiego (2), pleszewskiego (2), miasta Leszno (2) i miasta Kalisz (2). Brakuje ich na terenie powiatów: czarnkowsko-trzcianeckiego, międzychodzkiego, grodzkiego, wolsztyńskiego, leszczyńskiego, m. Leszno, gnieźnieńskiego, średzkiego, śremskiego, wrzesińskiego, słupeckiego, konińskiego, kolskiego, tureckiego, konińskiego, krotoszyńskiego i kępińskiego. **Wskaźnik zaspokojenia potrzeb miejsc w mieszkaniach chronionych** wyniósł w roku 2013 – **0,86** (↑z 0, 78). Na skorzystanie z tej formy pomocy nadal oczekuje 47 osób.

Mapa nr 41 Mieszkania chronione i liczba osób z nich korzystających.

Źródło: Sprawozdanie OZPS za 2013 r.

Placówki wsparcia dziennego wspierają rodzinę w sprawowaniu jej podstawowych funkcji. Współpracują z rodzicami lub opiekunami dziecka, a także placówkami oświatowymi i podmiotami leczniczymi. Mogą być prowadzone w formie:

- a) opiekuńczej – zapewniają dziecku opiekę i wychowanie, pomoc w nauce, organizację czasu wolnego, zabawę i zajęcia sportowe oraz rozwój zainteresowań.

- b) specjalistycznej – organizują zajęcia socjoterapeutyczne, terapeutyczne, korekcyjne, kompensacyjne oraz logopedyczne, realizują indywidualny program korekcyjny, program psychokorekcyjny lub psychoprofilaktyczny, w szczególności terapię pedagogiczną, psychologiczną i socjoterapię.
- c) pracy podwórkowej realizowanej przez wychowawcę – prowadzą działania animacyjne i socjoterapeutyczne.

W 2013 roku ze wsparcia **63** placówek skorzystało **1 516 dzieci**. W Wielkopolsce funkcjonuje: 47 placówek prowadzonych w formie opiekuńczej, 11 w specjalistycznej oraz 5 w formie pracy podwórkowej prowadzonej przez wychowawcę.

Dziecko pozbawione opieki rodzicielskiej może być umieszczone w **placówce opiekuńczo-wychowawczej** następującego typu:

- a) interwencyjnego (pogotowie opiekuńcze),
- b) rodzinnego (rodzinny dom dziecka),
- c) socjalizacyjnego (dom dziecka).

Placówka opiekuńczo-wychowawcza zapewnia dziecku całodobową ciągłą lub okresową opiekę i wychowanie oraz zaspokaja jego niezbędne potrzeby bytowe, rozwojowe, w tym emocjonalne, społeczne, religijne, a także zapewnia korzystanie z przysługujących świadczeń zdrowotnych i kształcenia.

W województwie wielkopolskim na koniec 2013 roku działały **63 placówki** opiekuńczo-wychowawcze, w tym 43 socjalizacyjne, 11 interwencyjnych, 1 specjalistyczno-terapeutyczna oraz 16 rodzinnych dysponujących łącznie **1 211 miejscami**. Z ich wsparcia skorzystało łącznie **1 247 dzieci**.

W województwie wielkopolskim dotąd nie funkcjonuje żadna regionalna placówka terapeutyczna, w której specjalistyczną pomoc i rehabilitację uzyskać by mogły dzieci jej potrzebujące ani interwencyjny ośrodek preadopcyjny, w którym umieszcza się dzieci wymagające specjalistycznej opieki podczas oczekiwania na przysposobienie.

Pracę z osobami wykluczonymi społecznie lub zagrożonymi wykluczeniem podejmują między innymi **centra integracji społecznej**. Proponowane w CIS rozwiązania powinny posiadać wielotorowy charakter i obejmować zarówno oddziaływania w zakresie nabycia umiejętności aktywnego poruszania się na rynku pracy, przekazu kompetencji zawodowych, jak i zajęcia wspomagające osobistą zmianę¹⁹. W 2013 roku w Wielkopolsce działały **23 CIS**, które swymi działaniami objęły

¹⁹ Marek Borowski, Małgorzata Kowalska, Małgorzata Półtorak, Joanna Tomaszczyk, Iwona Żukiert „Model centrum integracji społecznej”, str. 5 http://www.wrzos.org.pl/projekt1.18/download/Model%20CIS_7.03.pdf

672 os. Pomocy osobom indywidualnym oraz ich rodzinom w odbudowywaniu i podtrzymywaniu umiejętności uczestnictwa w życiu społeczności lokalnej, w powrocie do pełnienia ról społecznych oraz w podniesieniu kwalifikacji zawodowych udzielają także **kluby integracji społecznej**. W roku oceny działały **22 KIS**, które udzieliły wsparcia **209 os.** (z czego aż 157 os. podjęło zatrudnienie u pracodawcy)²⁰.

Wsparcie osób niepełnosprawnych niezdolnych do podjęcia pracy poprzez możliwość rehabilitacji społecznej i zawodowej w zakresie pozyskania lub przywracania umiejętności niezbędnych do podjęcia zatrudnienia oferują **warsztaty terapii zajęciowej**. W **85 WTZ** w roku oceny udzielono wsparcia **2 785 os.**

Rehabilitacją zawodową i społeczną osób niepełnosprawnych zajmują się również **zakłady aktywności zawodowej** – są one wyodrębnione organizacyjnie i finansowo przez powiat, gminę, stowarzyszenie lub inną organizację społeczną. W Wielkopolsce funkcjonuje **9 ZAZ**: w Żerkowie, Pile, Liskowie, Koźminie Wlkp., Książenicach, Gołaszewie, Słupcy, Leonowie i Posadzie. Zatrudniają one łącznie **361 os.**

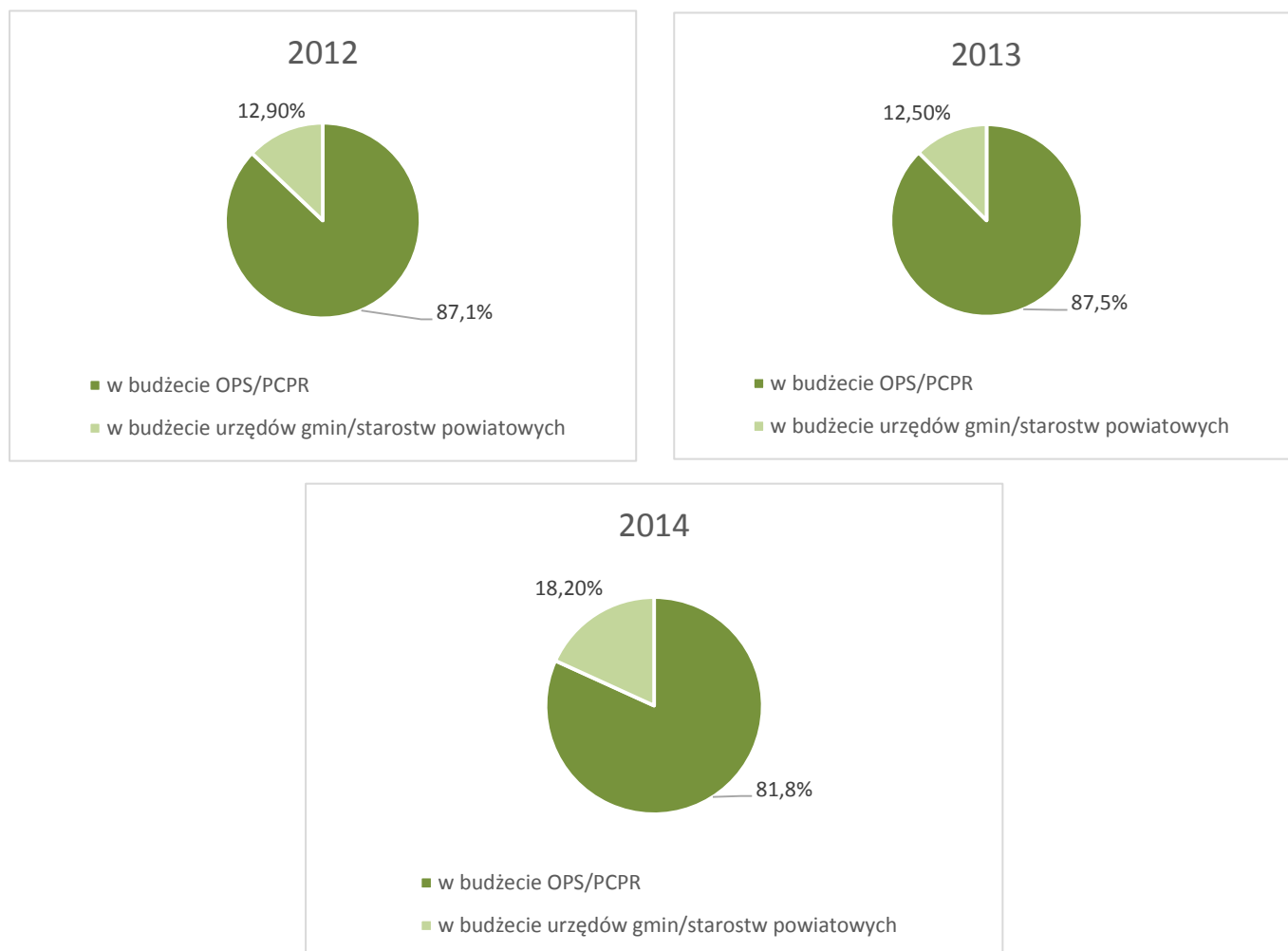
Oprócz wymienionych powyżej zasobów pomocy i wsparcia na terenie województwa wielkopolskiego funkcjonują ponadto inne placówki, zabezpieczające potrzeby społeczne w tym zakresie, np.: kluby seniora, uniwersytety III wieku, młodzieżowe ośrodki socjoterapii, świetlice środowiskowe oraz socjoterapeutyczne. Łącznie, ze wsparcia w ramach zasobów instytucjonalnych zlokalizowanych na terenie województwa wielkopolskiego skorzystało w 2013 r. **40 382 osób**.

Z powyższego zestawienia wynika, że istniejące zasoby pomocy i wsparcia w znacznej mierze zaspokajają potrzeby mieszkańców Wielkopolski. W większości prognoz na 2014 r. przedstawiciele JST wskazywali jednak na **przewidywany wzrost liczby osób z nich korzystających**, więc **zapotrzebowanie na wybrane formy wsparcia stale będzie rosło**. Zwraca również uwagę **nierównomierne rozlokowanie istniejących zasobów pomocy i wsparcia** – w pobliżu centrum województwa, a więc głównie w mieście Poznań i w jego okolicach, a także innych większych miast (Konin, Kalisz, Leszno, Piła), natomiast gminy położone na obrzeżach województwa, zwłaszcza północnym oraz wschodnim nie dysponują już ofertą tak zróżnicowaną i dostosowaną do potrzeb. Warto byłoby uwzględnić ten fakt przy planowaniu kolejnych inwestycji w tym obszarze.

²⁰ Sprawozdanie KIS za 2013 r.

7. Środki finansowe na wydatki w pomocy społecznej i innych obszarach polityki społecznej w budżecie jednostki samorządu terytorialnego

Wykres nr 17, 18, 19 Procentowy rozkład środków finansowych przeznaczonych na pomoc społeczną w budżetach OPS/PCPR oraz budżetach urzędów gmin/starostw powiatowych w latach 2012-2013 oraz prognozy dotyczące 2014 roku.

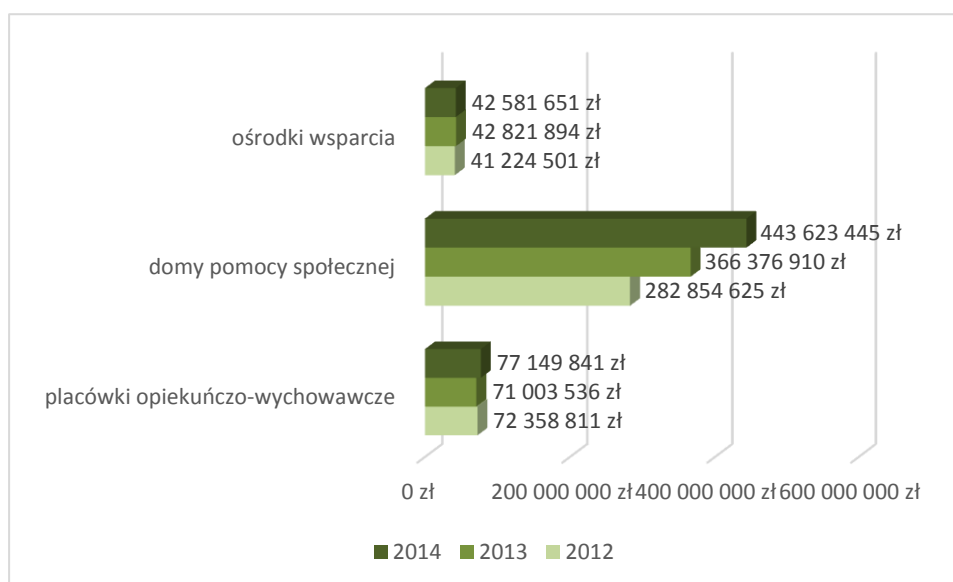
Źródło: Opracowanie własne na podstawie OZPS za 2013 r.

Środki finansowe wydatkowane w obszarze polityki społecznej w znacznej części znajdują się w budżetach jednostek organizacyjnych pomocy społecznej. **Kwota na realizację wybranych działań w zakresie pomocy społecznej i polityki społecznej wydatkowana w 2013 roku wynosiła 8 134 957 144 zł. W 2012 roku na analogiczne zadania wydatkowano 7 675 077 837 zł.** Zarówno w 2012 roku jak i w 2013 w budżecie OPS/PCPR znajdowało się 90% kwoty wydatkowanej w zakresie wybranych zadań w obszarach pomocy społecznej i polityki społecznej. Środki finansowe wykazane w sprawozdaniu dotyczyły między innymi: ochrony zdrowia – przeciwdziałania narkomanii i przeciwdziałania alkoholizmowi, pomocy społecznej – wydatków na utrzymanie i prowadzenie zasobów instytucjonalnych pomocy i wsparcia, rodzin zastępczych, świadczeń rodzinnych, dodatków

mieszkańcowych, specjalistycznego poradnictwa, wspierania rodzin biologicznych oraz innych zadań realizowanych przez ośrodki pomocy społecznej oraz powiatowe centra pomocy rodzinie. Wykazane w sprawozdaniu środki finansowe dotyczyły również innych zadań w zakresie polityki społecznej takich jak: prowadzenie i utrzymanie żłobków, klubów dziecięcych, rehabilitacji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych, a także finansowanie zespołów orzekania i niepełnosprawności. Ośrodki pomocy społecznej oraz powiatowe centra pomocy rodzinie podczas wypełniania części finansowej sprawozdania zwracały się do urzędów gmin oraz starostw powiatowych o jej uzupełnienie w części w której jednostki organizacyjne pomocy społecznej nie dysponowały odpowiednimi danymi. Poniżej znajduje się prezentacja środków finansowych wydatkowanych w Wielkopolsce na realizację wybranych zadań z zakresu polityki społecznej.

7.1. Wydatki na zasób instytucjonalny pomocy i wsparcia

Wykres nr 20 Środki finansowe wydatkowane na zasób instytucjonalny pomocy i wsparcia

Źródło: Opracowanie własne na podstawie OZPS za 2013 r.

7.2. Przeciwdziałanie uzależnieniom

łączna kwota środków finansowych wydatkowana w 2013 roku na przeciwdziałanie uzależnieniom w województwie wielkopolskim wyniosła **140 261 485 zł. (↑ o 3 002 352 zł.) w budżecie OPS/PCPR znajdowało się 5,5% tej kwoty.** Środki przeznaczone w 2013 r. na przeciwdziałanie alkoholizmowi pochodziły z tzw. funduszu korkowego, który wydatkowany był przede wszystkim na realizację zadań ujętych w gminnych programach profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych, w ramach którego pomoc otrzymały zarówno osoby uzależnione, jak i współuzależnione. W ramach przeciwdziałania narkomanii gminy realizują programy profilaktyki i przeciwdziałania narkomanii.

Środki na przeciwdziałanie uzależnieniom stanowiły niecałe 2% wydatków w obszarze pomocy społecznej w 2013 roku.

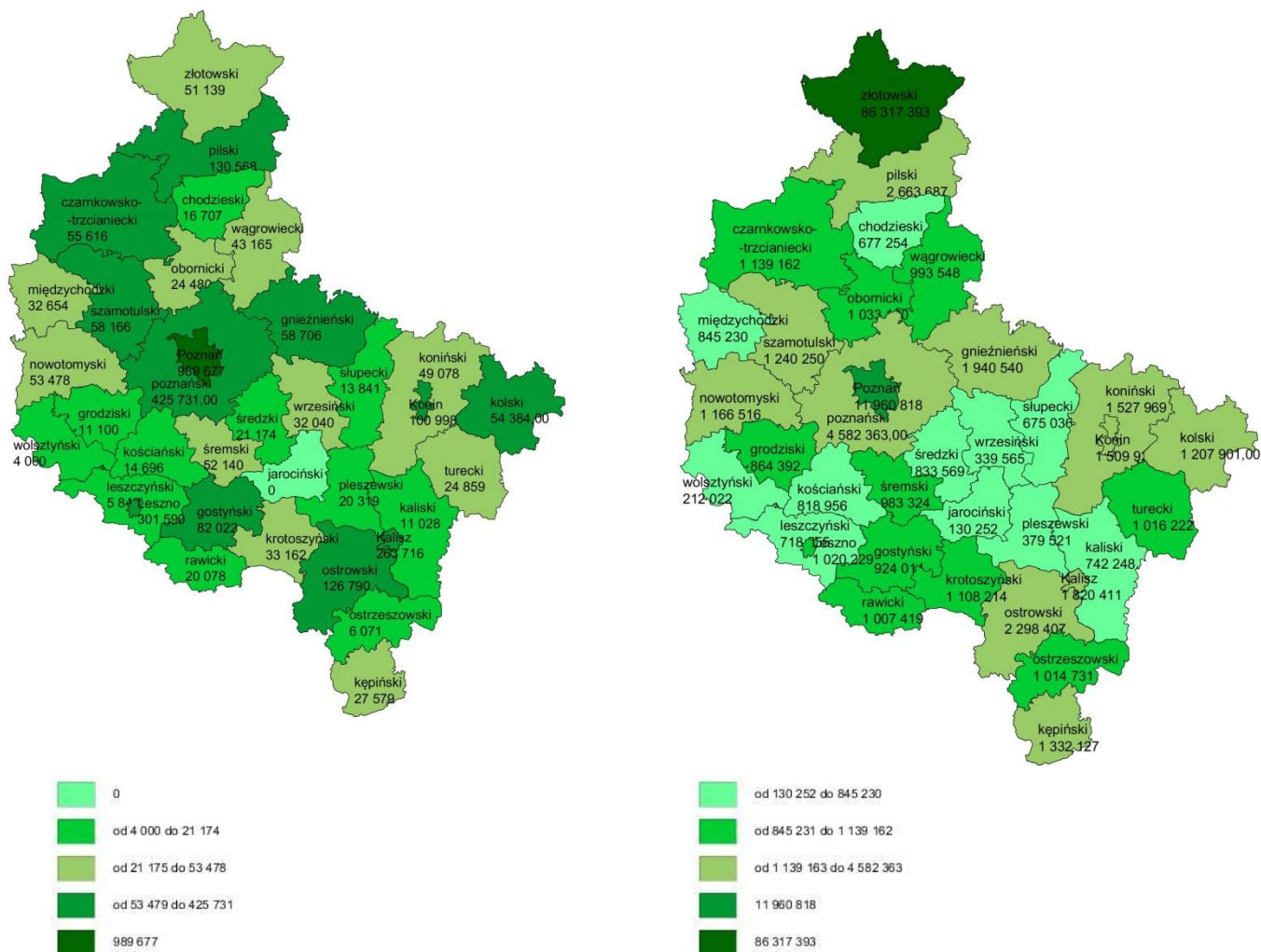
Tabela nr 7 Środki finansowe przeznaczone w latach 2012-2013 na przeciwdziałanie uzależnieniom oraz prognozy dotyczące 2014 roku.

	2012	2013	2014 Prognozy/potrzeby
PRZECIWDZIAŁANIE NARKOMANII			
85153 - Przeciwdziałanie narkomanii - środki gminy / środki powiatu (własne i zewnętrzne)	6 671 636	3 216 595	6 999 175
W tym:			
W budżecie OPS/PCPR	478 889	460 883	507 035
PRZECIWDZIAŁANIE ALKOHOLOWI			
85154 - Przeciwdziałanie alkoholizmowi - środki gminy / środki powiatu (własne i zewnętrzne)	130 587 497	137 044 890	139 061 371
W tym:			
W budżecie OPS/PCPR	7 276 093	7 282 773	7 380 136

Źródło: Opracowanie własne na podstawie OZPS za 2013 r.

Od lewej Mapa nr 42 Środki finansowe przeznaczone na przeciwdziałanie narkomanii w 2013 roku (ujęcie powiatowe).

Od prawej Mapa nr 43 Środki finansowe przeznaczone na przeciwdziałanie alkoholizmowi w 2013 roku (ujęcie powiatowe).

Źródło: OZPS za 2013r.

7.3. Wybrane wydatki w obszarze pomocy społecznej

Dane zaprezentowane w tabeli nr 8 przedstawiają kwoty wydatkowane w 2013r. na realizację działań w obszarze polityki społecznej/pomocy społecznej, warto zauważyć, iż środki finansowe wskazywane w kolumnie „potrzeby” w większości przypadków są wyższe aniżeli środki wydatkowane w 2013 roku. Większość prezentowanych zadań w opinii samorządów lokalnych należałoby dofinansować.

W szczególności jest to zauważalne w realizacji działania – **wsparcie rodziny biologicznej** – kwota wydatkowana w 2013 r. na to zadanie kształtowała się na poziomie 13 013 902 zł., natomiast potrzeby określone na rok 2014 przekroczyły kwotę 50 546 792 zł. Wsparcie rodzin biologicznych opiera się głównie na pracy asystentów rodziny oraz rodzin wspierających. Na przestrzeni ostatnich lat rośnie skala problemu niewydolności opiekuńczo-wychowawczej rodzin biologicznych, wzrasta odsetek rodzin korzystających z pomocy i wsparcia właśnie z powodu bezradności opiekuńczo-wychowawczej oraz potrzeby ochrony macierzyństwa. Praca asystentów rodziny oraz rodzin wspierających ma zapobiec umieszczeniu dzieci w instytucjonalnej pieczy zastępczej. W 2013 roku w Wielkopolsce z pomocy **288 asystentów rodziny** skorzystały **2923 rodziny**. W roku oceny na terenie województwa rodziny w kryzysie mogły skorzystać z pomocy tylko **2 rodziny wspierających**.

Tabela nr 8 Środki finansowe przeznaczone w latach 2012-2013 na wybrane wydatki w obszarze pomocy społecznej oraz prognozy dotyczące 2014 roku.

WYSZCZEGÓLNIENIE	Rok 2012	Rok oceny	Potrzeby
			Rok po ocenie
RODZINY ZASTĘPCZE			
85204 - Rodziny zastępcze - środki gminy / środki powiatu (własne i zewnętrzne)	65 815 413	77 594 677	98 889 501
W tym:			
W budżecie OPS/PCPR	59 853 587	70 263 038	92 619 941
PRZECIWDZIAŁANIE PRZEMOCY			
85205 - Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie - środki gminy / środki powiatu (własne i zewnętrzne)	6 869 087	4 751 371	5 181 750
W tym:			
W budżecie OPS/PCPR	6 051 712	3 925 908	4 388 313
WSPIERANIE RODZINY BIOLOGICZNEJ			
85206 - Wspieranie rodziny (m.in. asystenci rodziny i rodziny wspierające) - środki gminy / środki powiatu (własne i zewnętrzne)	6 013 402	13 013 902	51 546 792
W tym:			
W budżecie OPS/PCPR	5 945 265	9 357 002	48 125 792

ŚWIADCZENIA RODZINNE			
85212 - Świadczenia rodzinne, świadczenie z funduszu alimentacyjnego oraz składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe z ubezpieczenia społecznego - środki gminy / środki powiatu (własne i zewnętrzne)	4 856 644 105	4 705 874 841	4 898 262 572
W tym:			
W budżecie OPS/PCPR	4 648 947 679	4 501 618 858	4 689 078 109
DODATKI MIESZKANIOWE			
85215 - Dodatki mieszkaniowe - środki gminy / środki powiatu (własne i zewnętrzne)	211 294 653	221 857 568	230 224 374
W tym:			
W budżecie OPS/PCPR	35 176 438	38 123 168	41 398 528
POWIATOWE CENTRUM POMOCY			
85218 - Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie - środki gminy / środki powiatu (własne i zewnętrzne)	21 075 107	21 765 012	23 503 222
W tym:			
W budżecie OPS/PCPR	20 544 303	21 765 012	23 503 222
OŚRODEK POMOCY SPOŁECZNEJ			
85219 - Ośrodek Pomocy Społecznej - środki gminy / środki powiatu (własne i zewnętrzne)	632 913 493	714 023 640	728 819 100
W tym:			
W budżecie OPS/PCPR	625 965 903	708 469 978	722 344 696
SPECJALISTYCZNE PORADNICTWO, MIESZKANIA CHRONIONE, OIK			
85220 - Specjalistyczne poradnictwo, mieszkania chronione i ośrodki interwencji kryzysowej - środki gminy / środki powiatu (własne i zewnętrzne)	6 013 799	6 435 137	8 299 837
W tym:			
W budżecie OPS/PCPR	2 665 414	3 079 387	3 480 652

USŁUGI OPIEKUŃCZE I SPECJALISTYCZNE USŁUGI OPIEKUŃCZE			
85228 - Usługi opiekuńcze i specjalistyczne usługi opiekuńcze - środki gminy / środki powiatu (własne i zewnętrzne)	41 386 056	44 007 603	49 673 339
W tym:			
W budżecie OPS/PCPR	18 687 352	19 325 800	23 763 591
POMOC DLA CUDZOZIEMCÓW			
85231- Pomoc dla cudzoziemców - środki gminy / środki powiatu (własne i zewnętrzne)	358 310	429 653	448 725
W tym:			
W budżecie OPS/PCPR	351 232	418 979	436 331
INTEGRACJA CUDZOZIEMCÓW ZE ŚRODOWISKIEM			
W tym: Wydatki na pomoc dla cudzoziemców w celu integracji ze środowiskiem (cudzoziemcy, którzy uzyskali status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą) - środki gminy / środki powiatu (własne i zewnętrzne)	346 119	411 979	421 967
W tym:			
W budżecie OPS/PCPR	346 119	411 979	421 967
CENTRA INTEGRACJI SPOŁECZNEJ			
85232 - Centra Integracji Społecznej - środki gminy / środki powiatu (własne i zewnętrzne)	329 153	643 224	662 015
W tym:			
W budżecie OPS/PCPR	297 330	576 121	567 372

Źródło: OZPS za 2013 rok

Tabela nr 9 Pozostałe zadania w zakresie polityki społecznej.

POZOSTAŁE ZADANIA W ZAKRESIE POLITYKI SPOŁECZNEJ			
WYSZCZEGÓLNIENIE	Rok 2012	Rok oceny	Potrzeby
			Rok po ocenie
ŻŁOBKI			
85305 - Żłobki - środki gminy / środki powiatu (własne i zewnętrzne)	33 068 156	37 659 005	40 553 045
W tym:			
W budżecie OPS/PCPR	0	43 160	66 600

KLUBY DZIECIĘCE			
85306 - Kluby dziecięce - środki gminy / środki powiatu (własne i zewnętrzne)	29 392	101 900	246 000
W tym:			
W budżecie OPS/PCPR	0	0	0
DZIENNI OPIEKUNOWIE			
85307 - Dzienni opiekunowie - środki gminy / środki powiatu (własne i zewnętrzne)	20 111	79 081	387 921
W tym:			
W budżecie OPS/PCPR	4 000	0	0
REHABILITACJA ZAWODOWA I SPOŁECZNA OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH			
85311 - Rehabilitacja zawodowa i społeczna osób niepełnosprawnych - środki gminy / środki powiatu (własne i zewnętrzne)	9 085 696	9 510 388	9 868 992
W tym:			
W budżecie OPS/PCPR	847 071	1 144 402	1 196 433
ZESPOŁY ORZEKANIA O NIEPEŁNOSPRAWNOŚCI			
85321 - Zespoły orzekania o niepełnosprawności - środki gminy / środki powiatu (własne i zewnętrzne)	8 470 661	8 877 493	9 645 696
W tym:			
W budżecie OPS/PCPR	2 625 777	2 658 210	2 876 210
PAŃSTWOWY FUNDUSZ REHABILITACJI OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH			
85324 - Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych - środki gminy / środki powiatu (własne i zewnętrzne)	52 869 751	45 246 573	51 906 714
W tym:			
W budżecie OPS/PCPR	19 603 119	16 831 869	18 383 168
POZOSTAŁA DZIAŁALNOŚĆ W ZAKRESIE POLITYKI SPOŁECZNEJ			
85395 - Pozostała działalność w zakresie polityki społecznej - środki gminy / środki powiatu (własne i zewnętrzne)	61 483 134	65 043 721	60 437 894
W tym:			
W budżecie OPS/PCPR	34 027 714	37 466 091	53 496 011

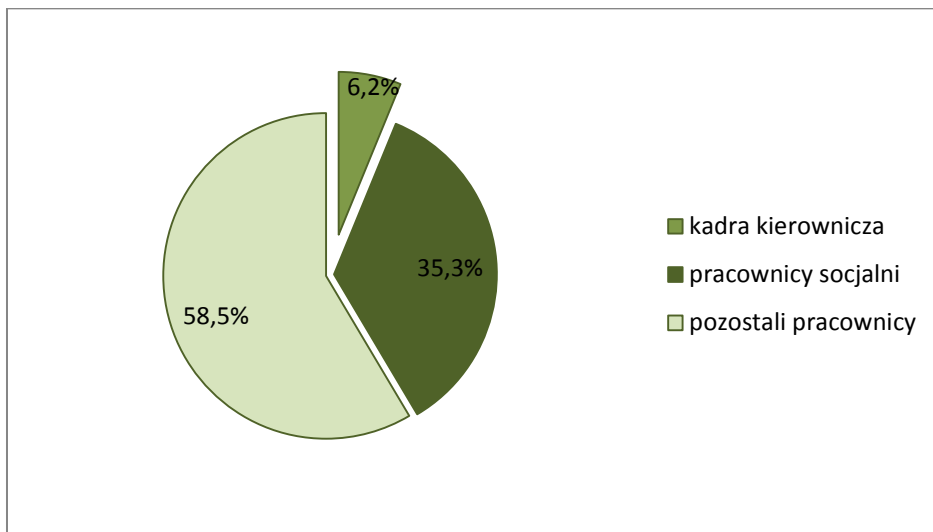
Źródło: OZPS za 2013 rok

8. Kadra jednostek organizacyjnych pomocy społecznej

8.1. Struktura kadry

Kadrę wielkopolskich jednostek organizacyjnych pomocy społecznej stanowi **5 281 pracowników** (↑o 176 os.), z czego **1 862 to pracownicy socjalni** (↑o 26 os.).

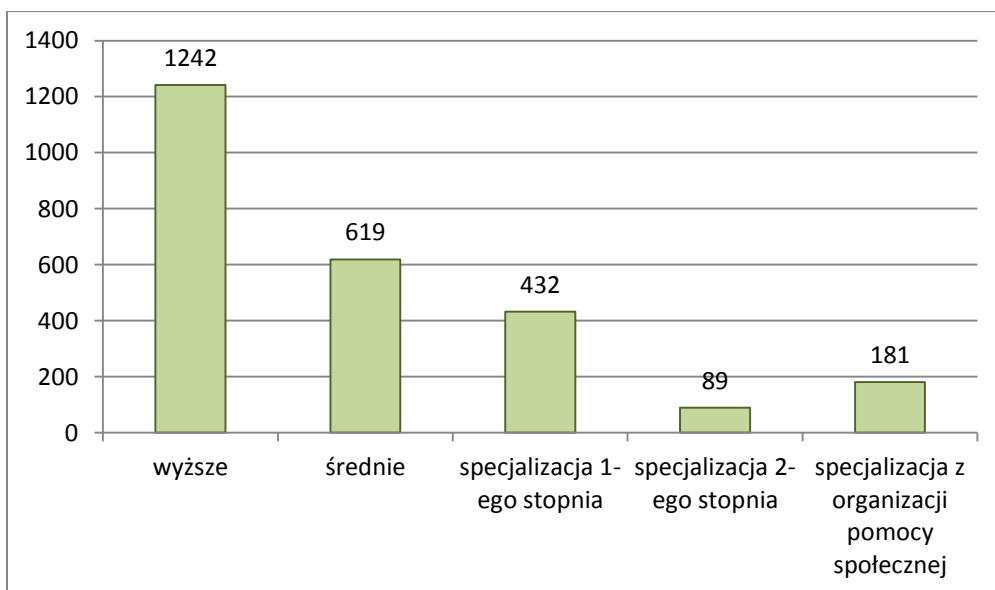
Wykres nr 21 Struktura zatrudnienia w OPS i PCPR.

Źródło: Sprawozdanie OZPS za 2013 r.

Spośród 1 862 pracowników socjalnych wyższe wykształcenie posiada 66 % z nich, 4,8% ma specjalizację 2-ego stopnia w zawodzie, a 9,7 % specjalizację z organizacji pomocy społecznej. Wielkopolsce. **242 os.** zostały zatrudnione w ramach EFS.

Wykres nr 22 Struktura wykształcenia pracowników socjalnych.

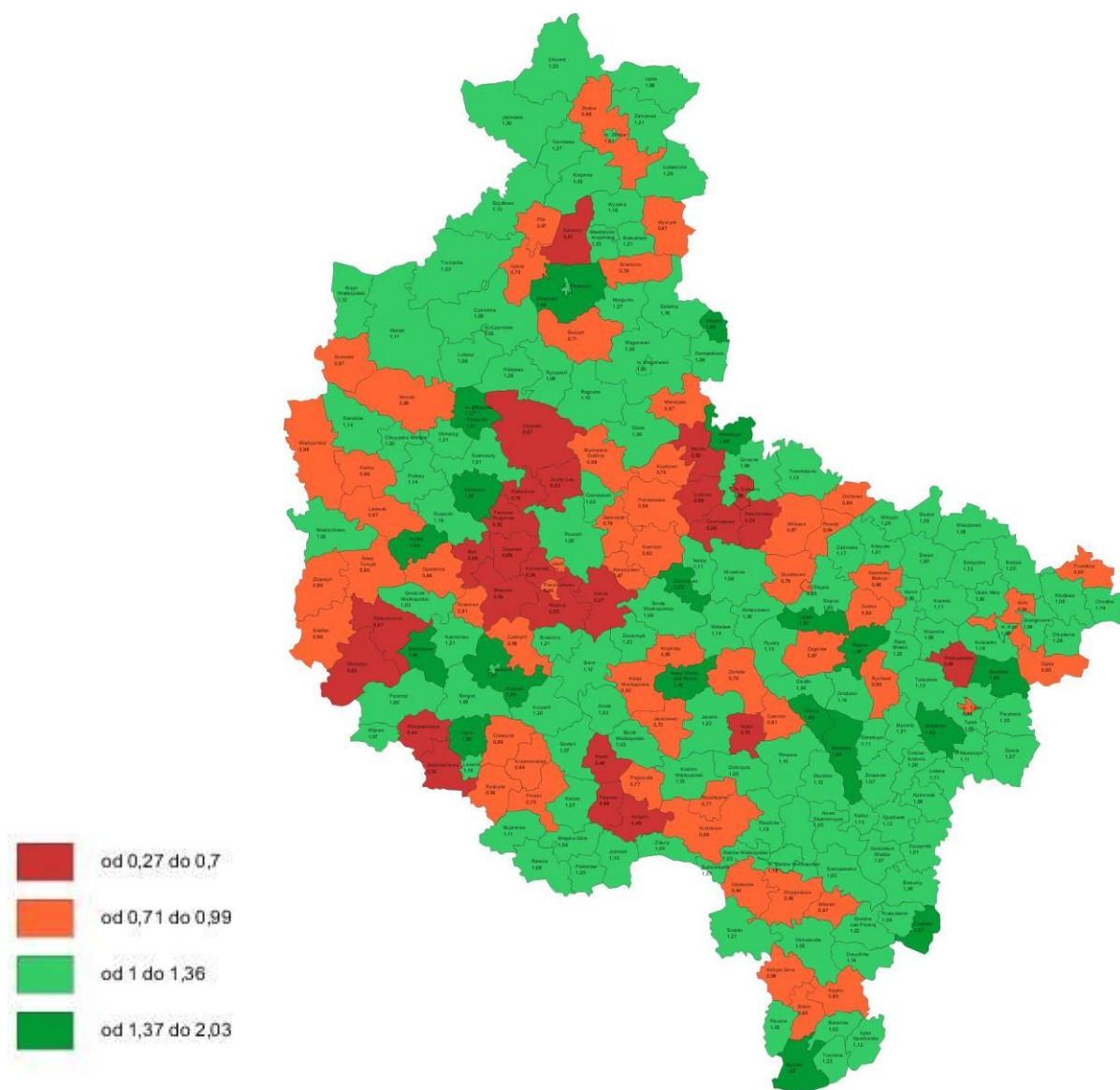

Źródło: Sprawozdanie OZPS za 2013 r.

8.2. Dostępność kadry socjalnej

Art. 110 ust.11 *Ustawy o pomocy społecznej* nakłada na OPS obowiązek zatrudniania co najmniej 1 pracownika socjalnego na 2000 mieszkańców gminy, nie mniej jednak niż 3 pracowników.

Mapa nr 44 Wskaźnik dostępności kadry pracy socjalnej w 2013 r. (Liczba pracowników socjalnych w przeliczeniu na pełen etat x 2000/liczba mieszkańców gminy i miasta na prawach powiatu).

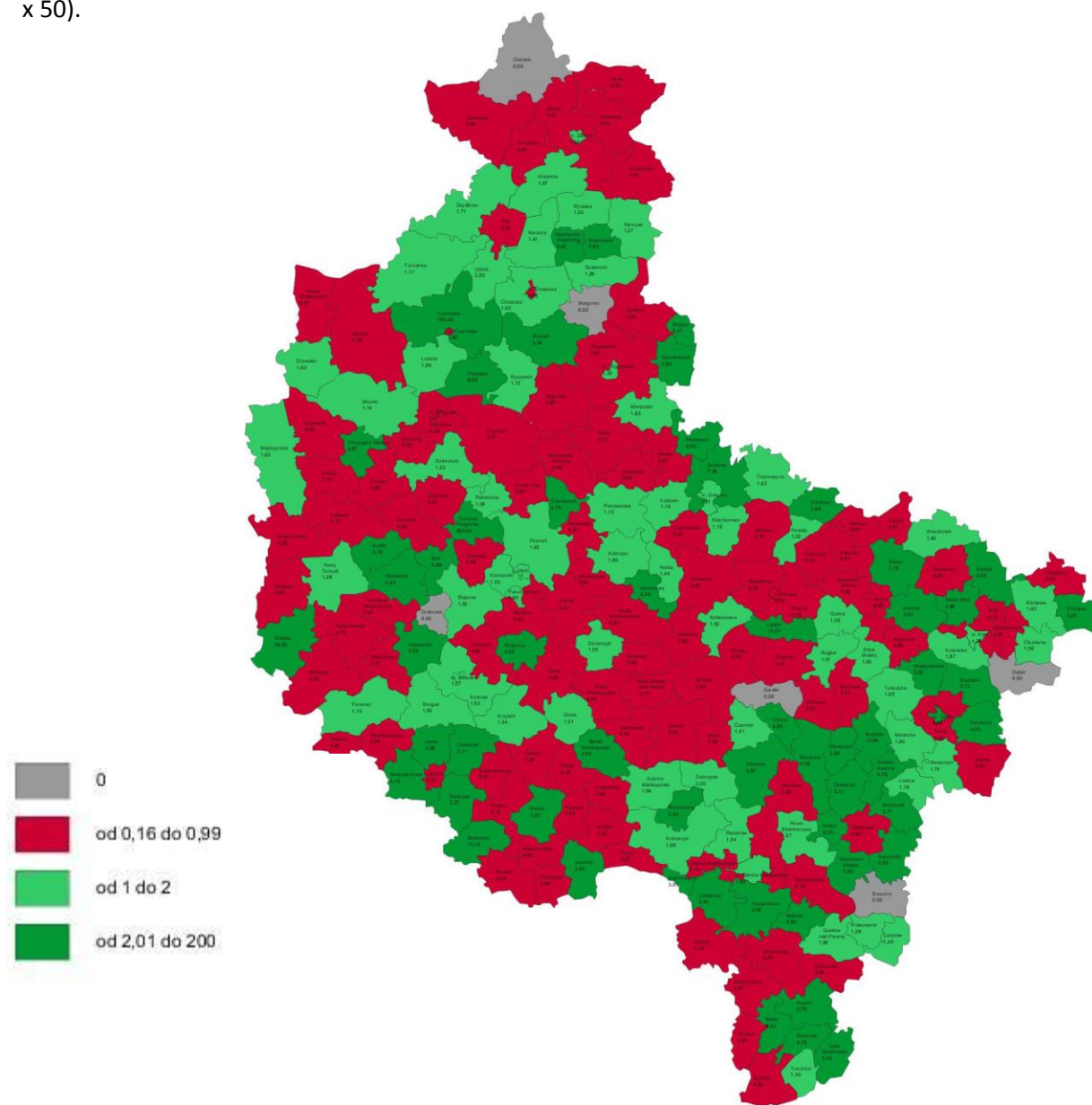
Źródło: Sprawozdanie OZPS za 2013 r.

W 2013 r., według danych OZPS w 36% (82/226) wielkopolskich gmin (włączając w to miasta na prawach powiatu) nie został spełniony ustawowy obowiązek (jeden pracownik socjalny przypada na ponad 2000 mieszkańców). Sytuacja dostępności kadry pracy socjalnej w porównaniu z rokiem ubiegłym uległa poprawie, gdyż wówczas 42% gmin (96/226) nie spełniało tego obowiązku.

Średni wskaźnik dostępności kadry pracy socjalnej dla wielkopolskich gmin i miast na prawach powiatu w 2013 r. wyniósł 1,2 co oznacza, że średnio na 2000 Wielkopolan przypada ponad 1 pracownik socjalny. W gminach oraz miastach na prawach powiatu w 2013 r. zatrudnionych było 1 862 pracowników socjalnych. Prognozuje się, iż **w 2014 ich zatrudnienie wzrośnie o 0,9% (18 osób)** w stosunku do roku 2013, co przełoży się na dalszy wzrost wartości wskaźnika dostępności kadry pracy socjalnej. Wskaźnik zatrudnienia pracowników socjalnych w 2013 r. był najniższy w gminach: Kórnik 0,27 (powiat poznański), Niechanowo 0,34 (powiat gnieźnieński), Tarnowo Podgórne 0,35 (powiat poznański), Komorniki 0,36 (powiat poznański). Dla porównania – w 2012 r. wskaźnik ten wypadł najłagodniej w gminie Niechanowo 0,32 (powiat gnieźnieński). Wskaźnik dostępności pracowników socjalnych w 2013 r. był najwyższy w gminach: Dominowo 2,57 (powiat średzki), Lipno 1,96 (powiat leszczyński), Wapno 1,88 (powiat wągrowiecki), Nowe Miasto nad Wartą 1,76 (powiat średzki). Warto w tym miejscu podkreślić, iż powyższy wskaźnik nie do końca oddaje rzeczywistą dostępność pracowników socjalnych, ze względu na występujące między gminami różnice w faktycznej liczbie osób objętych pomocą społeczną.

Z dniem 1 stycznia 2015 r. wejdzie w życie nowy zapis ust. 11 art. 110 ustawy o pomocy społecznej mówiący o tym, iż na jednego pracownika socjalnego zatrudnionego w pełnym wymiarze czasu pracy ma przypadać nie więcej niż 50 rodzin i osób samotnie gospodarujących. Średni wskaźnik dostępności kadry socjalnej dla rodzin korzystających z pomocy dla wielkopolskich gmin i miast na prawach powiatu w 2013 wynosił **1,04** – tak więc, w świetle planowanego zapisu, ustawowy wymóg byłby spełniony. Jednak, analizując sytuację w poszczególnych gminach na dzień 31 grudnia 2013 r., wymogu planowanego zapisu ustawy nie spełniłoby 43,6 % gmin (98).

Mapa nr 45 Wskaźnik dostępności kadry pracy socjalnej w 2013 r. (Liczba pracowników socjalnych w przeliczeniu na pełen etat/liczba rodzin objętych pracą socjalną gminy i miasta na prawach powiatu x 50).

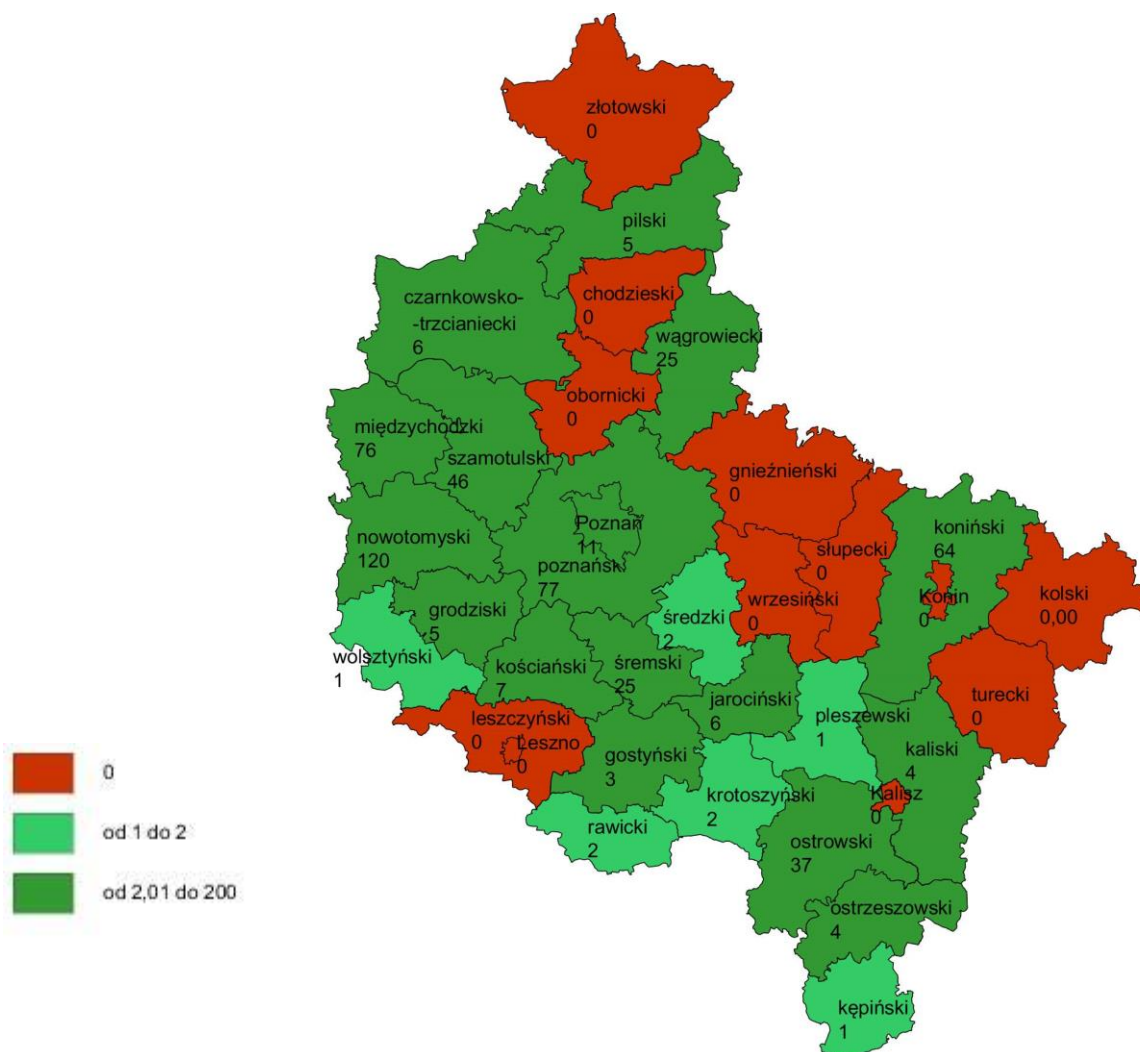

Źródło: Sprawozdanie OZPS za 2013 r.

8.3. Zatrudnienie pomocnicze

Zatrudnienie pomocnicze wykazane przez jednostki organizacyjne pomocy społecznej w sprawozdaniu za 2013 r. to **530 wolontariuszy** (↑ o 74 os.), **249 osób** (↓ o 54 os.), zatrudnionych w ramach zatrudnienia subsydiowanego (robót publicznych, prac interwencyjnych) oraz **246 osób** (↑ o 48 os.) zatrudnionych w ramach staży.

Mapa nr 46 Wolontariusze pracujący w jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej w 2013 r. (ujęcie powiatowe).

Źródło: Sprawozdanie OZPS za 2013 r.

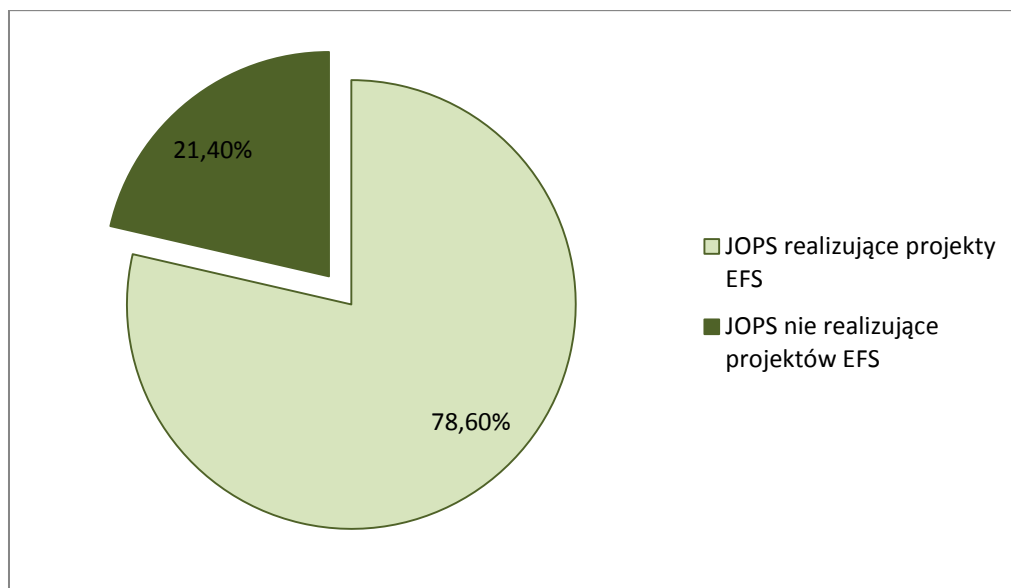
Jedynie 12,1% spośród wszystkich gmin korzystało w 2013 r. z pracy wolontariuszy, a na poziomie powiatowym 12 powiatowych centrów pomocy rodzinie zatrudniało wolontariuszy. Wśród wolontariuszy wykazanych w sprawozdaniu za 2013 r. 478 pracowało w gminach, 11 pracowało w miastach na prawach powiatu, natomiast 41 w powiatowych centrach pomocy rodzinie. W przyszłych latach prognozowany jest wzrost liczby wolontariuszy w OPS o 28,1 % w stosunku do roku 2013, natomiast w PCPR o 10,6%.

9. Aktywność projektowo-konkursowa jednostki organizacyjnej pomocy społecznej

9.1. Udział w projektach współfinansowanych z EFS

W celu upowszechniania aktywnej integracji i pracy socjalnej jednostki pomocy społecznej mogą aplikować o środki z EFS. W roku 2013 o tego typu dotacje wystąpiło blisko 80% wielkopolskich jednostek.

Wykres nr 23 Realizacja projektów EFS przez jednostki organizacyjne pomocy społecznej.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Sprawozdania OZPS za 2013 r.

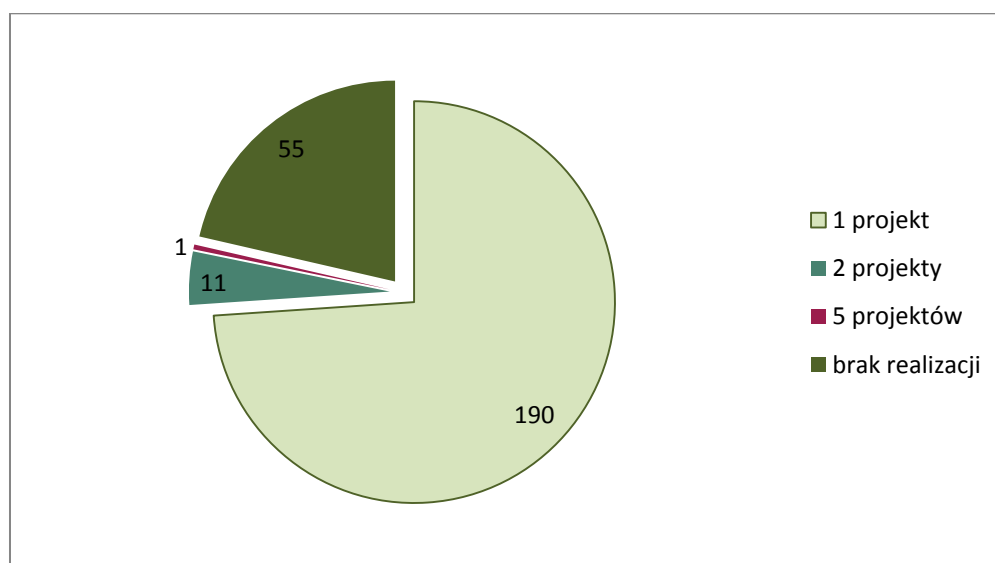
Wyniki badań ewaluacyjnych wskazują, że zainteresowanie gmin dofinansowaniem ze środków funduszy unijnych jest duże, jednakże na przeszkodzie do jego uzyskania stają czynniki finansowe w postaci niewystarczających środków w budżecie gminy na zabezpieczenie wkładu własnego – minimalny wkład własny musi osiągać 10,5% całkowitej wartości projektu – oraz czynnik ludzki w postaci braku wykwalifikowanych kadr potrafiących przygotować dokumentację konkursową (np. raport końcowy z badania ewaluacyjnego „Analiza przyczyn braku aktywności lub niskiej aktywności niektórych samorządów gminnych sięganiu po wsparcie z Funduszy Unijnych”, str. 6).

Tabela nr 10 Projekty EFS realizowane przez jednostki organizacyjne pomocy społecznej.

	2012 r.	2013 r.	Prognoza na 2014 r.
Liczba projektów EFS	216	217	116
W tym: projekty systemowe	183	188	97
łączna liczba osób objętych projektami	11 050	29 973	6 206
łączna kwota środków EFS (w zł)	62 895 303	62 042 792	48 327 472
W tym: projekty systemowe (w zł)	49 908 213	49 914 120	39 497 619

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Sprawozdania OZPS za 2013 r.

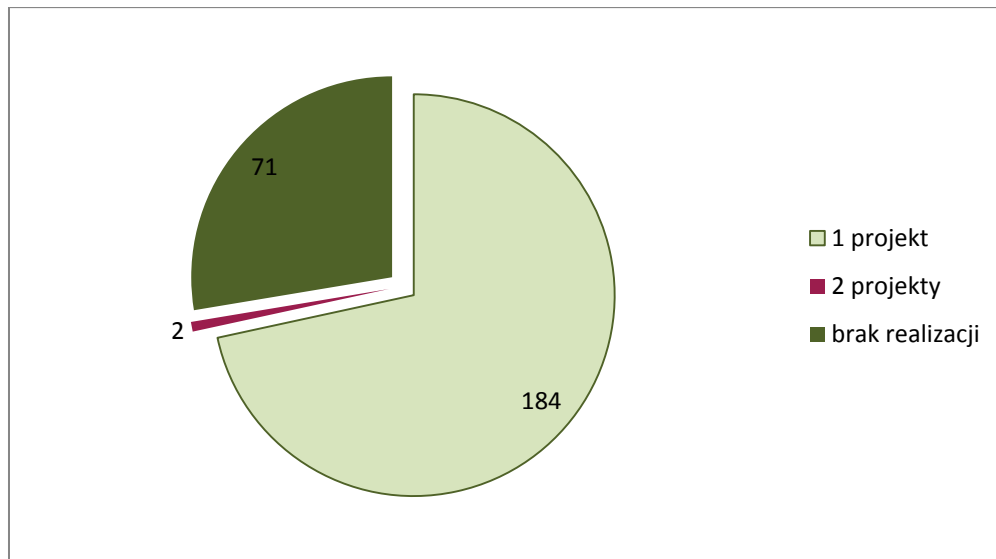
W 2013 r. wielkopolskie JOPS realizowały łącznie **217 projektów EFS** (↑ o 1), w tym **188** realizowano w ramach projektów systemowych (↑ o 5). Działaniami tymi zostało objętych **29 973 os.** Pomimo wzrostu tej liczby aż o 18 923 os. w stosunku do 2012 r. wydatkowana kwota projektów EFS zmniejszyła się o 852 511 zł. Zawarte w sprawozdaniu prognozy na 2014 r. wskazują na ostrożność ośrodków w planowaniu dalszych działań, co związane jest z niepewnością co do płynności środków przeznaczonych na projekty EFS w nowej perspektywie finansowej.

Wykres nr 24 Ilość realizowanych projektów EFS przez jednostki organizacyjne pomocy społecznej.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Sprawozdania OZPS za 2013 r.

W przeważającej większości (73,9%) JOPS realizowały 1 projekt EFS, 4,2% z nich realizowało 2 projekty, a 1 z nich podjął się realizacji 5 projektów w ciągu roku 2013.

Wykres nr 25 Ilość realizowanych projektów systemowych przez jednostki organizacyjne pomocy społecznej.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Sprawozdania OZPS za 2013 r.

W przypadku realizacji projektów systemowych sytuacja wygląda podobnie – najwięcej, bo aż 71,5% JOPS realizowało 1 projekt systemowy a dwa z nich realizowały 2 projekty systemowe. 27,6% JOPS w 2013 r. nie realizowało projektów systemowych.

9.2. *Udział w konkursach ogłaszanych przez MPiPS*

Zgodnie z art. 18 ust. 6 Ustawy o pomocy społecznej do zadań zleconych przez administrację rządową gminom, oraz w myśl art. 20 ust. 3 tejże Ustawy – zleconych powiatom, należy realizacja rządowych programów pomocy społecznej, mających na celu ochronę poziomu życia osób, rodzin i grup społecznych.

W roku 2013 w ramach konkursów ogłaszanych przez MPiPS (z wyłączeniem Pomocy państwa w zakresie dożywiania, który zostanie omówiony w Podrozdziale 5.3 *Udział w programach ośłonowych*) wielkopolskie JOPS przede wszystkim brały udział w „**Resortowym programie wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej na rok 2013 – asystent rodziny i koordynator rodzinnej pieczy zastępczej**”. Celem programu jest stymulowanie podejmowania przez samorządy terytorialne działań służących:

- a) Wsparciu rodzin przeżywających trudności opiekuńczo-wychowawcze, które umożliwiłyby zatrzymanie w rodzinie dzieci zagrożonych umieszczeniem w pieczy zastępczej lub powrót do rodziny dzieci umieszczonych wcześniej w pieczy zastępczej
- b) Rozwojowi sieci powiatowych koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej – jako profesjonalnego wsparcia środowisk rodzinnych form pieczy zastępczej²¹.

Do konkursu przystąpiło **79 jednostek organizacyjnych pomocy społecznej z terenu Wielkopolski**, a działaniami tymi objętych zostało **3 755 mieszkańców** wielkopolskich gmin i powiatów.

Jedynie sporadycznie przez JST wykazany został udział w pozostałych programach takich, jak:

- „Krajowy Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie”,
- „Oparcie społeczne dla osób z zaburzeniami psychicznymi”,
- Otwarty konkurs ofert w ramach Programu Ministra Pracy i Polityki Społecznej „Aktywne Formy Przeciwdziałania Wykluczeniu Społecznemu edycja 2011-2015 r.”

9.3. *Udział w programach osłonowych*

Dodatkowo, oprócz realizacji projektów współfinansowanych z EFS czy programów rządowych w gminach i powiatach mogą być prowadzone programy osłonowe, których celem jest m.in. polepszanie sytuacji osób i grup społecznych, które według rozeznaczonych potrzeb są zagrożone wykluczeniem społecznym lub wymagają wsparcia, pomocy (Art.17 p.2, pp.4 Ustawy o pomocy społecznej – gminy, Art. 19 p.16 Ustawy o pomocy społecznej – powiaty).

W przeważającej części, jednostki samorządu terytorialnego realizują takie programy w ramach projektów współfinansowanych z EFS lub też programów rządowych, stąd w sprawozdaniu za 2013 poza realizacją wieloletniego programu rządowego „Pomoc państwa w zakresie dożywiania” nieliczne JOPS (8) wskazało na ich prowadzenie (głównie dotyczyły one działań służących przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie).

Program „Pomoc państwa w zakresie dożywiania” przewiduje otrzymanie przez osoby uprawnione pomocy w formach:

²¹ Resortowy program wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej na rok 2013 – asystent rodziny i koordynator rodzinnej pieczy zastępczej, MPiPS

<http://www.mpips.gov.pl/wsparcie-dla-rodzin-z-dziecmi/opieka-zastepcza-nad-dzieckiem/konkursy/resortowy-program-wspierania-rodziny-i-systemu-pieczy-zastepczej-na-rok-2013/resortowy-program-wspierania-rodziny-i-systemu-pieczy-zastepczej-na-rok-2013---asystent-rodziny-i-koordynator-rodzinnej-pieczy-zastepczej/>

- posiłku,
- świadczenia pieniężnego w postaci zasiłku celowego na zakup posiłku lub żywności,
- świadczenia rzeczowego w postaci produktów żywnościowych.

Powyższa pomoc przyznawana jest w oparciu o przyjęte w ustawie kryteria dochodowe –do 150% kryterium dochodowego, określonego w art. 8 ust. 1 pkt 1 i 2 ustawy o pomocy społecznej. Rada gminy może podjąć uchwałę o podwyższeniu kryterium dochodowego. Osoba samotnie gospodarująca może ubiegać się o pomoc w ramach Programu, jeżeli jej dochód nie przekracza kwoty **813 zł**, zaś w przypadku osoby w rodzinie lub rodziny, dochód na osobę w rodzinie nie może przekraczać kwoty **684 zł**.

W ramach programu realizowane są działania dotyczące w szczególności:

- tworzenia nowych lub doposażenia istniejących punktów przygotowywania lub wydawania posiłków,
- dowozu posiłków.²²

²² Uchwała Rady Ministrów w sprawie przyjęcia rocznego sprawozdania z realizacji programu wieloletniego „Pomoc państwa w zakresie dożywiania” za rok 2012
<http://www.mpips.gov.pl/pomoc-spoleczna/programy/informacja-o-realizacji-programu-8222pomoc-panstwa-w-zakresie-dozywiania8221-w-latach-2006-2009-/uchwala-rady-ministrow-w-sprawie-przyjecia-rocznego-sprawozdania-z-realizacji-programu-wieloletniego-pomoc-panstwa-w-zakresie-dozywiania-za-rok-2012/>

Tabela nr 11 Realizacja programu rządowego Pomoc państwa w zakresie dożywiania.

WYSZCZEGÓLNIENIE	OGÓŁEM	w tym na wsi	w tym:					
			dzieci do 7 roku życia		uczniowie do czasu ukończenia szkoły ponadgimnazjalnej		pozostałe osoby otrzymujące pomoc na podstawie art. 7 ustawy o pomocy społecznej	
			OGÓŁEM	w tym na wsi	OGÓŁEM	w tym na wsi	OGÓŁEM	w tym na wsi
RZECZYWISTA LICZBA OSÓB OBJĘTYCH PROGRAMEM OGÓŁEM	142 055	64 530	23 662	12 229	50 881	30 212	69 432	23 323
w tym liczba osób korzystających z: posiłku	64 801	33 948	14 269	8 031	42 613	25 474	8 867	983
w tym: liczba osób, którym dowieziono posiłek	6 646	4 953	1 232	1 051	4 650	3 803	825	145
zasiłku celowego	91 057	35 854	13 104	5 578	18 823	9 249	59 600	21 236
świadczenia rzeczowego	11 099	4 900	1 818	623	3 362	1 836	5 955	2 445
w tym: liczba osób, którym dowieziono świadczenie rzeczowe	18	18	2	2	7	7	9	9
KOSZT PROGRAMU OGÓŁEM (w zł)	73 837 063	26 036 206	X	X	X	X	X	X
z tego: środki własne	30 210 140	10 762 114	X	X	X	X	X	X
dotacja	43 626 923	15 274 092	X	X	X	X	X	X

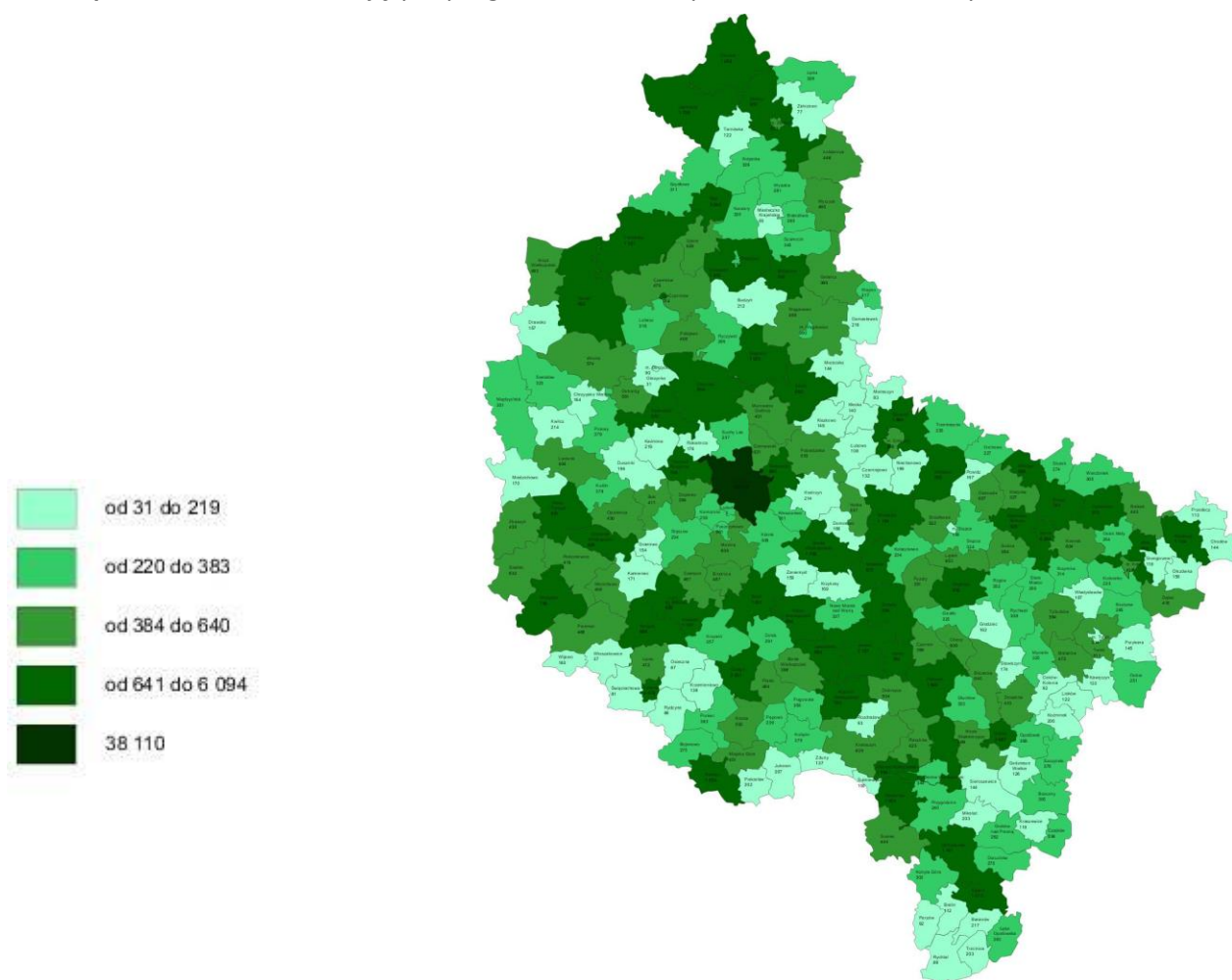
Źródło: Sprawozdanie Dożywianie za IV kwartał 2013 r.

Ogółem, z pomocy w dożywianiu skorzystało **142 505** mieszkańców (↓ o 55 os.) wszystkich gmin województwa wielkopolskiego, z czego 45,4% to mieszkańcy wsi. Programem objęto 35,8 % dzieci do czasu ukończenia szkoły ponadgimnazjalnej. **Z posiłku** w ramach programu skorzystało **64 801** osób (45,6% z liczby objętych programem), w tym 14 269 dzieci do 7 roku życia i 42 613 uczniów do czasu ukończenia szkół ponadgimnazjalnych. Pomoc w formie zasiłku celowego otrzymało 91 057 osób (64,0% z liczby objętych programem).

Koszt realizacji programu na terenie województwa wielkopolskiego wyniósł w 2013 roku ogółem **73 837 063 zł** (↑ o 4 213 884 zł), z czego 30 210 140 zł (40,9 %) to środki własne gmin a 43 626 923 zł to dotacja (59,1 %).

Najliczniej z „Pomocy państwa w zakresie dożywiania” skorzystali mieszkańcy gmin lokalizowanych na terenie powiatów: m. Poznań, pilskiego, m. Leszno, m. Konin, m. Kalisz, jarocińskiego i gostyńskiego (mapa nr 43).

Mapa nr 47 Liczba osób objętych programem „Pomoc państwa w zakresie dożywiania” w 2013 r.

Źródło: Sprawozdanie Dożywianie za IV kwartał 2013 r.

10. Wnioski i rekomendacje

10.1. Infrastruktura społeczna

1. Zdecydowana większość przedstawicieli jednostek organizacyjnych pomocy społecznej zgłaszała potrzebę **rozwoju budownictwa komunalnego** i socjalnego lub adaptację istniejących pomieszczeń w zasobie gminy na pomieszczenia mieszkalne. Chociaż liczba lokali socjalnych wykazanych przez gminy w roku oceny wzrosła w stosunku do sprawozdania za 2012r. o nieco ponad 10%, w dalszym ciągu nie jest ona wystarczająca. Dodatkowo, realizacja przez gminy zapisów ustawy o ochronie praw lokatorów i zasobie mieszkaniowym, nakładających na gminę obowiązek zabezpieczenia pomieszczeń tymczasowych dla osób i rodzin eksmitowanych, wymaga zwiększenia zasobu lokali socjalnych. W 2013r. odnotowano spadek liczby mieszkań komunalnych o 1458 lokali (56 054 mieszkań w zasobach gmin w 2013 r.) w stosunku do roku 2012, liczba wniosków na mieszkanie komunalne w roku oceny wyniosła 6 043.
2. Istotnym problemem większości gmin są **niewystarczające zasoby w infrastruktury społecznej w zakresie opieki nad dziećmi w wieku do lat 3 oraz w wieku przedszkolnym**. Szczególnie dotkliwe są deficyty w opiece żłobkowej. W sytuacji niewystarczających środków finansowych na realizację zadań własnych gmin, rozbudowa infrastruktury mogłaby odbyć się w oparciu o partnerstwo publiczno-prywatne lub wykorzystanie możliwości poszerzenia infrastruktury w ramach środków będących do dyspozycji Wielkopolskim Regionalnym Programie Operacyjnym. Rekomenduje się również zwiększenie środków z budżetu Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej na upowszechnianie alternatywnych form opieki nad małym dzieckiem, taki jak klub dziecięcy oraz dzienny opiekun, których celem jest pomoc rodzicom w godzeniu pracy zawodowej z obowiązkami rodzinnymi (opieką nad dziećmi).
3. W wielu gminach województwa wielkopolskiego konieczne jest **zwiększenie nakładów na utrzymanie dzieci w świetlicach przyszkolnych w związku ze zwiększoną liczbą uczniów przyjmowanych do klas pierwszych szkół podstawowych**. Należy zwrócić również uwagę na niedostateczną liczbę świetlic w na terenach wiejskich.

10.2. Zasoby instytucjonalne pomocy i wsparcia

1. W Polsce po 1989 zaobserwować można znaczącą poprawę długości życia. Nasz kraj należy do państw o najwyższym oczekiwanym trwaniu życia w Europie Środkowo-Wschodniej (w 2012 roku dla mężczyzn wynosiło 72,7 lat, zaś dla kobiet 81,0 lat). W konsekwencji zwiększa się w strukturze demograficznej liczba osób starszych, co wymaga zintensyfikowania działań w zakresie pomocy i wsparcia dla tej kategorii wiekowej. Starzejące się społeczeństwo, a co za tym idzie wzrastająca liczba osób niepełnosprawnych, często też opiekuńcza niewydolność rodzin wobec dorosłych osób niesamodzielnych wymagać będzie wysokich nakładów finansowych na zapewnienie im opieki

i całodobowego lub dziennego wsparcia. Pracownicy socjalni zgłaszali zatem konieczność **powstawania, czy w innych przypadkach rozbudowy, całodobowej pomocy, którą realizują domy pomocy społecznej**. Mimo wysokich kosztów utrzymania tych instytucji, w przypadku całkowitej niesamodzielności osoby starszej i braku wsparcia rodziny, są one jednak najefektywniejszą formą wsparcia.

2. Większość pracowników socjalnych rekomendowała również inne formy wsparcia poza ofertą domów pomocy społecznej. Istotna jest zatem dywersyfikacja form wsparcia instytucjonalnego oferowanego osobom starszym tak, aby w najlepszy sposób odpowiadały na ich zróżnicowane potrzeby. Zaleca się zatem utworzenie **większej liczby ośrodków wsparcia dziennego i mieszkań chronionych, dla osób, które są na tyle samodzielne aby funkcjonować przy umiarkowanym wsparciu i nie są obłożnie chore**. Plusem powyższych rozwiązań są ich koszty relatywnie niższe niż opieka w domach pomocy społecznej. Po drugie, osoba starsza pozostaje w swoim naturalnym środowisku społecznym, co gwarantuje poczucie ontologicznego bezpieczeństwa. Niestety, w 2013 roku na terenie całego województwa wielkopolskiego funkcjonowało tylko 66 mieszkań chronionych, z których skorzystało 303 osób oraz 23 Dziennych Domów Pomocy Społecznej. Zasoby te są niewystarczające w porównaniu ze zgłaszanymi potrzebami. Według OZPS za 2013 rok liczba osób oczekujących na skorzystanie z tych form wsparcia środowiskowego wynosi ok. 60 osób.
3. Z uwagi na obciążenie opiekunów osób niesamodzielnych należy rozważyć tworzenie **instytucji opieki „wytchnieniowej”** (takich jak Dom Krótkiego Pobytu).
4. Istotne znaczenie ma również szereg rekomendacji związanych z problemem przeciwdziałania przemocy w rodzinie. Zwracano uwagę na konieczność utworzenia większej liczby **Ośrodków Interwencji Kryzysowej (OIK)** – jako formy pomocy dla ofiar przemocy, **rozszerzenie zakresu pracy z tymi rodzinami o specjalistyczne poradnictwo, tworzenie grup samopomocowych, uruchomienie szkół dla rodziców, organizowanie szkoleń i warsztatów związanych z funkcjonowaniem rodziny i prowadzeniem gospodarstwa domowego**. Z danych OZPS wynika, iż liczba rodzin, która korzysta z pomocy i wsparcia z powodu przemocy w rodzinie ma wzrosnąć z 7516 w 2013r. do 8027 w 2014r. W tym kontekście istotne jest również **zintensyfikowanie działań Zespołów Interdyscyplinarnych ds. Przeciwdziałania Przemocy** chociażby poprzez inicjowanie działań informacyjnych w środowisku o możliwościach uzyskania pomocy dla ofiar przemocy. Zasadne jest również zwiększenie środków finansowych na szkolenia członków Zespołów Interdyscyplinarnych.
5. Zgłaszano potrzebę kontynuowania działań w zakresie **aktywizacji zawodowej osób niepełnosprawnych**. Niniejsze wsparcie uwzględniać ma trzyetapowy proces aktywizacji zawodowej szczególnie dedykowany osobom niepełnosprawnym w stopniu umiarkowanym

i znacznym. W pierwszym etapie zakłada się uczestnictwo w warsztatach terapii zajęciowej, następnie osoby, które są w stanie pracować, mogą podjąć zatrudnienie w zakładach aktywności zawodowej i tym samym uzyskać niezbędne umiejętności i doświadczenie przed wejściem na otwarty rynek pracy. Wsparciem powinny być zatem objęte nie tylko zakłady aktywności zawodowej oraz warsztaty terapii zajęciowej, ale pomoc finansowa powinna być również dedykowana osobom niepełnosprawnym chcącym podjąć zatrudnienie na otwartym rynku pracy. Istotny w zakresie aktywizacji zawodowej osób niepełnosprawnych jest monitoring obecności na rynku pracy byłych uczestników warsztatów aktywności zawodowej oraz zakładów aktywności zawodowej.

6. W wielu wnioskach końcowych formułowanych w OZPS pojawił się problem niezaradności opiekuńczo-wychowawczej rodzin. Gospodarstwa domowe przeżywające trudności w wypełnianiu swoich podstawowych mogą liczyć na wieloaspektowe wsparcie. Formy pomocy wobec tego typu rodzin zostały zapisane w Ustawie o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej. Wzrasta liczba dzieci umieszczanych w systemie pieczy zastępczej, co przyczyniło się do **zwiększenia wydatków na utrzymanie rodzin zastępczych**. Przedstawiciele JOPS rekomendują zwiększenie nakładów finansowych na realizację przywołanych wyżej ustawowych zapisów. Konieczne jest zatem zabezpieczenie środków finansowych na dalszy rozwój rodzin zastępczych niezawodowych, zawodowych i rodzinnych domów dziecka. Zadania z tym związane to: diagnozowanie, szkolenie i kwalifikowanie kandydatów zgłaszających chęć stworzenia rodziny zastępczej, wypłata pełnego zakresu świadczeń obligatoryjnych i fakultatywnych na rzecz tych rodzin.
7. Należy dążyć do usprawnienia systemu wsparcia rodzin zastępczych przez **rodziny pomocowe** poprzez wprowadzenie zmian ustawowych regulujących kwestię zdobywania uprawnień do pełnienia tej funkcji.
8. Ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej pozwala na funkcjonowanie instytucjonalnej pieczy zastępczej (placówki opiekuńczo-wychowawcze) z miejscami dla 30 dzieci do końca roku 2020. Po tym okresie w placówkach opiekuńczo-wychowawczych może przebywać tylko 14 dzieci. Mając świadomość konsekwencji nadchodzących zmian systemowych **pracownicy socjalni zgłaszali konieczność podejmowanie dalszych działań na rzecz tworzenia rodzinnych domów dziecka oraz rodzin zastępczych zawodowych**.
9. Rekomenduje się **zwiększenie nakładów na szkolenia dla rodzin zastępczych, osób prowadzących rodzinne domy dziecka i kandydatów na rodziny adopcyjne**. Jak wynika również z rekomendacji eksperckich sformułowanych w ramach raportu „Diagnoza pieczy zastępczej w Wielkopolsce”: „Służby profesjonalne muszą aktywnie zachowywać się w stosunku do rodzin zastępczych i prowadzących rodzinne domy dziecka sugerując im fachowe wsparcie dla dziecka, czy to medyczne, czy psychologiczno-pedagogiczne czy też inne”.

10. Wskazane byłoby **prowadzenie mieszkań chronionych dla pełnoletnich wychowanków rodzin zastępczych oraz placówek opiekuńczo-wychowawczych, jak i dziennych ośrodków wsparcia**. Jednakże należy zaznaczyć, że zwiększenie ww. zasobów pomocy społecznej możliwe jest pod warunkiem posiadania dodatkowych środków finansowych.
11. Z uwagi na sygnalizowany przez przedstawicieli wielkopolskich PCPR problem rosnącej liczby dzieci wymagających specjalistycznego wsparcia (w rozumieniu art. 183 ustawy o pieczy zastępczej), rekomenduje się utworzenie na terenie województwa wielkopolskiego **regionalnej placówki opiekuńczo-terapeutycznej** – formy instytucjonalnej pieczy zastępczej.
12. Pracownicy socjalni zgłaszali również potrzebę podjęcia zintensyfikowanych działań na rzecz opracowania systemowego wsparcia dla osób niepełnosprawnych intelektualnie. **Tworzenie zintegrowanego systemu wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi** poprzez działalność Zespołu Wczesnego Rozpoznawania i Wczesnej Terapii, którego głównym celem byłaby wszechstronna pomoc dzieciom upośledzonym umysłowo, poprzez zdiagnozowanie i określenie właściwej terapii, jak również pomoc i wsparcie rodziny w długotrwałym procesie terapeutycznym dziecka. We wnioskach końcowych jeden z ośrodków pomocy społecznej podniósł kwestię niepełnosprawnych dzieci o szczególnych potrzebach opiekuńczych. Mianowicie podkreśla się konieczność uzupełnienia luki w katalogu typów domów pomocy o domy dla dzieci i młodzieży chorych psychicznie lub z zaburzeniami psychicznymi.
13. Rekomenduje się poszerzenie środowiskowego systemu wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi poprzez **zwiększenie liczby klubów samopomocy oraz utworzenie dodatkowych miejsc w Środowiskowych Domach Samopomocy**, np. poprzez zlecanie tych zadań w drodze otwartych konkurów ofert organizacjom pozarządowym.
14. Z uwagi na wzrastającą liczbę osób w wieku poprodukcyjnym wielu pracowników socjalnych zgłaszało potrzebę intensyfikacji działań w zakresie rozwoju potencjału, zainteresowań i samorealizacji osób starszych. Możliwości takie dają **kluby seniora, czy uniwersytety trzeciego wieku**.
15. We wnioskach końcowych OZPS zgłaszano brak na terenie wielu gmin **jednostek specjalistycznego poradnictwa** oraz brak specjalistów takich, jak psycholog, terapeuta, mediator, prawnik. Często wsparcie to świadczą pracownicy socjalni, jednak w wielu przypadkach konieczne jest organizowanie doradztwa/konsultacji o charakterze specjalistycznym.
16. Analizując rozmieszczenie istniejących zasobów pomocy i wsparcia zwraca uwagę **nierównomierne ich rozlokowanie** – w pobliżu centrum województwa, a więc głównie w mieście Poznań i w jego okolicach, a także innych większych miast (Konin, Kalisz, Leszno, Piła), natomiast gminy położone na obrzeżach województwa, zwłaszcza północnym oraz wschodnim nie dysponują

już ofertą tak zróżnicowaną i dostosowaną do potrzeb. Warto byłoby uwzględnić ten fakt przy planowaniu kolejnych inwestycji.

10.3. Kadra pomocy społecznej

1. Zmieniające się otoczenie prawne, funkcjonowanie nowych instytucji wsparcia rodziny oraz nowych narzędzi aktywizacji społecznej wymaga od **pracownika socjalnego ciągłego podnoszenia swoich kompetencji**. Konieczna jest stała ewaluacja pracy kadry pomocy społecznej oraz profesjonalna superwizja i specjalistyczne szkolenia. Warto w tym kontekście rozważyć postulat cyklicznego szkolenia pracowników pomocy społecznej w zakresie jakości procedur sprawozdawczych, ze szczególnym uwzględnieniem ich wagi w projektowaniu gminnych strategii rozwiązywania problemów społecznych (w tym przeciwdziałania ubóstwu)
2. Pracownicy socjalni zwracali również uwagę, iż **przy realizacji zadań związanych z projektami: Emp@tia oraz SEPI powinny być niezwłocznie uruchomione możliwości związane z zaopatrzeniem przekazanego sprzętu w odpowiednie oprogramowanie, zabezpieczenie środków na utrzymanie systemu**. Konieczne jest również dostosowanie obowiązujących przepisów, np. w odniesieniu do procedury przeprowadzania wywiadu środowiskowego.
3. Rekomenduje się **opracowanie standardu odpowiednich warunków pracy pracownika socjalnego i asystenta rodziny**, w szczególności stworzenie warunków godnego przyjmowania osób korzystających ze wsparcia systemu pomocy społecznej.
4. Niewspółmiernie niskie zatrudnienie w Ośrodkach Pomocy Społecznej w stosunku do dużej liczby wykonywanych zadań wymaga **zwiększenia liczby pracowników socjalnych**, zwłaszcza, że 36% (82/222) wielkopolskich gmin nie spełnia warunków art. 110 ust. 11 ustawy o pomocy społecznej, nakładających na OPS obowiązek zatrudniania co najmniej 1 pracownika socjalnego na 2000 mieszkańców gminy, nie mniej jednak niż 3 pracowników. Warto w tym miejscu zaznaczyć, iż wartość wskaźnika w 2013 r. w porównaniu do poprzednich lat uległ niewielkiej poprawie.
5. W związku z niską dostępnością kadry pracy socjalnej oraz wysokim obciążeniem pracą administracyjno-sprawozdawczą rekomenduje się **upowszechnienie praktyki wolontariatu w administracji samorządowej**, który mógłby odciążyć pracowników socjalnych np. w kwestiach technicznych związanych z bieżącym uzupełnianiem dokumentacji oraz ze sprawozdawczością.
6. Pracownicy socjalni zgłaszali potrzebę **zwiększenia środków finansowych na działalność asystenta rodziny**, jako skutecznej formy wsparcia rodzin przeżywających trudności opiekuńczo-wychowawcze. Mimo, iż instytucja asystenta rodziny jest względnie nowa w polskim systemie prawnym, to jednak potrzeby w tym zakresie są bardzo duże.

10.4. *Korzystający z pomocy i wsparcia*

1. Należy **zabezpieczyć środki finansowe na: pomoc materialną w postaci świadczeń pieniężnych kierowanych do grup zagrożonych marginalizacją i wykluczeniem społecznym**, pomoc niematerialną: działania wykwalifikowanej kadry pomocy społecznej (np. asystenci rodziny), rozwój infrastruktury pomocy społecznej adresowanej do tych grup.
2. Głównymi powodami korzystania z pomocy społecznej w roku 2013 były: **1. Ubóstwo – 55 585 rodzin (↑ o 3 085 rodzin), 2. Niepełnosprawność – 51 614 rodzin (↑ o 1 556 rodzin) 3. Bezrobocie – 50 010 rodzin (↑ o 3 657 rodzin), 4. Długotrwała lub ciężka choroba – 42 967 rodzin (↑ o 1 831 rodzin)**. Zaleca się zintensyfikowanie działań na rzecz przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu, adresowanych do tej grupy beneficjentów.
3. Analizując wydatki na poszczególne rodzaje świadczeń należy zwrócić szczególną uwagę na znaczny wzrost kosztów utrzymania osób przebywających w domach pomocy społecznej oraz zabezpieczyć środki finansowe na ww. wsparcie.
4. Do zwiększenia stopy bezrobocia w województwie wielkopolskim w roku 2013 przyczyniło się przede wszystkim zmniejszenie się liczby podmiotów tworzących miejsca pracy. Od kilku lat obserwujemy na rynku pracy niekorzystne tendencje m.in. zwolnienia grupowe, brak bezpieczeństwa ciągłości zatrudnienia. Brak zatrudnienia negatywnie wpływa nie tylko na ekonomiczną kondycję rodzin, ale także na pozamaterialne kwestie życia rodzinnego. 18% spośród 275 935 rodzin, które w 2013 r. skorzystały z pomocy i wsparcia korzystała z pomocy z powodu bezrobocia. Problem bezrobocia, zaraz po ubóstwie i niepełnosprawności stanowi główny powód udzielania pomocy społecznej. Prognozuje się, iż w 2014 r. liczba tych rodzin wzrośnie w skali województwa o kolejne 1199. Najwyższa stopa bezrobocia występuje w powiatach: **wągrowieckim (21,6%), konińskim (19,1%), słupeckim (17,9%)**. Powiaty te charakteryzują się jednocześnie wysokim wskaźnikiem deprywacji lokalnej. Należy zatem podjąć działania, mające na celu aktywizację zawodową i społeczną mieszkańców wyżej wymienionych powiatów. Do skutecznych form aktywizacji zawodowej zaliczyć można między innymi:
 - kontynuowanie wsparcia kierowanego w formie zatrudnienia subsydiowanego (roboty publiczne, prace interwencyjne)
 - inicjowanie powstawania, szczególnie na terenach o najwyższych wskaźnikach bezrobocia, podmiotów ekonomii społecznej,
 - staże, szkolenia szczególnie dla grup znajdujących się trudnej sytuacji na rynku pracy ze względu na wiek osoby najmłodsze i najstarsze) oraz niepełnosprawność.
5. Pracownicy socjalni podkreślali również konieczność **podjęcia zintensyfikowanej współpracy z powiatowymi urzędami pracy w zakresie pomocy wspólnemu klientowi**. Współpraca polegałaby na wymianie informacji na temat możliwych i dostępnych form wsparcia, czy

wspólnej próbie rozwiązania trudnej sytuacji socjalnej klienta. Rekomenduje się zatem podpisywanie porozumień pomiędzy JOPS a urzędami pracy w gminach, które ww. porozumień nie posiadają.

6. Zauważa się wzrost liczby rodzin, których członkowie (w tym dzieci) długotrwale chorują lub są osobami niepełnosprawnymi. Oba czynniki wpływają na pogorszenie sytuacji ekonomicznej tych rodzin powodując wzrost liczby świadczeń pomocy społecznej przyznawanych z tego tytułu. Natomiast wzrost liczby osób niepełnosprawnych przyczynia się również do wzrostu liczby osób korzystających z zasiłków pielęgnacyjnych i świadczeń pielęgnacyjnych. Z uwagi na powyższe:
 - należy zabezpieczyć środki w budżecie JOPS na wypłatę ww. świadczeń,
 - istnieje też konieczność podejmowania działań osłonowych na rzecz osób starszych, długotrwale chorujących i niepełnosprawnych
 - wskazane jest zwiększenie nakładów na usługi opiekuńcze dla osób, które z powodu wieku, choroby i innych przyczyn wymagają pomocy w zaspokajaniu codziennych potrzeb życiowych oraz opiekę higieniczną, czy zaleconą przez lekarza pielęgnację.
7. Część pracowników socjalnych we wnioskach końcowych zwracała uwagę na **potrzebę opracowania i wdrożenia Karty Rodziny**. Posiadaczami karty miałyby być rodziny posiadające trójkę lub więcej dzieci, którym przysługiwało by korzystanie z usług gminnych, powiatowych instytucji takich jak muzea, teatry, baseny na preferencyjnych warunkach, czy usług lokalnych przedsiębiorców. Poza wsparciem finansowym dla rodzin wielodzietnych, niewątpliwą wartością dodaną niniejszej karty jest promocja rodzin wielodzietnych.
8. Zaleca się prowadzenie **aktywnej integracji adresowanej do klientów pomocy społecznej z wykorzystaniem instrumentów aktywizacji społecznej, zawodowej i edukacyjnej**. Należy również podejmować działania na rzecz zmiany postaw klientów, zwiększania ich aktywności i oraz współuczestnictwa w rozwiązywaniu ich trudnych sytuacji życiowych. Należy w większym stopniu wykorzystywać dostępne narzędzia pracy socjalnej. Jak wynika z OZPS wśród wszystkich osób, którym w 2013r. przyznano decyzją świadczenie **zaledwie 3% podpisało kontrakt socjalny**.
9. Konieczne jest zatem upowszechnianie kontraktu socjalnego podpisywanego z osobą korzystającą z pomocy i podkreślenie jego roli jako głównego narzędzia motywującego do podjęcia działań w celu poprawy sytuacji społeczno-ekonomicznej.

Aneks

Spis map

Mapa nr 1 Województwo wielkopolskie – liczba mieszkańców	s. 8
Mapa nr 2 Liczba żłobków (żłobki, kluby dziecięce, oddziały żłobkowe w przedszkolach) w województwie wielkopolskim w 2013 r	s. 10
Mapa nr 3 Liczba dzieci, którym nie przyznano miejsc w żłobku (żłobek, klub dziecięcy, oddziały żłobkowe w przedszkolach) w 2013 r	s. 10
Mapa nr 4 Liczba mieszkań socjalnych w województwie wielkopolskim w 2013 r	s. 12
Mapa nr 5 Liczba osób oczekujących na mieszkanie socjalne pod koniec 2013 r	s. 12
Mapa nr 6 Stopa bezrobocia (%) w województwie wielkopolskim na tle innych województw w 2013r	s. 13
Mapa nr 7 Dochód na 1 mieszkańca w gminie – województwo wielkopolskie	s. 19
Mapa nr 8 Osoby, którym przyznano świadczenie (pieniężne/niepieniężne) na 1000 mieszkańców	s. 21
Mapa nr 9 Osoby korzystające długotrwale z pomocy społecznej w stosunku do ogólnej liczby korzystających (%)	s. 22
Mapa nr 10 Powierzchnia użytkowa na jednego mieszkańca w gminie (m ²)	s. 23
Mapa nr 11 Zaległości w opłatach mieszkań ponad 3 miesiące w zasobach gminnych w stosunku do liczby mieszkań zalegających w opłatach w gminie	s. 24
Mapa nr 12. Wskaźnik bezrobocia w województwie wielkopolskim	s. 26
Mapa nr 13 Odsetek osób długotrwale bezrobotnych w stosunku do ogólnej bezrobotnych	s. 27
Mapa nr 14 Liczba osób którym w 2013 roku udzielono pomocy i wsparcia w wielkopolskich powiatach	s. 32
Mapa nr 15 Liczba osób którym w 2013 roku udzielono pomocy i wsparcia w wielkopolskich gminach	s. 33
Mapa nr 16 Liczba osób którym w 2013 roku przyznano świadczenie z pomocy społecznej w wielkopolskich powiatach	s. 34
Mapa nr 17 Wskaźnik deprivacji lokalnej gmin w 2013 roku (Liczba osób w rodzinach, którym przyznano pomoc x1000)/liczba mieszkańców gminy)	s. 36
Mapa nr 18 Liczba osób korzystających z usług opiekuńczych w 2013 roku (ujęcie powiatowe)	s. 38
Mapa nr 19 Liczba osób korzystających ze specjalistycznych usług dla osób z zaburzeniami psychicznymi w 2013 roku (ujęcie powiatowe)	s. 40

Mapa nr 20 Liczba rodzin objętych w 2013 roku interwencją kryzysową (ujęcie powiatowe)	s. 41
Mapa nr 21 Liczba osób, które zawarły kontrakt socjalny w 2013r	s. 43
Mapa nr 22 Liczba osób, które otrzymały zasiłek stały według kryteriów dochodowych dla osoby samotnie gospodarującej w 2013 roku (ujęcie powiatowe)	s. 46
Mapa nr 23 Liczba osób, które otrzymały zasiłek stały według kryteriów dochodowych dla osoby w rodzinie w 2013 roku (ujęcie powiatowe)	s. 46
Mapa nr 24 Liczba osób ogółem, które otrzymały w 2013 roku świadczenie niepieniężne w postaci posiłku (ujęcie powiatowe)	s. 50
Mapa nr 25 Liczba dzieci z liczby osób ogółem, które otrzymały w 2013 roku świadczenie niepieniężne w postaci posiłku (ujęcie powiatowe)	s. 50
Mapa nr 26 Liczba osób w latach 2012-2013 którym gminy pokrywały odpłatność za pobyt w domu pomocy społecznej oraz prognozy dotyczące 2014 roku	s. 51
Mapa nr 27 Liczba rodzin objęta w 2013 roku planem pracy z rodziną w ujęciu powiatowym	s. 53
Mapa nr 28 Liczba zawodowych rodzin zastępczych w województwie wielkopolskim w 2013r	s. 56
Mapa nr 29 Liczba zawodowych rodzin zastępczych pełniących funkcję pogotowia rodzinnego w województwie wielkopolskim w 2013r	s. 56
Mapa nr 30 Pełnoletnie osoby opuszczające rodziny zastępcze w 2013 roku	s. 58
Mapa nr 31 Pełnoletnie osoby opuszczające placówki opiekuńczo-wychowawcze w 2013 roku	s. 59
Mapa nr 32 Liczba dofinansowanych imprez w ramach zadania dofinansowanie sportu, kultury, rekreacji i turystyki w 2013 roku	s. 61
Mapa nr 33 Wartość zwrotu kosztów dostosowania tworzonej stanowisk pracy dla osób niepełnosprawnych w 2013 roku w ujęciu przestrzennym	s. 62
Mapa nr 34 Wartość zwrotu kosztów wynagrodzenia osób niepełnosprawnych w 2013 roku w ujęciu przestrzennym	s. 62
Mapa nr 35 Liczba rodzin, która w 2013 r. otrzymała zasiłki rodzinne i dodatki do zasiłków rodzinnych	s. 64
Mapa nr 36 Liczba osób korzystających z domów pomocy społecznej w 2013 r	s. 72
Mapa nr 37 Liczba osób oczekujących na miejsce w domach pomocy społecznej (stan na 31 grudnia 2013r.)	s. 72
Mapa nr 38 Liczba dziennych domów pomocy wraz z ilością osób z nich korzystających w 2013 r	s. 74
Mapa nr 39 Środowiskowe domy samopomocy wraz z ilością osób korzystających w 2013 r	s. 75
Mapa nr 40 Liczba ośrodków interwencji kryzysowej wraz z ilością osób z nich korzystających	s. 77
Mapa nr 41 Mieszkania chronione i liczba osób z nich korzystających	s. 79

Mapa nr 42 Środki finansowe przeznaczone na przeciwdziałanie narkomanii w 2013 roku (ujęcie powiatowe) s. 85

Mapa nr 43 Środki finansowe przeznaczone na przeciwdziałanie alkoholizmowi w 2013 roku (ujęcie powiatowe) s. 85

Mapa nr 44 Wskaźnik dostępności kadry pracy socjalnej w 2013 r. (Liczba pracowników socjalnych w przeliczeniu na pełen etat x 2000/liczba mieszkańców gminy i miasta na prawach powiatu) s. 91

Mapa nr 45 Wskaźnik dostępności kadry pracy socjalnej w 2013 r. (Liczba pracowników socjalnych w przeliczeniu na pełen etat/liczba rodzin objętych pracą socjalną gminy i miasta na prawach powiatu x 50) s. 93

Mapa nr 46 Wolontariusze pracujący w jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej w 2013 r. (ujęcie powiatowe) s. 94

Mapa nr 47 Liczba osób objętych programem „Pomoc państwa w zakresie dożywiania” w 2013 r s. 101

Spis tabel

Tabela nr 1 Stopa bezrobocia w poszczególnych powiatach województwa wielkopolskiego stan na 31 grudnia 2012 r., 2013 r. oraz 31 marca 2014 r	s. 15
Tabela nr 2 Zestawienie gmin o zbiorczym wskaźniku ubóstwa poniżej -0,84	s. 28
Tabela nr 3 Zestawienie gmin o zbiorczym wskaźniku ubóstwa powyżej 0,84	s. 29
Tabela nr 4 Liczba rodzin korzystająca z wybranych usług pomocy społecznej w 2012 oraz 2013 roku wraz z prognozami dotyczącymi 2014 roku	s. 42
Tabela nr 5 Liczba osób z zawartym kontraktem socjalnym w latach 2012-2013 wraz z prognozami dotyczącymi 2014 roku	s. 43
Tabela nr 6 Rodziny zastępcze w województwie wielkopolskim	s. 55
Tabela nr 7 Środki finansowe przeznaczone w latach 2012-2013 na przeciwdziałanie uzależnieniom oraz prognozy dotyczące 2014 roku	s. 84
Tabela nr 8 Środki finansowe przeznaczone w latach 2012-2013 na wybrane wydatki w obszarze pomocy społecznej oraz prognozy dotyczące 2014 roku	s. 86
Tabela nr 9 Pozostałe zadania w zakresie polityki społecznej	s. 88
Tabela nr 10 Projekty EFS realizowane przez jednostki organizacyjne pomocy społecznej	s. 96
Tabela nr 11 Realizacja programu rządowego Pomoc państwa w zakresie dożywiania	s. 100

Spis wykresów

Wykres nr 1 Liczba bezrobotnych i stopa bezrobocia w województwie wielkopolskim na przestrzeni lat 2012-2014	s. 14
Wykres nr 2 Wybrane kategorie osób bezrobotnych zarejestrowanych w powiatowych urzędach pracy na terenie województwa wielkopolskiego w latach 2012-2014	s. 17
Wykres nr 3 Powody udzielania pomocy i wsparcia (wg liczby rodzin korzystających)	s. 35
Wykres nr 4 Liczba osób które w latach 2012-2013 pobierały zasiłki oraz prognozy dotyczące liczby osób pobierających te świadczenia w 2014 roku	s. 44
Wykres nr 5 Liczba osób otrzymująca w latach 2012-2013 zasiłek okresowy oraz prognozy dotyczące 2014 roku	s. 47
Wykres nr 6 Liczba osób otrzymująca w latach 2012-2013 zasiłek celowy oraz prognozy dotyczące 2014 roku	s. 48
Wykres nr 7 Liczba osób otrzymująca w latach 2012-2013 wybrane rodzaje świadczeń niepieniężnych oraz prognozy dotyczące 2014 roku	s. 49
Wykres nr 8 Liczba osób realizująca w latach 2012-2013 indywidualny program pomocy oraz prognozy dotyczące 2014 roku	s. 52
Wykres nr 9 Liczba decyzji odmownych przyznania pomocy społecznej w latach 2012-2013 oraz prognozy dotyczące 2014 roku	s. 53
Wykres nr 10 Kwoty świadczeń, które w 2013r. wypłacono rodzinom zastępczym oraz prognozy dotyczące 2014 r. (w złotych)	s. 55
Wykres nr 11 Kwoty świadczeń wydatkowane na pomoc w usamodzielnieniu pełnoletnich osób opuszczających rodziny zastępcze	s. 57
Wykres nr 12 Kwoty świadczeń wydatkowane na pomoc w usamodzielnieniu pełnoletnich osób opuszczających placówki opiekuńczo-wychowawcze	s. 59
Wykres nr 13 Liczba osób niepełnosprawnych, które uzyskały wsparcie w latach 2012-2013 oraz prognozy dotyczące liczby osób w roku 2014	s. 60
Wykres nr 14 Liczba osób otrzymujących zasiłki pielęgnacyjne w 2012 i 2013 r. w podziale na poszczególne kategorie osób uprawnionych	s. 65
Wykres nr 15 Liczba osób korzystających z wybranych świadczeń z kategorii „inne rodzaje pomocy i świadczeń” w 2013 r. oraz prognozy na 2014 r	s. 69
Wykres nr 16 Kwoty wybranych świadczeń z kategorii „inne rodzaje pomocy i świadczeń” wypłaconych w 2013 r. oraz prognozy na 2014 r	s. 69

Wykres nr 17, 18, 19 Procentowy rozkład środków finansowych przeznaczonych na pomoc społeczną w budżetach OPS/PCPR oraz budżetach urzędów gmin/starostw powiatowych w latach 2012-2013 oraz prognozy dotyczące 2014 roku	s. 82
Wykres nr 20 Środki finansowe wydatkowane na zasób instytucjonalny pomocy i wsparcia	s. 83
Wykres nr 21 Struktura zatrudnienia w OPS i PCPR	s. 90
Wykres nr 22 Struktura wykształcenia pracowników socjalnych	s. 90
Wykres nr 23 Realizacja projektów EFS przez jednostki organizacyjne pomocy społecznej	s. 95
Wykres nr 24 Ilość realizowanych projektów EFS przez jednostki organizacyjne pomocy społecznej	s. 96
Wykres nr 25 Ilość realizowanych projektów systemowych przez jednostki organizacyjne pomocy społecznej	s. 97